

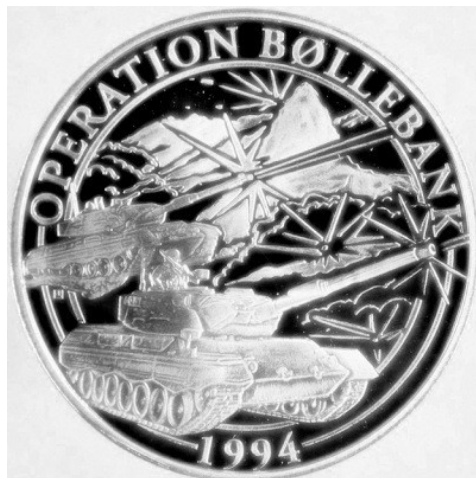
Michael H. Clemmesen, brigadegeneral (p), militærfaghistoriker

BØLLEBANK GENBESØGT.

FN- KAMPVOGENSESKADRONERNE I BOSNIEN I 1994

Rettet version fra november 2023 for hjemmeside

INTRODUKTION

Medalje fra moentbutikken.dk.

“On Saturday UNPROFOR conducted a ground attack in the border areas of the municipalities of Kalesija, Kladanj, and Olovo. According to the press statement, provided to SRNA on 1 May, both Serb military positions and civilian areas came under the attack. Nine people were killed and five more wounded ... specifically in the area of the Vis hill, two platoons of the UNPROFOR Nordic battalion, armed with armoured personnel carriers and tanks, took part. This battalion is stationed in Tuzla. It was specified in the statement that “Deputy Chief of Staff of the UNPROFOR Headquarters for the former BiH, Colonel Boske, has personally admitted that the mentioned unit has fired 74 shells.” Further on, Serb military sources have gathered reliable information that the Muslims have paid 500.000 German marks to an officer of the Nordic battalion for this service. In the joint attack of the Muslim and UN peace forces the following persons were killed ... This UNPROFOR attack is the best confirmation of the justification of the timely opposition of the authorities and the Army of the RS to the deployment of tanks and other heavy weapons in the area of Tuzla” The statement further adds that the attack is yet another proof of the overtly biased engagement of the UN forces to support the Muslims. At the end of the statement it is emphasized that, in accordance with the international laws of war, the Army of the RS has the right to fire back at the attacking forces, regardless of their location. However, at this time, this right was not exercised, as it was “estimated that this UNPROFOR action was a result of their irresponsible officer’s involvement in the mentioned financial transactions with the Muslims.”

“Press Release of the Main Headquarters of the Army of the Republic of Srpska: Sarajevo, 3 May (SRNA News Agency):
AGGRESSION BY THE PEACE FORCES

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА ВОЈСКЕ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

АГРЕСИЈА МИРОВНИХ СНАГА

САРАЈЕВО, 3. маја (СРНА) — УНПРОФОР је у суботу на граничним подручјима општина Калесија, Кладњ и Олово извршио копнени удар на српске положаје и цивилна насеља у бишој БиХ, у којем је погинуло девет, а рањено пет особа — стоји у саопштењу Главног штаба Војске Републике Српске достављеном СРНИ 1. маја.

У саопштењу, које је потписао начелник ГШ ВРС генерал-мајор **Манојло Миловаковић**, каже се да су у суботњем муслимском нападу из правца Тузле на српске положаје у граничним подручјима тих општина, а посебно на брду Вис, учествовали и два вода Нордијског батаљона УНПРОФОРА, размјештеног у том граду, са оклопним транспортерима и тенковима типа „леопард“.

„Замјеник начелника штаба Команде УНПРОФОРА за бившу БиХ пуковник Боске пичио је признао да је ова јединица дејствовала са 74 гранате“, истиче се у саопштењу и додаје да су српски војни звори дошли до поузданих сазнања да су муслимани за ту услугу једном од старјешина Нордијског батаљона платили 500.000 њемачких марка.

У заједничком нападу муслиманске војске и мировних снага УН погинули су **Мара Милић (1927)**, **Ружа Радивојевић (1950)**, **Мира Крстић (1976)**, **Љубиша Ступар (1955)**, **Љубиша Радјичић (1965)**, **Зоран Петровић (1963)**, **Милосав Жељинић (1954)**, **Зоран Вуковић (1964)** и **Бранко Бркић (1948)**, а рањени **Даница Милић**, **Бого Радивојевић**, **Мирко Тодић**, **Милко Трипић** и **Драган Павић**.

„Овај напад УНПРОФОРА најбоља је потврда оправданости својевременог противљења власти и Војске РС размјештаној у оклопним и другог тешког офанзивног наоружања у подручје Тузле“, додаје се у саопштењу и тврди да је то још један доказ овореног и пристрасног ангажовања снага УН на страни муслимана.

На крају саопштења се истиче да по међународном праву ВРС може да узврати по снагама нападача, без обзира на мјесто њихове локације, али да то свога пута није учинила „и да је то ангажовање УНПРОФОРА дијело извјесног неодговорног старјешине који је укључен у наведену општинску ангажије са муслиманима“.

Pressemeddelelsen var en reaktion på den operation, som natten mellem den 29. og 30 april 1994 blev gennemført af NORDBAT2 (herefter blot NORDBAT), der havde til opgave at beskytte det FN-sikrede område (UNSA) om byen Tuzla i Bosnien under borgerkrigen mellem på den ene side de muslimske og kroatisk styrker og på den anden styrkerne fra Republika Srpska.

Tuzla-området var en af de muslimske enklaver, der skulle sikres mod udsultning, bombardement og direkte angreb fra serbiske styrkers side. I området fandtes efter oplysningen i Møllers *Soldater* 371.000 flygtninge fra krigen og etnisk udrensning.

Før, at jeg går i gang med at klarlægge, hvad der skete, er det væsentlig at fremdrage pensioneret överstelöjtnant Lars Eliassons konstatering, da han havde læst et udkast til denne artikel. Det var, at det "... var inte NORDBAT som orsakade incidenten vid VIS utan helt och hållet BSA" (dvs. de bosnisk-serbiske styrker). Eliasson var den vellidte og almindeligt respekterede stabschef for den nordiske bataljon i april 1994. Han er, som senere beskrevet, som pensioneret blevet historiker.

DEN GRUNDLÆGGENDE HISTORIE

Den grundlæggende historie om Operation Bøllebank var og er følgende. Om aftenen den 29. april kl. 2140 og igen 2200 blev en svensk bemandet post med betegnelsen T2 (TANGO 2) ramt af et serbisk mortér- eller artilleriangreb. Den svenske bataljonschef, oberst Christer Svensson, der på dette

tidspunkt var sammen med sin danske næstkommanderende, oberstløjtnant Lars Reinhardt Møller, i den svenske bataljonslejr, besluttede efter det andet angreb at undsætte og forstærke posten med hovedstyrken af de danske hvidmalede Leopard IA5-kampvogne fra DANSQN2.

NORDBATs ledelse fra i 1994. Fra højre mod venstre: Chefen, överste Christer Svensson, stabschefen, överstelöjtnant Lars Eliasson, og næstkommanderende, oberstløjtnant Lars Reinhardt Møller. (Foto: Bataljonens Blå Bog)

Man kørte til byen Sarači på vejen til T2 i svenskerens pansrede mandskabsvogn for her at vente på eskadronens ankomst.

Da eskadronchefen, major Carsten Rasmussen, havde fået befalingen til at iværksætte assistance, samlede han hurtigt sine officerer for at give dem sin ordre for gennemførelsen. Den indebar, at man i store træk skulle følge den frisklavede Plan Bøllebank for sikringen af den lokale flyveplads samt undsættelsen af T2. Vagtdelingen "A Deling", her 1. Delings, tre kampvogne ville køre forrest med majorens kampvogn lige efter. Sidst kørte 2. Deling, der skulle være klar til at støtte resten af eskadronen fra en stilling ved Sarači.

Ved koordineringsmødet i Sarači blev man ramt af et serbisk mortér- eller artilleriangreb, og Rasmussen beordrede, at 1. Deling skulle fortsætte mod T2, fulgt af ham selv og den bataljonschefens svenske pansrede mandskabsvogn [Pansarbandvagn 302, forkortet PBV] med Møller og svenskeren. På vej videre til den næste by, Kalesija, hvorfra vejen til T2 gik fra mod nord, blev man fulgt af upræcis artilleriild, og i byen blev man udsat fra en stadig mere intensiv beskydning af panserværnsmissiler, artilleri og maskinkanoner fra stillinger på og bag

bjerget VIS godt 2,5 km mod syd.

Indledningen af beskydningen havde karakter af et dramatisk ildoverfald med en sværm af panserværnsmissiler.

Derefter støttede 2. Deling i Sarači med sin præcise ild den forreste del af eskadronen og nedkæmpede stillingerne på VIS, og 1. Deling nåede T2 med to vogne.

Tredjevognen i 1. Delings havde opdaget tekniske problemer efter mødet på pladsen i Sarači og blev efterladt i Kalesija med cheferne.

Med opgaven løst besluttede eskadronchefen efter samtale med Møller at beordre alle bortset fra 1. Delings to vogne på T2 tilbage til eskadronens lejr, Camp Gønge. Med fortsat støtte fra 2. Deling lykkedes frigørelsen og tilbagegangen.

Opgaven i den danske hærs første indsættelse af kampvogne i kamp var blevet løst uden, at nogle af de 33 soldater blev dræbt eller såret fysisk.

Men blandt de fra eskadronen, der stadig lever, har fem haft lange perioder med PTSD, heraf tre fra 2. Deling og to fra de to kampvogne, der blev låst fast i Kalesija af den serbiske beskydning.

Som det efterfølgende vil blive beskrevet, blev dette ikke afslutningen på historien. De chokerende oplevelser og frustrationer den nat drev, som jeg vil forsøge at forklare og begrunde, udviklingen med konflikt om fortællingen indtil nu mere end 25 år senere.

HVORFOR JUSTERING AF HISTORIEN?

Den grundlæggende fortælling blev skabt hurtigt for at dække den tids behov. Det gælder al militærhistorie i direkte forlængelse af begivenhederne. Den skrives med chefernes udgangspunkt og oplevelser af egen rationalitet. Den inddrager kun modpartens oplevelse af forløbet, hvis denne er til rådighed fra eksempelvis fanger eller erobrede dokumenter.

Det er som et nødbyggeri skabt for at dække et umiddelbart behov. Senere slår nødbygningen revner og den synes åbenbart ikke længere at dække behovene under et nyt og mere krævende bygningsreglement. Det må undersøges om piloteringen er i orden og om betonen i fundamentet har den nødvendige kvalitet. Det er måske nødvendigt at sikre en bedre logik i den tekniske infrastruktur.

Sådan var det også med fortællingen om FN-”sneleoparderne” i Bosnien i midten af 1990’erne og her specielt om Operation Bøllebank. Den må nu ses i rammen af sammenbruddet af FN-operationen i Eksjugoslavien året efter og det syn på traditionel international fredsbevarende indsats, som blev et resultat. Det er også væsentligt at erkende, at disse FN-operationer i begyndelsen og midten af 1990’erne kun var den første nye ramme for reorganiseringen af Hæren til at være designet til internationale ekspeditionskorpsopgaver fjernt fra Danmark.

Endelig er fortællingen om Bøllebank blevet udsat for kritik for at være et skønmaleri, der dækkede over officerskorpsets råddenskab. Bygningen var angiveligt bygget uden fundament.

Da jeg er et militærhistorisk levn fra en endnu ældre periode uden aktier i, hvad der skete under indsatsen i Eksjugoslavien, og derfor både ubunden og nysgerrig, var det naturligt at gennemgrave sagen.

Men jeg gravede med det anderledes mål at opnå indsigt og læring af forløbet snarere end at opnå bekræftelse af, hvor gode eller forfærdelige de involveredes optræden var. Det er formålet med moderne, professionel krigshistorisk undersøgelse.

Det er endvidere formålet her at give deltagerne en mere sand ramme for deres endelige bearbejdning af de voldsomme oplevelser. Jeg har fået at vide, at de foreløbige udgaver af rekonstruktionen allerede har hjulpet et par af de PTSD-syge. Det glæder mig.

FORFATTEREN

Når folk har sat liv og helbred på spil er det mindste, der kan kræves, at det systematisk forsøges at klarlægge, hvad der skete, hvorfor. Dette har mildt formuleret ikke været den danske hærs hovedinteresse eller spidskompetence i de seneste årtier.

Mit grundlag for at skrive artiklen er ikke kun de eksisterende fortællinger på tryk og lyd samt det indsamlede kildemateriale. Det er tillige min egen baggrund som militærhistoriker og -teoretiker med fokus på virkeligheden under kamp.

Den er dog også en baggrund som praktisk kampvognsofficer fra 1984 til 1992, hvor jeg til sidst var chef for en mobiliseringsbataljon ved Jyske Dragonregiment, der skulle modtage 30 af de moderniserede Leopardkampvogne af den her relevante type. Dette forberedte jeg mig så på sammen med officerer i bataljonen fra Hærens Kampskole, der bl.a. var ansvarlige for at uddanne de her fulgte eskadroners nøglepersonel. Den første eskadron til Bosnien blev etableret af III. Panserbataljon af Jyske Dragonregiment, som blev opstillet af Kampskolen, og det er muligt, at en del af personallet havde været i min mobiliseringsbataljon.

Endelig var jeg dengang freelancemedarbejder for *Weekendavisen*, hvor jeg bl.a. analyserede konflikten i Ex-Jugoslavien og argumenterede for dansk engagement i den internationale indsats for at bringe aggression til standsning og konflikten under kontrol.

Mit mål er ikke at forene modstanderne i konflikten om, hvad der dengang skete. DR1- dokumentaren i 2016-17 lukkede nok muligheden. Målet er kun på grundlag af kilderne og en beskrivelse af deres formål i tiden at nå frem til en forhåbentlig troværdig rekonstruktion af hændelsesforløbet.

Herunder vil jeg søge at forklare de forskellige fortællinger, der formuleredes i timerne efter kampen og frem til 2006, og som levede deres adskilte liv for at bryde ud i fuld åben konflikt efter den daværende fører for 2. Kampvognsdeling, Erik Kirks, tidlige død i 2014. Udviklingen af den alternative fortælling skete med ikke-deltageren, journalist Kasper Søegaard, som fødselshjælper.

Når der er to mulige forløb, hvor begge nu er uden sikkert kildefundament, ville en journalist nok naturligt fristes til at vælge den version, der ved at indeholde en mulig skandale er den mest interessante. Det skete så.

Men denne historiker vil vælge den mindre dramatiske version, hvis denne kan gives en logisk forklaring.

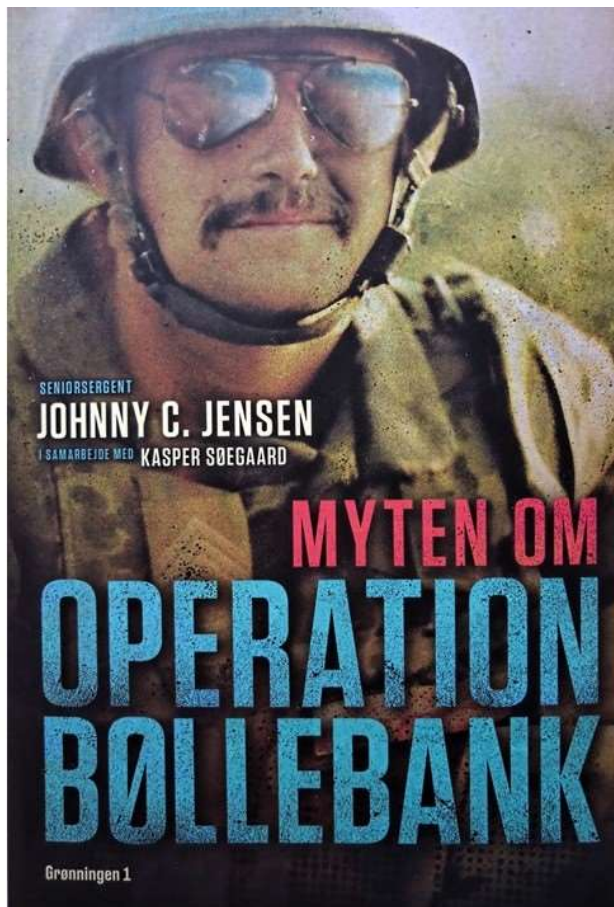
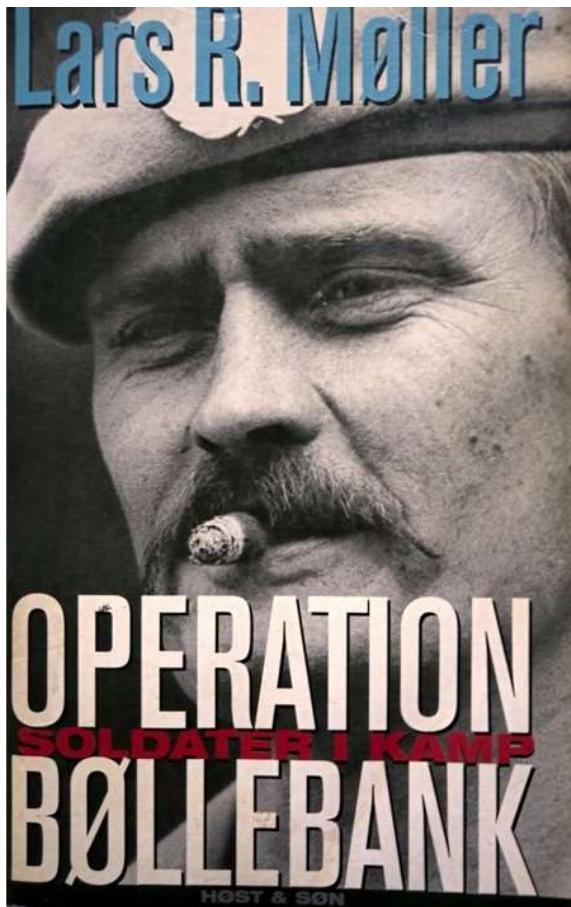
Min opgave er hverken renomméforsvar eller renomméjagt, der er som nævnt at søge tættest mulig indsigt i, hvad der skete, hvorfor.

LITTERATUR OG KILDER

Takket være deltagernes bidrag står de to fortællinger og forklaringer af forløbet klart. I 2001 kom Lars R. Møllers dramatiske, morsomme og velskrevne personlige erindringer om perioden; *Operation Bøllebank. Soldater i krig*, hvor han forener rollerne som vores fortællings Absalon og Saxo. Det er fortællingen om begivenhederne set fra hvad man må se som FN-områdeniveau. Bogen betegnes i det følgende som *Soldater*.

I 2006 fulgte i antologien "Udsendinge for fred. Danske soldater i internationale operationer", et interview med Erik Kirk, med titlen "Heltene fra Niels Kjeldsen Eskadronen".

Kirk døde som nævnt i 2014, men i 2020 valgte hans kammerat og tætte kollega, Johnny Clemen Jensen ("JC"), at fortælle sin og Kirks version af historien, som den var udviklet og suppleret derefter. Det skete i en både engageret og meget klar form. Jensen havde under operationen været den eneste, der havde opholdt sig på et sted, hvor han kunne overse, hvad der skete. Denne version blev fremlagt i bogen *Myten om Operation Bøllebank*, der blev dedikeret Kirk. Det er en helt anden fortælling end Møllers, fordi den ses fra, hvad man med Møllers ord kalder "svendenes" niveau, Bogen omtales herefter som *Myten*.

Det var to meget forskellige beskrivelser af forløbet, men samtidig var der en betydelig lighed mellem de to fysisk store soldater og deres overskæg. (Foto: Min affotografering af bøgernes forside)

De to fortællinger afviger i deres udgangspunkt og giver derfor noget fundamentalt forskelligt. Møller oplevede og forstod forløbet som ansvarlig, praktisk beslutningstager, mens Jensens beskrivelse er

præget af hans lange professionelle liv i og med kampvogne. Derfor giver *Myten* ud over bogens kritik også et afgørende nyt bidrag til den samlede historie. Folkene i vognene var både Møllers gode "svende" og Jensens ekstremt pressede kammerater i livsfare under løsningen af en vanskelig teknisk færdighedskrævende opgave.

Rammen for hændelserne er dels behandlet i Robert Petersens artikel i *Militært Tidsskrift* i 2010, "Danske sneleoparder i Bosnien" dels i Arben Delius artikel i *Krigshistorisk Tidsskrift* fra samme år, "DANSQN – den danske kampvognseskadron i Bosnien-Hercegovina 1993-1995". Delius er opvokset i Eksjugoslavien og hans artikel er et koncentrat af hans grundige universitetsspeciale til Syddansk Universitet fra året før, der ikke mindst beskriver de skiftende FN-opfattelser af rimelig magtanvendelse. Det var disse rammer, der pga. uenighed var uklare, hvilket stærkt påvirkede rapporteringen efter Bøllebank.

Som Deliu konstaterede i specialet: "FN var ivrig om at holde sig indenfor de fredsbevarende grundprincipper, men selv i tilfælde hvor FN-soldaterne handlede i selvforsvar og efter reglerne, så krævede FN tilbageholdenhed. FN underminerede de signaler som Operation Bøllebank sendte om, at FN-enheder ikke vil finde sig i at blive beskudt, og at FN mente dette alvorligt i forbindelse med Sikkerhedszonerne."

Med sin ansvarsforflygtigende uklarhed overlod FNs myndigheder det til de troppebidragende stater at skabe den nødvendige klarhed. Hvor dette ikke skete, tørrede de hjemlige foresatte nationale chefer uklarheden af på de udsendte chefer og deres soldater. Som Jensen i *Myten* klart beskriver (uden at dette er hans hensigt), er dette kernen i striden om Operation Bøllebank.

Baggrunden for FN-ledelsens valg af en hårdere linje end traditionel fredsbevarende indsats afspejles i Kofi Annans erindringer fra 2013 *Interventions: A Life in War and Peace*. På grund af den danske forsvarsminister, Hans Hækkerups, tætte forhold til Annan, var det naturligt, at Danmark aktivt støttede hans valg.

Hækkerup beskrev selv forløbet i 2002 i bogen: *På skansen: Dansk forsvarspolitik fra murens fald til Kosovo*.

Endelig giver den første svenske chef for NORDBAT, Ulf Henricssons 2013-erindringer *När Balkan Brann! Överste 1. Ulf Henricsson om sitt krig i Bosnien och hur han blev "Sheriffen i Vares"* en god beskrivelse af den første eskadrons anvendelse og Lars Møllers bidrag allerede på dette tidspunkt.

Rammen for, hvad der generelt foregik i krigen kan hentes i CIAs *Balkan battlegrounds: a military history of the Yugoslav conflict, 1990-1995* fra 2002.

Vedrørende den britiske indsats ved Goražde i maj 1995: Richard Westley og Mark Ryan: *Operation Insanity: The Dramatic True Story of the Mission That Saved Ten Thousand Lives*. (2016)

Med hensyn til situationen på bosnisk-serbisk side og specielt Ratko Mladić' stærke position og uafhængige rolle direkte under præsident Radovan Karadžić har jeg konsulteret Robert J. Donia (red.), *Highlights of Deliberations in the Assembly of Republika Srpska Relevant to the Indictment of Ratko Mladić, 1991-96*, fra The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (2019).

Dokumentationen i Reynand Theunens omfattende kildesamling *Case IT-95-5 Radovan Karadžić and the "SRBIH" TO – VRS (11-7-2011)* giver et klart billede af kampen om den politisk-militære myndighedsfordeling internt mellem præsidenten og generalstabschefen og mellem Republika Srpska's ledelse og myndighederne

i Beograd.

The International Criminal Tribunal for The Former Yugoslavia Case No IT-05-88-T med *Pandurević Notice Of Filing A Public Redacted Version Of The Pandurević Final Trial Brief* (26-7-2010) giver et godt billede af situationen ved de bosnisk-serbiske enheder i området, her ved Zvornik-brigaden over for T2.

Der findes heldigvis et solidt fundament af samtidige øjenvidneberetninger at bygge på. Artiklen her er direkte bygget på de notater og rapporter, som blev udfærdiget af deltagerne selv den 30. april, dvs. i timerne lige efter, at operationen var afsluttet. Ud over, at de var til stede på tidspunktet for begivenheden, havde vidnerne på det tidspunkt endnu ikke fået en påviselig interesse i at skrive andet, end hvad de har set. Hvis der er to sådanne vidneudsagn, der bekræfter hinanden, bliver det beskrevne forhold låst fast i rekonstruktionen som en kendsgerning uanset, hvad deltagere senere erindrede.

På grund af, at et af disse umiddelbare vidneudsagn, 1. Delings treervognskommandør, Klaus Andresens, samtidige beretning, er så fuld af detaljer, er han blevet nøglevidnet i denne justerede fortælling. Begivenhederne blev åbenbart som mejslet ind i hans erindring, og de bekræftes alle af andre samtidige kilder og situationens logik. Derfor har jeg valgt at medtage hans notater i helhed midt i artiklen som platform for diskussionen. De fortæller den rå historie om Bøllebank som set fra et kampvognstårn på det farligste sted under hele forløbet fra det tidspunkt, hvor de serbiske styrker sendte en sværm SAGGER-missiler mod de fire kampvogne og en svensk panseret mandskabsvogn i Kalesija.

Disse umiddelbare vidneudsagn blev senere suppleret gennem den bevidste og ubevidste behandling af historien, som fandt sted i ugerne og månederne efter. Det er klart, at rekonstruktionen her af, hvad der skete, ikke primært kan bygge på formelle rapporter til foresatte myndigheder og pressen eller litteratur forfattet af deltagerne. De er først og fremmest kilde til, hvad skribenterne valgte at kommunikere på tekstens tilblivelsestidspunkt.

En nøglekilde til forløbet af denne anden karakter er det meget lange og detaljerede interview, som journalisten Kasper Søegaard gennemførte i 2006 med Erik Kirk. Det faktuelle indhold af interviewet holdt sig tæt til notaterne fra om aftenen den 30. april. Det betegnes herefter som *Kirkinterviewet*.

Dette blev ti år senere, dvs. efter Kirks død, suppleret med interviews med de to andre kampvognskommandører fra 2. Deling, Hansen og Lyngbye, der under min gennemlytning virker som Søegaards målrettede jagt efter udtalelser, der kunne bekræfte hans hovedteser fra *Kirkinterviewet* om eskadronchefens svigt som taktiker og fører.

Disse kilder er blevet suppleret med korrespondance, m.m., som fulgte fra slutningen af 2016, da kampen mellem fortællingerne blev stadig mere uforsonlig og personlig op til og efter Kasper Søegaards radioudsendelse "Løgner om Operation Bøllebank" i DR1 Dokumentar den 5. januar 2017.

Endelig har jeg under forberedelsen af denne artikel bl.a. søgt kontakt til de overlevende hovedpersoner i dramaet, herunder først og fremmest Lars R. Møller, Carsten Rasmussen og Johnny C. Jensen ("JC"), men ikke kun dem. De tre har på trods af en grundlæggende skepsis med mit artikelprojekts formål, og det forhold, at jeg også kommunikerer med "fjenden", bidraget med erindringer om kildemateriale. Jeg takker for tilliden, og kunne og kan kun love, at jeg her vil skrive, hvad logisk og kritisk analyse leder mig til.

Jeg har søgt kontakt med den daværende NORDBAT-chef, pensioneret överste Christer Svensson. Han har gjort klart for mig, at han fastholder den beslutning, han tog for lang tid siden om ikke at ville deltage og

blande sig i diskussionen om operationen. Det er jeg ked af, da målet her er uafhængigt af parterne at klarlægge stridens grundlag.

Heldigvis har Svenssons stabschef, den daværende oberstløjtnant Lars Eliasson, accepteret at bidrage. Eliasson er nu faghistorikeruddannet til masterniveau på Linköping Universitet med fokus på politisk historiebrug.

Jeg har rettet en henvendelse til min bekendte fra begyndelsen af nullerne, den nu pensionerede bosnisk-serbiske generalmajor Dragan Vuković. Generalen er nu serbisk-nationalistisk politiker og medlem af det fælles "Formandskab" i Sarajevo. Jeg har bedt ham om at skaffe svar på følgende spørgsmål:

"1) How did the Šekovići Brigade see the situation in its sector in April 1994? Why was it necessary to limit the UNPROFOR freedom of movement during the period in that area?

2) What observations/considered provocations triggered the artillery strike against Sarači from the mountain of VIS at 2215 that night and motivated the continued firing with various weapons against the UNPROFOR forces in Kalesija the next about 30-45 minutes?

3) Why did the brigade not use artillery light (star shells) that would have removed the technical advantage of the Leopard IA5 in night fighting capabilities? [my uninformed guess is that the reason was lack of supplies]."

Generalen har svaret, at arkivalier blev destrueret efter instruks fra IFOR, men han vil søge kontakter med veteraner. Hans indsats blev ramt af COVID-19 både hos ham selv og den daværende direkte ansvarlige brigadechef. Veteranernes reaktion beskrives under behandlingen af den serbiske optræden i artiklens sidste del.

Jeg har stillet samme spørgsmål til en af mine første bosnisk-serbiske elever på Baltic Defence College. Han har bedt om at forblive anonym pga. den aktuelle politiske situation i Bosnien. Som det vil blive beskrevet, lykkedes det ham at bidrage til en delvis besvarelse af første og andet spørgsmål.

Jeg har via Arben Deliu søgt kontakter til bosniske vidner, der opholdt sig i byerne Kalesija og Sarači den aften og nat. Det er lykkedes at få kontakt til Semir Hasanović, den daværende hjemmeværnschef i Sarači. Han fandt øjenvidner, hvis beretninger bringes i artiklen i Delius oversættelse. I det hele taget kunne artiklen ikke været blevet til uden Arben Delius hjælp med oversættelse af serbokroatiske tekster, kendskab til krigen og brobygning til Bosnien.

Mens jeg forsøgte, var jeg ikke optimistisk med hensyn til at få brugbare resultater. For den danske hær var sneleopardeskadronerne i Bosnien og Operationerne Bøllebank og Amanda væsentlige aktiviteter og begivenheder. Men for modstanderne i krigen var der tale om en overlevelsesh- og fordrivelseskrig med flere hundrede tusinder deltagere og vel 100.000 dræbte, en konflikt der varede over 3 år og otte måneder. Vores indsats var i den store sammenhæng bittesmå, helt lokale episoder.

FORHISTORIEN, DANSK1s ODYSSE

I begyndelsen af 1990-erne var man i Europa selv efter starten af borgerkrigen i Jugoslavien og opløsningen af landet så optimistisk med hensyn til fremtiden, at man forventede, at man kunne reducere forsvarsbudgetterne dramatisk, og derigennem inddrage "fredsdividenden".

Jeg husker således, at man i traditionelt forsvarskritiske kredse som De Radikale og med militærsociologen Henning Sørensen som aktiv argumenterede for at specialisere de resterende hærstyrker til at kunne løse fredsbevarende opgaver i FN-regi. Dette betød, at man skulle satse på infanteri og patruljeenheder udrustet med lette pansrede hjulkøretøjer. Bl.a. kampvognsenheder ville i fremtiden være irrelevante.

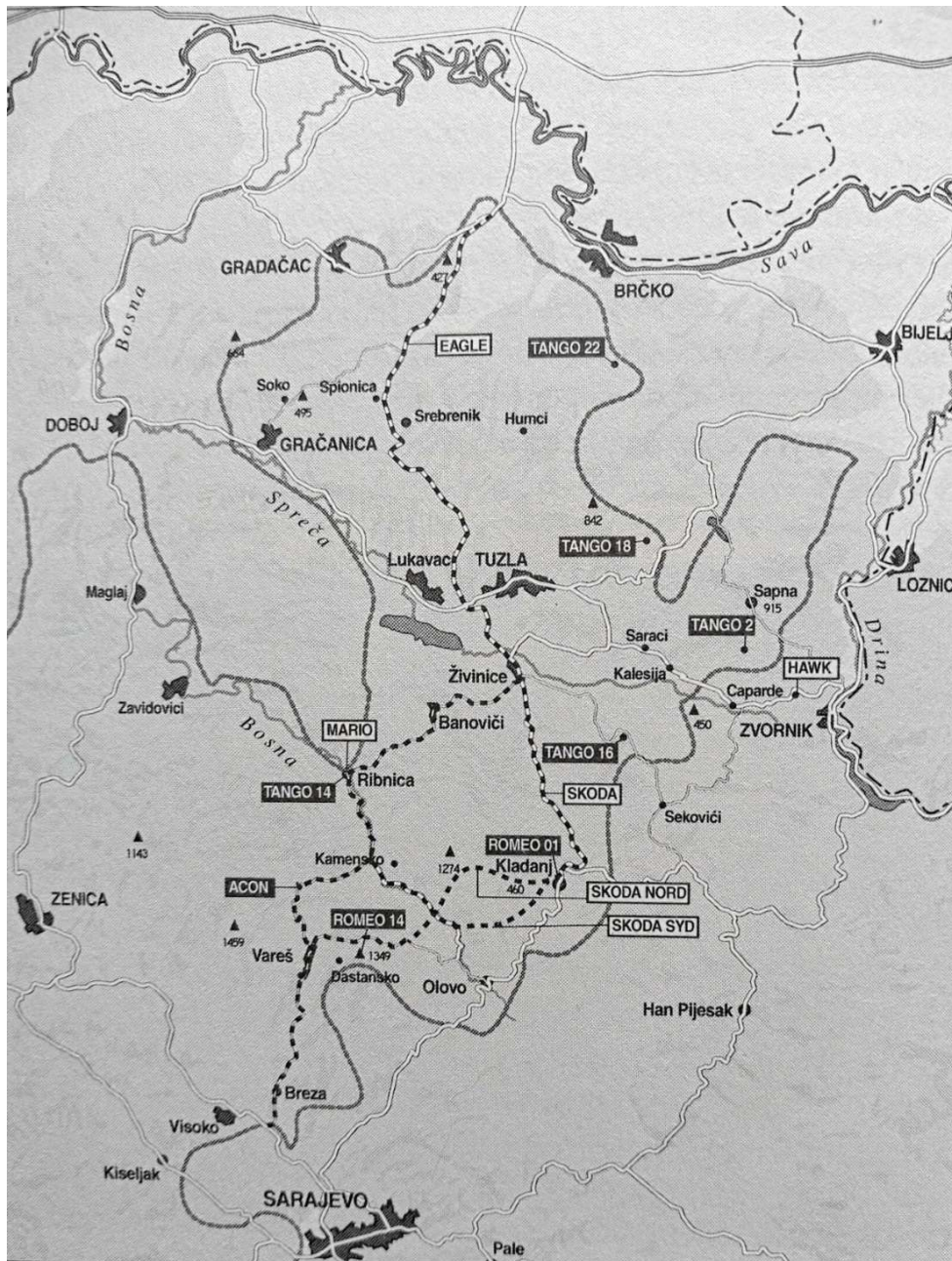
Da det var lykkedes. Jørgen Lyng underskriver eskadronens gæstebog. Bag ham eskadronchefen, major K.K. Madsen, Jens Alsing og Ulf Henricsson. (Foto: Henrik Munch Andersens samling)

Det var i den situation, at den danske forsvarschef, general Jørgen Lyng, besluttede at forsøge at få en kampvognsstyrke sendt til et egnet missionsområde i Eksjugoslavien for her at vise dette våbens muligheder og fordele. I notatet "Vanskeligheder og succes med udsendelse af en middeltung kampvognseskadron og et flystøttekontrolhold til Tuzla", som senere blev anvendt af bl.a. Robert Petersen, begrundede Lyng sin beslutning om at få middeltunge kampvogne og et flystøttehold til Bosnien.

Han havde i 1991 besøgt en britisk FN-enhed på Cypern. Her skulle den let udrustede enhed blot ofre sig uden chance for virkning, hvis de tyrkiske enheder fortsatte fremrykningen.

Lyngs notat giver hans samtidige opfattelse af et forløb, der selvfølgelig kunne opfattes anderledes fra personer med andre ansvar. Således søgte den franske UNPROFOR-chef ihærdigt at udnytte sine kontakter og muligheder for at få sendt eskadronen til Kroatien for at kunne imødegå kroatiske forsøg på at generobre de serbiskbesatte områder her.

I løbet af sommeren 1993 havde Lyng opnået at få sin forsvarsminister, Hans Hækkerups, støtte til idéen, og Danmark nåede hurtigt enighed med svenskerne om, at i den nye fællesnordiske FN-bataljon, som man nu var ved at oprette, skulle det danske kontingent indeholde netop disse to elementer. Den radikale udenrigsminister, Niels Helveg Petersen, var som sit parti skeptisk, dels fordi det kunne være farligt at have missionens tungeste enhed, dels var det klart, at kampvogne ikke var, hvad FN ønskede.

NORDBAT-området- (Skitse fra Lars Møllers *Soldater*)

Det var nu blevet klart, at den nordiske styrke skulle til Tuzla-området, og Lyng argumenterede for de fordele, som kampvognene ville give her med deres bedre beskyttelse og evne til præcis skydning uden ramme civile.

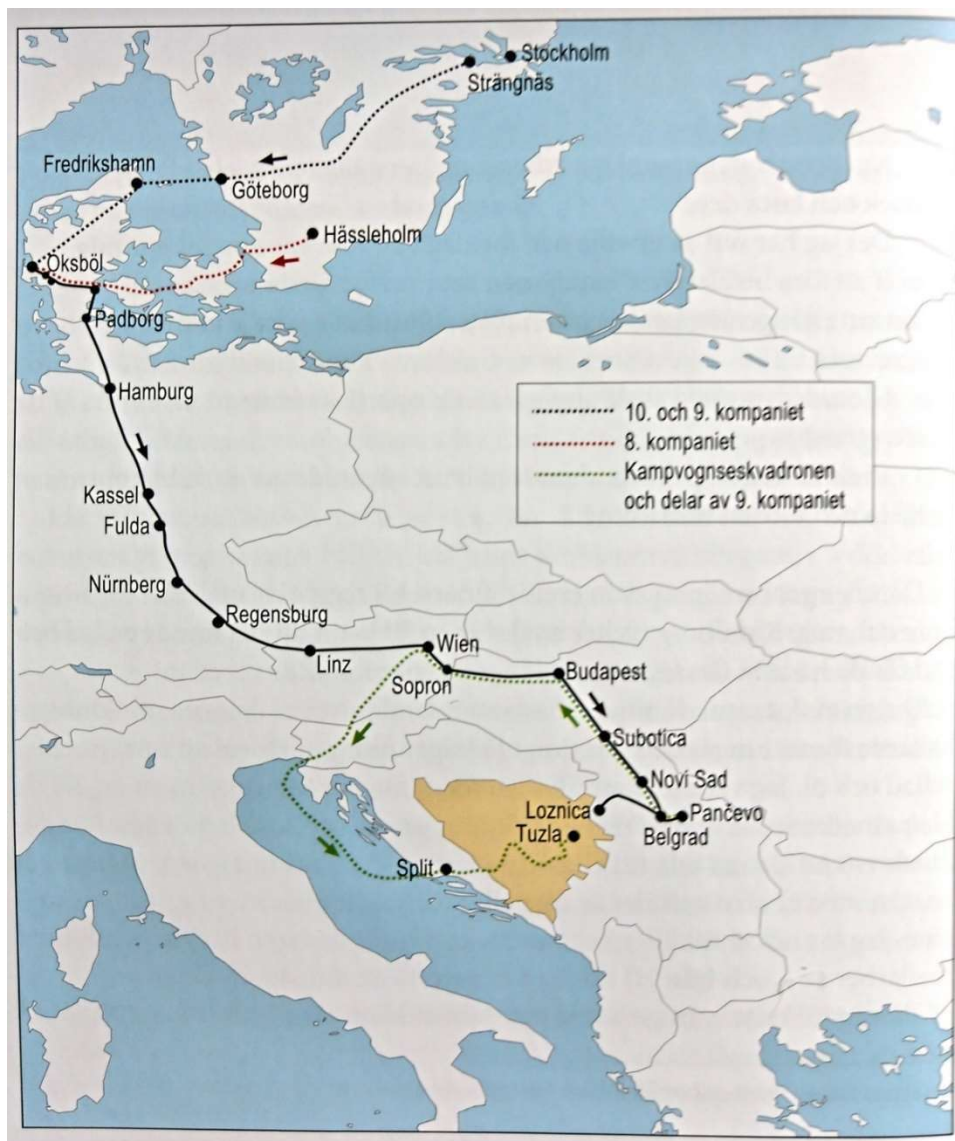
I øvrigt skulle man efter Lyngs opfattelse overhovedet ikke overveje at bidrage til den nordiske styrke med alternativer til eskadronen.

I begyndelsen af august viste der sig fortsat at være modstand fra den danske udenrigsminister, og den franske UNPROFOR-chef var klar modstander af den påtænkte anvendelse af eskadronen ved Tuzla. Men midt

i samme måned tog Folketinget alligevel beslutning om at stille eskadronen og flystøtteholdet til rådighed.

Lyng sikrede sig nu, at kampvognene blev malet hvide. Et forsøg fra FNs side om at få eskadronen placeret i Kroatien som en reserve for hele UNPROFOR, herunder for den nævnte indsats i Kroatien, blev afvist fra dansk side.

Eskadronens kampvogne blev læsset på jernbane den 11. oktober med henblik på transport til Serbien, hvor man ankom den 17. Mens transporten var på vej, forsøgte UNPROFOR-chefen at få den nordiske bataljon sendt til Srebrenica. Den svenske bataljonschef nægtede, og nogle dage efter fik han både den svenske og danske forsvarschefs støtte til lydighedsnægtelsen over for sin FN-chef.

NORDBATs og herunder DANSQNs Odyssé. (Kort fra Ulf Henricssons bog)

Som Ulf Henricsson skrev i sin bog, opfattede han FNs modstand mod kampvognene som bygget på den misforståelse, at man kunne opnå indrømmelser fra den bosnisk-serbiske militære chef, Ratko Mladic ved eftergivenhed. Dette opfattede Henricsson som groft naivt. Resultater krævede efter han opfattelse

kapaciteter og pres.

Nu blokerede de bosnisk-serbiske myndigheder for transporten kampvognene fra Serbien til Tuzla, og det blev i november klart, at også den franske FN-chef i Zagreb saboterede transporten. I begyndelsen af december blev man enig om at sende kampvognene til Split i Kroatien ved Adriaterhavet som en mellemløsning. Midt i januar 1994 forlod kampvognene så Serbien med jernbane og nåede Trieste via Ungarn og Østrig. Herfra blev eskadronen sejlet til Split. Den videre vej herfra blev fortsat saboteret af FNs lokale myndigheder, men midt i februar var FNs militære chef i Bosnien blevet afløst af den britiske Sir Michael Rose, der var klar til at anlægge en hårdere linje over for serberne. Han havde også brug for et af svenske kompagnier i Sarajevo, men det ville den svenske bataljonschef kun gå med til, hvis kampvognseskadronen blev en del af hans bataljon. Den skulle også sikre Tuzla-lufthavnen mod bombardement.

17. februar indledtes turen fra Split, som et langt stykke kom til at blive gennemført med kampvognene kørende igennem bjergene i hårdt vintervejr. På vejen besluttede Rose, at eskadronen alligevel skulle til Sarajevo for at være hans reserve her, men det kunne afvises som værende imod folketingsbeslutningen.

23. februar havde Rose accepteret situationen, og kampvognene nåede Tuzla efter en fem måneders Odyssé i det vestlige Balkan under konstant sabotage af serbiske og FN-myndigheder med allierede i Danmark. Den 25. februar fik NORDBAT sine kampvogne.

Fra indrykningen i Camp Gønge. Eskadronens elektronikmekaniker kunne spille sækkepibe. (Foto: Henrik Munch Andersenssamling)

FØR BØLLEBANK

FN-RAMMEN I BOSNIEN I 1994

"Da Tuzla blev udnævnt til en sikker zone, forventede vi daglige bombardementer ville stoppe og vi ville igen kunne leve som normale mennesker under de omstændigheder som en krig tillader. Desværre viste det sig at kun være en tom fortælling og intet havde ændret sig. Den nordiske bataljon, der har bragte meget godt med sig, kunne heller ikke fjerne den fornemmelse af svigt. Den nordiske bataljon skulle følge FN principperne. Særlig tragisk rolle havde Yasushi Akashi. Selv hvis den nordiske bataljon kom under angreb, så måtte man bede om hans hjælp og dette førte spild af vigtig tid. Med den førte politik og med tildelte mandat, så var Tuzla forvandlet fra en sikker zone til en usikker zone.

Den nordiske bataljon havde et ønske om at formindske serberes offensive handlinger, men da de skulle følge FNs regler og måtte agere i overensstemmelse med mandatet, så måtte den nordiske bataljon ikke blande sig i striden, ikke mindst fordi Yasushi Akashi ikke ønskede at gøre noget, der vil forhindre de serbiske offensiver. Der kan konstateres at mandatet var en ting, hvor situationen i feltet var en anden ting." (Den daværende borgmester i Tuzla, Selim Bešlić, til Arben Deliu)

"UNPROFOR's mission and mandate had become a bewilderingly complex tangle derived from literally dozens of UN Security Council Resolutions. (By December 1993, no fewer than 54 UN Security Council Resolutions had been passed on the former Yugoslavia, perhaps half of these explicitly defining or refining UNPROFOR's mandate.) French General Philippe Morillon, a former UNPROFOR Bosnia commander, had observed that the UN's Security Council Resolutions were "like the Koran —everything was there, including its opposite." (CIA *Balkan Battlegrounds*, VOL II, p. 552)

"På øvelserne i Oksbøl delte de af eskadronens soldater, der allerede havde prøvet at være udsendt under FN- kommando til Kroatien, ikke Møllers tolkning af reglerne. Faktisk var den med sin aggressivitet katastrofalt langt fra FN-vejen. Men vi var splittede imellem Møllers – og med tiden også Rasmussens – no-nonsense-holdning og så den egentlige FN-uddannelse, som sagde det stik modsatte." (Johnny C. Jensen i *Myten*)

Det dilemma som sidste citat beskriver og andet delvis begrundet, er, som man kan læse i *Myten*, en central del af nøglen til forståelse af det modsætningsforhold mellem fortællingerne om Bøllebank. Det skyldtes, at den justerede FN- uddannelse, som eskadronen fik af bataljon og eskadron, på kerneområder var i direkte modstrid med, hvad veteraner fra tidligere FN-udsendelser havde op- og efterlevet.

Ud over at have udnyttet den korte behandling i Arben Delius speciale, der fokuserer på Bosnien, støtter jeg mig til den pensionerede oberst Bjarne Hesselbergs kommentarer. Hesselberg forlod UNPROFOR i april 1994, efter han havde været sektorchef for Sektor Nord ved UNPROFOR i Kroatien.

I Eksjugoslavien var situationen blevet fortsat forværret. UNPROFOR opererede fra oprettelsen under UN Charter Kap VI, der tillod ren Peacekeeping som f.eks. på Cypern. Men mandatet fra april 1993 var flyttet til UN Charter Kap VII, der tillod deltagelse i egentlig krig, som f.eks. i Korea. Force Commanders direktiv, ligeledes fra april 93, ændrede spillereglerne i overensstemmelse med den nye situation.

I sommeren 1993, samtidig med, at Lyng arbejdede for at opnå beslutningen om at sende kampvognene afsted, blev reglerne for FN-styrkernes optræden ("Rules of Engagement, ROE") i "Force Commanders Policy Directive nr. 13" ændret. Det skete jf. Hesselberg ved en revision den 19. juli 1993. Det relevante var her reglerne nr. 1 til 7, hvor regel nr. 4 behandlede reaktion med ild ved en fjendtlig handling over for

FN-styrken. Her blev FN-enhedens chef bemyndiget til at beordre ildåbning som direkte svar på beskydning mod de skydende enheder. De gældende ROE blev hver dag sendt fra HQ til respektive enheder.

Læg mærke til bemærkningen om, at styrkechefen skulle beordre ildåbning. Det blev centralt for, hvordan den officielle version af Bøllebank måtte fortælles.

Hesselberg fulgte udviklingen tæt og har under arbejdet med denne artikel understreget, at de engagements-regler, der var gældende fra juli 1993 blev meget forskellige fra dem, der var gældende i 1992. De nye åbnede klart for en aktiv og offensiv optræden af FN-styrkerne i løsningen af deres opgaver. Hesselberg understreger, at man i hans periode i Kroatien allerede på fundamental måde var gået over til offensiv optræden for at sikre FN-bevægelsesfrihed her.

Det er hans bedømmelse, at dette burde have fået Hæren til derefter helt åbent at missionsuddanne enhederne til en passende offensiv optræden, samt gøre det helt entydigt klart, at deres erfaringer med FN-indsats fra bl.a. Cypern og den første periode i Kroatien beklageligvis ikke kunne anvendes længere i UNPROFOR.

Hesselberg er af den opfattelse, at NORDBAT var i sin fulde og legitime ret til at gennemføre Operation Bøllebank så offensivt som det var nødvendigt for at sikre fri bevægelighed for styrken. Herunder ville en eventuel mørklægning af køretøjerne ikke være problematisk, hvis denne var nødvendigt i situationen for at opnå formålet.

Fra det tidspunkt serberne i en given situation løsede det første skud, havde enheden lov til at skifte fra traditionel neutral FN-optræden, og sådan set var de første skud mod bataljonen i Bøllebankssituationen rettet mod posten T2. Det var dog et krav, at besvarelse af skydningen skulle rettes mod den skydende enhed.

Beskydning af FN med morterer eller artilleri sker ikke som en misforståelse af en stresset frontsoldat. Det var resultatet af en bevidst beslutning af den skydende enheders chefer. Men for at kunne ramme de indirekte skydende våben skulle man have fly i luften eller muligheder for at finde og præcisionsbekæmpe det skydende artilleri og morterer. Da direkte svar ikke var en praktisk mulighed, måtte bataljonen vælge andre veje, hvis den af hensyn til opgaveløsningen måtte reagere.

Serbernes første målrettede angreb på NORDBAT havde fundet sted den 22. februar, hvor de affyrede mindst to gamle sovjetisk trådstyrede 9M14 Malyutka panserværnsmissiler mod svenske pansrede mandskabsvogne (PBV), hvor begge blev truffet. Herefter anvendes våbnets NATO-betegnelse SAGGER.

Det, som man må opfatte skete den 22. februar, var at serberne med en SAGGER-panserværnsmissildeling bevidst søgte at påvirke NORDBATs ledelse ved at dræbe køretøjernes besætninger.

En sådan handling er ingen fejltagelse og næppe noget lokalt initiativ. Det var logisk set det samme, som godt to måneder skete ved to SAGGER-delingers sværmangreb på de danske kampvogne i Kalesija.

Fra det første målrettede serbiske drabsforsøg mod NORDBAT-personel. Her ses panserværnsraketræfferne på de to ramte svenske pansrede mandskabsvogne. Til venstre træfferen på fronten af chefen for 8. Kompagnis køretøj. Til højre det ramte sted på siden af den anden PBV. Det var mere end to måneder før Bøllebank, men lige før ankomsten af kampvognene. (Fotos: Henrik Munch Andersens samling)

Som Henricsson skrev i sine erindringer mange år efter, var det et rent tilfælde, at besætningsmedlemmer ikke blev dræbt af sprængstrålen. Men i alt fem blev såret af splinterne. Til artiklen har Henricsson fortalt, at panserværnsmissiler blev affyret fra stillinger på et bjerg ca. 3 km fra de svenske vogne.

Det er muligt, at missionsuddannelsen hjemme frem til den afsluttende øvelse i civilt terræn som understreget i *Myten* stadig havde en vis karakter af uddannelse i klassisk FN-optræden. Man øvede således forhandling med parterne for at opnå passage af vejkontrolposter snarere end håndhævelse af bevægelsesfriheden.

Det var på trods af de formelle ændringer af bestemmelsesrammerne, som Hesselberg beskrev til artiklen, stadig de traditionelle FN-fremgangsmåder som prægede med den dansklede missionsuddannelse af en dansk-litauisk styrke, som forfatteren fulgte som forsvarsattaché i august 1994, mere end to måneder efter Bøllebank. At standarduddannelser er vanskelige at ændre, bekræftes af den daværende premierløjtnant Asbjørn Kyhl Paulsen, der var logistisk støttedelingssfører i DANSQN3. Han skriver om sin FN-uddannelse, at den ikke var "med et hårdt mandat (for min 4. deling i hvert fald). Vi blev trænet i at vise FN flaget og momenterne holdt op med at skyde hvis man råbte UN dont't shoot".

Den gamle ramme blev dog ikke anvendt i anden eskadrons feltskydning i skydeterrænet i Oksbøl ved afslutningen af uddannelsen. Skydningen blev jævnfør *Myten* udarbejdet af Johnny C. Jensen, som var eskadronens kampvognsskydeinstruktør. Den taktiske ramme for skydningen var indsættelsen af en kampvognsdeling til støtte for en truet observationspost og endte i anvendelsen af delingen i kamp til nedkæmpelse af truslen. Skydningens markerede, at missionen nu i Bosnien var fundamentalt anderledes end den havde været i det FN-beskyttede, serbiskbesatte område i Kroatien.

CIA's historie om krigen understreger, at der i marts-maj 1994 i NORDBAT område var kampe både i nord ved korridoren forbi Brcko og i nordøst ved Sapna-fingeren (hvor T2 overvågede en del) samt ved Kladaj. Vi kommer tilbage til det første slag om Goražde.

Ulf Henricsson fortæller til artiklen: "En oplysning som måske kan være interessant for dig er at jeg og Lars M[øller] mødte brigadcheferne i Zvornic og Šekovići den 6/3. Da havde vi en upprigtig dialog om de stridsvogne som de mente var helt irrelevante og undrede over hvad vi skulle bruge dem til. "Skud på os" var mit svar – "eftersom vi skudte på os selv uden at vi provokerede – Skillnaden er at vi kommer at møde!"

Derefter beskrev vi vognernes præstande og bød ind til dem for en demo. Vi havde også en indgående diskussion om hvordan FN-mandatet så ud og hvordan vi tolkede det. Så domme skulle ikke være overraskende for Bøllebank – måske ventede domme på at jeg skulle komme hjem og glemte at Lars var der."

Møllers erindring i *Soldater* om mødet mellem de to serbere var først og fremmest, at du to brigadchefer åbenlyst hadede hinanden.

JENS ALSINGS FOREDRAG OG DANSQNs 2'S ANKOMST

Før afrejse fik eskadronen besøg af kaptajn Jens Alsing, næstkommanderende i DANSQn1. Han gav et indtryk af vilkårene i Bosnien.

Det skete ved at gennemføre en operation, hvor NORDBAT havde sendt tre finskbyggede SISU pansrede hjulmandskabsvogne med Røde Kors-afmærkninger med et hold fra FN's Flygtningehøjkommissariat (UNHCR) ind mod byen Gračanica for at inspicere to felthospitaler. På trods af den støttende tilstedeværelse af amerikanske fly blev kolonnen udsat for voldsom serbisk beskydning, og en af SISU-vognene blev ramt og måtte efterlades. Igen lykkedes det at få styrken tilbage uden dræbte, men med én såret soldat.

Jens Alsing har til artiklen skrevet om dette foredrag;

"Foredraget i Holstebro står stadig klart for mig. Det var sammensat af indtryk fra ca. 30 patruljer i området understøttet med egne fotos. Jeg husker det som en mur af tilhørere, der blev mere og mere stille for til sidst ikke at have spørgsmål. Faktisk tror jeg, at de ikke rigtig troede på mig, når jeg fortalte, at BSA (serberne) skød efter os for at ramme og ikke blot for at skræmme os væk. Når jeg nævnte at vi var UN-afmærkede, men under beskydning er det de grundlæggende soldaterfærdigheder, man overlever på, herunder at kunne returnere ilden og skabe ildoverlegenhed.

Jeg husker, at Carsten Rasmussen sagde til mig efterfølgende, at mit foredrag, som var bygget 100% på mine egne oplevelser, havde skræmt personalet. Det var jo absolut ikke min hensigt, bl.a. fordi foredraget faktisk var modereret lettere end virkeligheden i operationsområdet. Jeg viste ikke fotos af civilbefolkningens lidelser, udveksling af lig og den slags. Men på den anden side lå det mig også meget på sinde, at de kunne komme ud med bedre uddannelse end mit hold, fordi jeg anede, at deres mission ville blive hård."

Møller kommenterede før *Myten* foredraget ved at understrege, at "Vi finder os ikke i at blive skudt på." Oberstløjtnanten udtrykte hermed blot de gældende engagementsregler inden for de nye Rules of Engagement.

Personellet til DANSQN2 var lige ankommet, da DANSQN1 gennemførte sin første operation. Den skulle indgå i "Operation Mario Road", hvis formål var at åbne vejen til Tuzla langs frontafsnittet Ribnica. I operationen den 17. marts indgik et af de svenske "panserskytte" (dvs. panserinfanteri) -kompagni og to delinger fra eskadronen. Henricsson, der selv var fra pansertropperne, valgte at lade Lars Møller, der nu var ankommet til bataljonen, lede operationen fra sin pansrede mandskabsvogn. Indsatsen blev støttet af to F-16 jagerfly og to A-10 støttefly samt elektronisk krigsførelses-støtte fra et P-3 ORION-fly.

Ud over af Henricsson selv blev operationen også beskrevet i *Myten*. Jensen beskriver, hvordan en serbisk maskinkanonbesætning blev overbevist af en kampvognsprojektør om det uhensigtsmæssige af at sigte på kolonnen med sit våben.

På vej. Claus Rose Andreasens 1. Deling før afrejsen den 12. marts. (Foto: Claus Rose Andreasens samling, billedet er taget af ham selv-)

Efter at have overtaget materiellet og opgaven, gennemførte DANSQN2 tilsvarende markerende operationer i det efterfølgende par uger, indtil en permanent post, T14 (TANGO 14), var blevet etableret på ruten. Efter at posten var på plads, blev eskorteringen af konvojer på Mario Road kaldt "Operation Rotation", som blev gennemført første gang den 3. april.

Posten T14 blev fik tildelt en kampvogn for at give en permanent sikring af Mario Road, På Bøllebanks-natten var det toervognen fra 3. Deling, der var afgivet til posten. (Foto: Torben Schous samling)

DANSQN1s sidste operation blev at indsætte en kampvognsdeling til støtte for bjergningen af en SISU, der var blevet ødelagt af serberne efter at være gået i stå under patrulje. Det skete i nærheden af byen Gradačac.

Begivenheden blev oplevet af Carsten Rasmussen og Johnny Jensen, der sammen med Jens Alsing var på patrulje i området og allerede én gang var blevet udsat for serbisk beskydning. Bjergningen skulle ske ifølge FN-policy, men efter beskrivelsen i Myten gjorde Alsing klart over for gruppen af kampvognskommandør, at serbere, der åbnede ild for at hindre indsatsen, ubetinget skulle nedkæmpes, hvilket Jensen husker skete i klar modsætning til reglerne for FN-optræden. Alsing blev af Torben Beck Petersen, en af befalingsmændene ved den indsatte deling, citeret for at sige, at "såfremt der bliver skudt med så meget som en hundeprop pistol, skal vi tage samtlige erkendte stillinger ud". Delingsføreren, Steen Lykke Laursen, huskede godt tyve år efter, at det var noget i den retning, der blev sagt.

Jens Alsing husker også stadig bjærgningssituationen, og at det ikke gik glat, men endte i et skænderi med delingsføreren om hvordan man skulle reagere. Befalingsmændene opfattede det som om, at han ville give ilden helt fri. Alsing husker det som, at især "mine ældre befalingsmænd havde en opfattelse af, at de var på Cypern, og de havde ikke forstået den opgave, eskadronen var sat til at løse."

Situationen udviklede sig. En serbisk T-55 kampvogn på 1.500 m afstand sigtede på den danske kampvognsdeling. Delingsføreren fortalte senere til officerskollegaen Asbjørn Kyhl Paulsen, at tilbage på vognen var hans optik pga. solnedgangen pludselig blevet "mælkevid", så man kunne ikke se den serbiske kampvogn, der ellers var fastholdt i optikken. Men efter at være blevet belyst med en dansk kampvognsprojektør fra en anden vogn i delingen opgav serberen. Med uenigheden om, hvad der skulle udløse skydning og delingens efterfølgende indsats, var dette et held.

Den udbrændte SISU efter bjærgning. (Foto: Henrik Munch Andersens samling)

DANSQN2 FØR AFTENEN DEN 29. APRIL

"Hvinet fra en granat er fed på film, men i real life er det knap så fedt! Vi var alle ret rystede da vi returnerer til campen. Det virker som om at BSA har indledt fri jagt på os og vi er bange for at det snart kan gå galt..." (Johnny Nielsen, kommandør på treervognen i 3. Deling, i sin dagbog 15. april 1994)

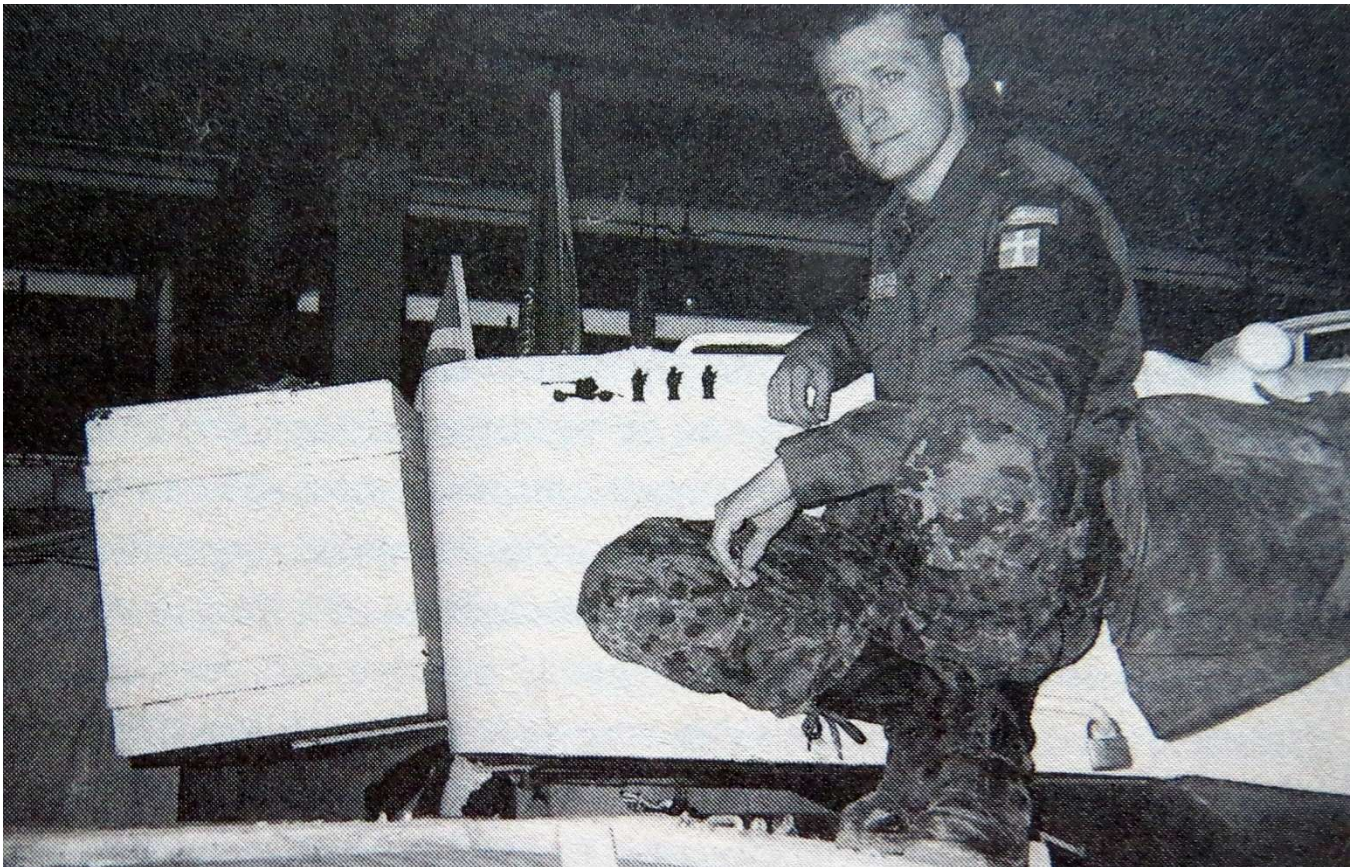
Efter turen rundt i området, der bl.a. omfattede SISU-episoden, havde Carsten Rasmussen og hans skydeinstruktør Jensen erkendt, at skudafstandene lå ud over, hvad Leopard IA5s skydetekniske anlæg kunne støtte. Man besluttede derfor at genoptage uddannelsen i at gennemføre indirekte skydning på større afstande med anvendelse af højderetningskvadrant og støttende tabeller. Tabellerne ankom og fordeltes, og uddannelsen i gang. Jensen har fortalt, at man kun manglede at efteruddanne Kirks 2. Deling, da indsættelsen af eskadronen den 29. april i Operation Bøllebank gjorde disse muligheder akut relevante.

Her var eskadronen imidlertid begunstiget. Erik Kirk havde i sin lange periode som lærer ved

Kampskolen også uddannet i Leopard IA3, dvs. kampvognen før sin opfattende modernisering til IA5, Derfor var han bekendt med indirekte skydning med anvendelse af kvadrant.

Carsten Rasmussen ser i dag dette som et af de forhold, der blev afgørende for forløbet den 29.-30. april, mens Johnny Jensen ikke er sikker på, af Kirk stadig var væsentligt bedre til at arbejde med kvadrant end resten af eskadronen.

Eskadronens første engagement fandt sted den 4. april under en rekognoscering ved byen Gradačac med formål at finde kampvognsstillinger. Det var samme sted, hvor DANSQN3 blev indsat i slutningen af oktober.

Delingsføreren for 3. Deling, løjtnant Henrik Liljenberg Christensen, overmalede som FN-officer straks markeringen på sin vogn af træningen den 4. april. (Foto: *Soldater*)

Forløbet beskrives i *Myten* samt i Johnny Nielsen dagbogsnotat for 4. april. Eskadronens 3. Deling var involveret, og 2. Delings kampvognskommandør deltog for at rekognoscere. Under afprøvning af en mulig ildstilling blev en af delingens kampvogne direkte beskudt. En granat slog ned kun ti meter fra vognen.

Delingen bedømte, at den blev beskudt på en afstand af 3.000 meter. Eskadronchefen, Carsten Rasmussen, besluttede, efter at han havde overvejet situationen, at sende kampvognene frem igen. Hvis de igen blev beskudt, skulle ilden besvares. Efter at blive beskudt af en 40 mm luftværnsmaskinkanon på 2.340 meter blev ilden besvaret og kanonen nedkæmpet med to brisantgranater.

Myten beskriver, at befalingsmændene allerede fandt dette engagement som værende i modsætning til deres FN-uddannelse. De havde jf. bogen (bygget på samtidigt notat i Johnny Jensens dagbog) den opfattelse, at cheferne bevidst ønskede at fremkalde en konfrontation, og begyndte derfor at diskutere chefernes optræden kritisk. Møller havde dagen før talt om at kampvognene skulle virke som "lokkeduer" for de serbiske kampvogne.

Det var den reaktion, der i *Mytens* fortælling brød ud i lys lue efter Bøllebank. Men som fremlæggelsen ovenfor af den ændrede FN-ramme argumenterer, var modstanden mod en energisk, insisterende optræden over for parterne nu forældet. Rasmussen accepterer dog overfor artiklen, at Møllers sprogbrug ofte var klarere og mere billedrig end FN-tilpasset eller lavmælt vestjysk.

I tredje vognkommandøren i 3- Deling, Johnny Nielsens, dagbogsnotat om indsættelsen er emnet først og fremmest utilfredshed med, at hans kampvogn bliver indsat til støtte på trods af defekt tårn.

Efter at vejen til Tuzla var blevet åbnet, kom sikringen af Tuzla-flyvepladsen og støtten til observationsposten T2 (TANGO 2) i fokus. Dvs. at bataljonens opgave fortsat var at kunne overse ansvarsområdet og sikre den nødvendige bevægelsesfrihed for at løse sin opgave.

Bjerget VIS (som de nordiske soldater kaldte "Sukkertoppen") og den åbne slette, der strakte sig til Tuzla-flyvepladsen nogle kilometer til højre (øst) for billederne. De er taget lige foran det sted, for DANSQNs 2. Deling under Erik Kirk gik i stilling lige før midnat 29.-30. april 1994 for bekæmpe stillinger på bjerget godt fire kilometer væk, hvorfra andre dele af eskadronen blev beskudt. (Billederne er taget af forfatteren under Det Militære Læseselskab Rendsborgs Ekskursion i maj 2010)

Rasmussen har til artiklen beskrevet baggrunden for Bøllebanksplanen:

"Før vi udarbejdede Operation Bøllebank var vi flere gange på lufthavnen, beordret af sektoren (dvs. den regionale FN-kommando for det nordlige Bosnien). Vi blev stort set hver gang beskudt af artilleri uden at kunne gøre noget som helst.

Meningen med galskaben var at anvende flystøtte, men det fik vi aldrig lov til. Den situation var bataljonen og jeg mildest talt træt af. Hvilket både jeg og Lars højlydt og utvetydigt gav udtryk for både opad i FN-kommandovejen og hjemover. Dette er så vidt jeg husker beskrevet i Lars' bog (dvs. i *Soldater*). Da flystøtte til beskyttelse af Tuzla lufthavn viste sig at være en illusion, besluttede sektoren, at vi skulle gøre det med kampvogne.

Det var starten på Bøllebank, vi lavede stillinger længere mod øst nærmere Vis, i Sarači og Kalesija, og udbyggede vores efterretningsbillede. Med kampvogne kunne vi ikke få ram på de artilleristillinger, der

blev skudt fra bag Vis, men vi kunne nedkæmpe de observatørstillinger og anlæg på Vis hvorfra ilden mod lufthavnen blev ledet - det var logikken.

At de samme stillinger kunne anvendes til at sikre bevægelser til og fra T2 var en bonuseffekt, som senere blev indarbejdet i planen og som for alvor var relevant efter 25. april.”

I Rasmussens interview med Kasper Søegaard i januar 2017 samt *Myten* beskrives forløbet i udviklingen af fremgangsmåder: Indledningsvis indsættelser af en enkelt deling den 7. og 14. april, hvorefter planlægningen fik en fast struktur.

Det oprindelige formål med Plan Bøllebank var at beskytte flyvepladsen ved Tuzla. Her kontroltårnet på den tidligere jugoslaviske flyvevåbenbase. (Foto: Henrik Munch Andersens samling)

Den 16. blev Rasmussen sat i gang med at udarbejde en ”Befaling for Plan Bøllebank”. Det er meget væsentligt at notere sig, at forudsætningen for planen var rådighed over flystøtte. Da UNPROFOR ikke rådede over eget artilleri til at svare på beskydning med morterer og artilleri, var flystøtte den eneste mulighed for at afskrække artilleriangreb på FN-styrkerne.

I planens forudsætninger opregnede man de styrker, som de stridende parter rådede over. Materielmæssigt var de serbiske styrker klart overlegne. Omkring VIS rådede de over tunge morterer, middeltungt artilleri, en 40 mm maskinkanon og flere smågrupper med kampvogne.

Listen omfattede ikke SAGGER-panserværnsmissiler. Dette er logisk, fordi sådanne enheders meget lille personelstyrke og behov for konstant adgang til simulatortræning gør dem uegnede til varig fronttjeneste.

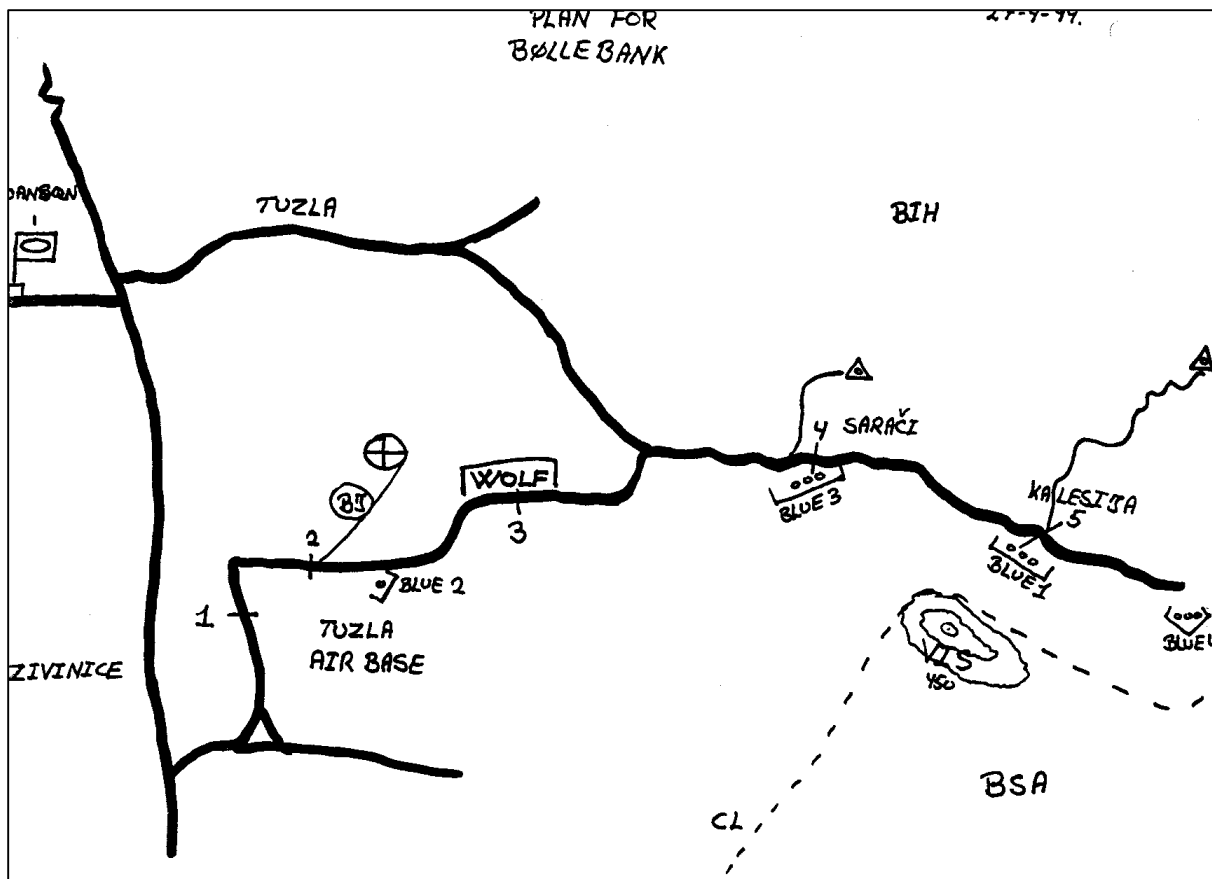
Efter planen ville Rasmussen kontrollere og støtte indsættelsen fra stillingen BLUE3 og forreste deling skulle

derefter gå i stillingen BLUE1 for at støtte den efterfølgende styrkes "overspring" og kørsel til T2. Bataljonens fremskudte kommandostation ville sammen med Jensens O-PMV placere sig på højdepunktet nord for Sarači, der er angivet på planskitsen. Operationen var en bataljonsoperation, dvs. Ikke eskadronens eget ansvar, fordi T2 lå i det svenske 10. Kompagnis ansvarsområde.

Fra det daglige arbejde i lejren. (Foto: Claus Rose Andreasens samling)

Af betydning for det følgende forløb er teksten om ildåbning i planens befalingspunkt "Fælles bestemmelser": "FN-personels sikkerhed har topprioritet, derfor skyd først meld bagefter". Det afspejlede teksten fra bataljonens plan for indsættelsen, "BATOPS 83/94 18 april 1994", der fortsatte, at dette var gældende, når "incoming fire" blev erkendt.

Bemærkninger til skitsen over planen: Det centrale nøglepunkt for NORDBAT ville blive den tidligere jugoslaviske flyvevåbenbase. Den væsentligste trussel i nærheden af flyvepladsområdet udgjordes af de fremskudte bosnisk-serbiske stillinger på det kegleformede bjerg VIS/ "Sukkertoppen".

Skitsen til denne plan blev afprøvet den 17. april og planen blev iværksat den 19. anden og den 22. tredje gang. Den 21. april var planen blevet oversat til engelsk og blev derefter plan for den nordbosniske UNPROFOR-sektor.

Den 25. havde serberne stillet krav om, at alle NORDBATs bevægelser – selv på bosnisk område – skulle forhåndsanmeldes. Ellers ville de blive beskudt. Anledningen var, at bataljonen gjorde klar til at sende en sanitets-PMV og en PBV med forsyninger til T2. Der blev dog ikke skudt, da eskadronen den dag gennemførte en eskorte af de to køretøjer.

På grundlag af, hvad der skete om natten den 29.-30. april må det konkluderes, at de serbiske myndigheder besluttede at bakke deres krav op med magt og ville straffe bataljonen med alvorlige tab, hvis ikke respekterede det. Det væsentlige middel til at ramme kampvognene var det SAGGER-panserværnsmissilkompagni, der nu blev sat i stilling på VIS, så de kunne ramme eskadronens enheder, når de passerede Kalesija på vej til T2.

Den 26. april øvede eskadronen Bøllebanksplanen. Her indgik to delinger og eskadronchefens kampvogn med Johnny C. Jensen i kampvognskommandørsædet i øvelsen. Her gik eskadronens forreste deling i stilling BLUE3, så den kunne støtte, før den næste deling rykkede frem til stilling BLUE1, og den indledningsvis forreste deling derefter fortsatte til T2.

På dette tidspunkt reagerede de serbiske enheder på VIS ikke på NORDBATs optræden mod bevægelse til T2.

Jævnfør beskrivelsen i *Myten* var der efter øvelsen enighed om, at besættelsen af både BLUE3 og BLUE1 skulle indgå i en planrettelse, men justeringen fandt aldrig sted, før planen blev iværksat den 29., og nu for første gang i mørke.

Mørket ville mindske afhængigheden af den forudsatte flystøtte. Men, som jeg vil beskrive, var Rasmussen efter også at have erkendt problemet med BLUE1s sårbarhed nået til en anden løsning, men den blev aldrig givet til Kirk og hans folk. Det forhold, at det hverken var den skriftlige plan eller erfaringen fra 26., der fulgtes 29. april, blev kilden til megen friktion den nat og til den efterfølgende strid.

Disse tidligere indsættelser skete ikke uden dramatik. Ved indsættelsen den 14. april, hvor kun 1. Deling var indsat, afløste chefskampvognens folk delingsførervognens besætning, der var hjemme på orlov. Under indsættelsen kom delingen under serbisk artilleribeskydning, og den sidste granat ud af tre slog ned så tæt bag kampvognen, at kasserne på den bagerste del af tårnet blev kastet op på tårnlugerne og blokerede dem. Trykket fra den svære granat var så kraftigt, at den rutinerede kører, der fik blæst telehjælmen af, mistede kontrollen over vognen, så den endte i grøften.

Køreren ved nedslagskrateret under et senere besøg. (Per "Sui" Sørensen's samling)

Som køreren, Per "Sui" Sørensen, fortalte i en telefonsamtale under forberedelsen af denne artikel, indledtes artilleriangrebet lige efter, at kampvognen i Kalesija var svinget op ad vejen mod T2. Lige nord for byen var terrænet præget af, at serberne havde indskudt deres skyts mod vejen. Den granat, der næsten ramte delingsførervognen, slog ned lige før man nåede over bjergtoppen.

Claus Rose Andreasen fortæller til artiklen: "Jeg husker, at Torben [Schou] melder om døde køer på vejen op til

T2, hvorefter der var artillerinedslag bag kampvognen. Hvorfor er det vigtigt? Jeg blev overbevist om, at BSA havde gennemført en indskydning, så de vidste, hvornår de skulle afgive skud for at træffe os.”

Begivenheden undergraver reelt fortællingen om, at serberne indtil den 29. april var blevet afskrækket, når kampvognene dukkede op. Man havde fra serbernes side tidligere skudt mod de fjerne kampvogne ved flyvepladsen, men her var der tale om direkte skydning, sandsynligvis med middeltungt artilleri på middellang afstand med henblik på at nedkæmpe kampvognene, og det havde været tæt ved at lykkes. Det var ikke for at skræmme, men for at ødelægge en kampvogn og dræbe.

Denne hændelse er væsentlig for at forstå, hvad eskadronen sendte 1. Deling ind i natten den 29.-30. april. Det var logisk, at netop den deling skulle have opgaven at nå frem og forstærke T2. Kendskab til terrænet i dagslys ville støtte indsatsen i mørke. Men det betød, at man sendte delingen tilbage i en opgave, der kort tid før havde været ved at koste delingsføreren og hans lånte besætning livet.

Skaderne på hækken, dvs. bagenden, af 1. Delings delingsfører-kampvogn efter forsøget på at ødelægge den med direkte ledet middeltungt artilleriild 14. april 1994. (Foto: Torben Schou)

Som beskrevet i *Myten* og den korte notits i eskadronens krigsdagbog var den 29. april en fredelig dag, der gik med kontrol af kampvognenes indskydning samt demonstration af materiellet for en tilfreds bosnisk general. *Myten* beskriver demonstrationen som en ”unødvendig gestus over for muslimerne” samt irriterende spildtid. Skydningen var af hensyn til demonstrationen forsinket flere dage.

Efter den dramatiske begivenhed den 14. april, er det nødvendigt at understrege den risiko, som de danske kampvognsbesætninger løb i de engagementer, der beskrives i artiklen. Leopard I-kampvognene var ret let

pansrede, specielt i forhold til nyere, bedre beskyttede kampvogne som Leopard II, den amerikanske M1 Abrams og den britiske Challenger. Selv de danske vognes bedst pansrede dele, frontpansret og tårnets forside, kunne gennemtrænges af 100 mm panserskud fra T-55 kampvogne og T-12 panserværnskanoner helt ud til 3.000 m eller måske endnu længere. Leopard I's panser var kun dimensioneret til at kunne standse panserbrydende ammunition fra en 20 mm maskinkanon. Derfor var det afgørende for de danske kampvogne, at de kun søgte situationer, hvor deres dramatisk større præcision på store afstande kunne udnyttes fuldt ud.

Alle dele af kampvognene kunne gennemtrænges af de formede sprængladninger ("hulladninger") fra SAGGER panserværnsmissilerne.

Men reelt var den største trussel fra granaterne fra det middeltunge serbiske artilleri, dvs. pjecerne af 122 og specielt 152 mm. Kanonerne var ikke præcisionsvåben. Man skød på områder på måske 200 x 200 meter. Men der var altid en risiko for, at granaten ramte, og hvis 152 mm-granaten ramte kampvognens hæk (dvs. bagsiden) eller specielt dækket, som det var lige ved at ske den 14., ville vognen blive ødelagt og besætningen blive svært kvæstet eller dræbt. Det samme ville kunne ske, hvis granaten ramte det ret tynde sidepanser. Selv hvis den middeltunge granat ramte kampvognens velbeskyttede front ville vognen blive ødelagt og besætningen udsat for alvorlige kvæstelser eller værre.

Tung sovjetisk KV-1 kampvogn ødelagt i 1942 af en træffer af en middeltung artillerigranat i venstre side. Sidepansret er ødelagt, så besætningen er næppe sluppet. Det var den konstante risiko for de danske vogne og besætninger. (Foto: reddit.com)

FORSKELLIGE FORTÆLLINGER

FORTÆLLINGEN TIL "PACIFISTERNE I ZAGREB", SOM DEREFTER STØRKNEDE

"For Akashi og (uklart ord) skulle de aldrig have skudt. FN var pissesure. De lavede en undersøgelse for at finde ud af, hvad fanden i helvede, de bildte sig... at de havde skudt. Det var lige før, de anklagede mig i Folkeretten for forkert anvendt ammunition og sådan noget." (Oberst Bjarne Hesselberg til Robert Petersen om FN-missionsledelsens reaktion på nyheden om Bøllebank.)

Rasmussen har forklaret, at man indledte arbejdet med at formulere en FN-spiselig beretning med et kort nattemøde, lige efter at man havde nået lejren. Udarbejdelsen blev afsluttet efter kl. 10 samme dag, 30. april, i den svenske bataljonslejr og rapporten blev underskrevet af den svenske oberst uden rettelser. En direkte oversættelse til svensk blev sendt hjem til Stockholm.

Rasmussen husker processen til artiklen: "vi vidste ... udmærket at pacifisterne i Zagreb ville kaste sig frådende over NORDBAT og ikke mindst beslutningstagerne, når nyheden nåede hovedkvarteret." Før han kørte fra eskadronens lejr, havde han ved spørgsmål til Kirk i garagen fået afklaret ammunitionsforbruget, ildåbningsafstand og indledende skydemetode til rapportens del om delingens indsættelse. Mødet har været meget kort, for Kirk havde derefter ikke erindring om, at det havde fundet sted.

Rasmussen troede på det tidspunkt stadig, at alt var gået, som han havde befalet i O-rummet før afgang.

Jf. rapporten blev indsættelsen besluttet for at undsætte T2 efter bombardementer 2140 og 2200. Forskydningen til det befalede koordinationsmøde i Sarači var jævnfør den officielle rapport sket med kørelys og stor hastighed.

Kl. 2315, umiddelbart før afslutningen af mødet var man blevet beskudt med artilleri. Tre granater slog ned, den første tæt bag O-PMV'en, der blev ramt af splinter, den anden i et civilt hus og sidste mellem 2. Deling på vejen før pladsen og den svenske bataljonschefes PBV'en. Den sidste granat var stadig så tæt på PBV'en, at man kunne mærke trykbølgen og sprængstykkerne.

2320 blev 2. Deling beordret i stilling for at kunne støtte. Under den videre, nu mørklagte, fremrykning mod øst blev man beskudt af artilleri og af panserværnsmissiler og 2343 også af 40 mm luftværnsmaskinkanon, hvilket fik eskadronchefsvognen og den efterladte vogn fra 1. Deling til at trække sig ind i dækning af husene i Kalesija.

2345 blev 2. Deling beordret til at nedkæmpe de skydende enheder. Bekæmpelsen tog ca. 30 minutter. Efter et koordinationsmøde 0025 besluttede eskadronen og bataljonen at trække styrkerne i Sarači og Kalesija tilbage, og da der blev meldt ro fra T2, blev tilbagegangen iværksat 0035. Man kom igen under beskydning, og 2. Deling blev igen beordret til at nedkæmpe. 0100 gik også den støttende 2. Deling tilbage.

Dette var som præsentationen af en vellykket demonstrationsøvelse. Henover det, der rent faktisk var et af forventelige misforståelser og hensigtsmæssig lokal optræden i det ret kaotiske forløb under kraftig beskydning, var lagt en fortælling, der ville passe bedre til forventninger om et rationelt, planstyret forløb.

Det viste sig hurtigt som særdeles hensigtsmæssigt at have beskrevet operationen langt, langt inden for rammen af de nye Rules og Engagement, som blev beskrevet ovenfor.

Som senere beskrevet af Lars Møller til Robert Petersen, sendte FN-hovedkvarteret i Zagreb et tre-mands undersøgelseshold til NORDBAT for at lede efter fejl. Det lykkedes ikke at finde nogen.

Møller fortalte, at der blev sendt et hold bestående af tre officerer fra UNPROFOR HQ Zagreb til Tuzla, som skulle undersøge episoden. Da Svensson var fraværende andetsteds i Kroatien, stod Møller for forklaringerne. "... i et langt stykke tid bar forklaringsfasen præg af et decideret forhør. Først da vi afslørede, at vi netop ikke havde nedkæmpet serbiske kampvogne fordi de havde kolde kanonrør (dvs. de var ikke blevet affyret) løsede stemningen lidt op".

Som *Mytens* detaljerede beskrivelse af engagementet angiver, blev der faktisk skudt mod, hvad man så som kilden til IR-projektørerne på kampvogne. De kunne true eskadronens vogne i Kalesija. Men da kampvognene var kolde på grund af, at de ikke havde motorerne i gang, kunne man ikke finde dem med sikkerhed i det termiske natsigte, der i øvrigt havde så lille forstørrelse, at man intet sikkert havde at sigte mod. Men det vidste inspektørerne fra Zagreb selvfølgelig ikke.

Den 4. maj havde Jensen noteret i sin dagbog, at eskadronen indskærpede over for 2. Deling, at hvis FN-delegationen ("undersøgelseskommisionen") skulle spørge om dette, skulle man gøre klart, at de første skud var blevet afskudt som et varselsskud. Det kunne heller ikke bevises, fordi engagementet var indledt med en indskydning pga. den lange afstand til VIS.

Det var bataljonens formelle rapporter fra 30. april, der skabte hovedelementerne i den grundlæggende historie om Bøllebank, elementer der blev udviklet og konsolideret i et stort antal interviews med danske og internationale medier og endeligt formuleret af Møller i *Soldater*. Herunder indgik beskrivelsen af den belyste FN-kolonne og det planlagte og effektivt centralt kontrollerede engagement.

Disse elementer vi vil blive analyseret senere i artiklen.

"INSURGENTERNES" FORTÆLLINGS GRUNDLAG

Som det er klart ved gennemlytningen af *Kirkinterviewet* fra 2006 var det imidlertid ikke indholdet i denne nødvendige tilpasning af fortællingen til FNs reelt anakronistiske syn på NORDBATs optræden, der senere motiverede, hvad Møller har benævnt "insurgenterne", havde mod denne fortælling.

Som det senere vil blive forklaret, var kilden Kirks skuffelse over eskadronens optræden, som journalisten Kasper Søgaard derefter uden søgning efter alternative forklaringer låste fast som forklaret af eskadronchefens svigt.

Den 30. april kl. 10 afsluttede Johnny C. Jensen sit dagbogsnotat om begivenhederne. Derefter nedskrev de fem deltagerbesætninger i lejren deres oplevelser. Erik Kirk gjorde det på grundlag af en debriefing af sine tre besætninger, Klaus Andresen nedskrev sin vogns oplevelser og chefsvognens skytte, Torben Schou, lavede på alle

tres vegne en kort "After Action Report".

Om aftenen indkaldte Johnny C. Jensen til et møde, hvor de ikke-involverede dele af eskadronen blev orienteret om begivenhederne. Dette lille antal samtidige førstehåndskilder er som allerede nævnt det helt centrale grundlag for artiklens rekonstruktion af begivenhederne i Sarači og Kalesija. På T2 forblev 1. Deling med de to sidste kampvogne indtil videre, og havde derfor de eneste deltagende besætninger, der ikke bidrog.

Som viskel se senere, var bataljonens rapporters oplysninger om, at man havde kørt oplyst, hvad man må se som en FN-tilpasset sandhed. Den må ses i sammenhæng med Bjarne Hesselbergs beskrivelse ovenfor af reaktionen i FN-hovedkvarteret. Det har man vidst, da man skrev rapporten. Som jeg konkluderer senere, havde man nok til hensigt at synliggøre operationen over for serberne, men man nåede det ikke, før granaterne faldt.

Det vil også blive klarlagt, at indsættelsen af 2. Deling og dennes ildåbning reelt ikke blev kontrolleret, men at både indsættelsen og ildåbningen fandt sted i overensstemmelse med Rasmussens og Møllers hensigt.

BØLLEBANK FRA EN BESKUDT KAMPVOGN: "LILLE ANDRES" FORTÆLLING

"FREDAG D. 29. april 1994

Vi sidder i messen og ser fjernsyn, klokken er 22.10. Felttелефonen ringer og chefen ønskes til røret. "Hallo" (der er stilhed 15-10 sek.) "DU MA VÆRE SINDSYG", chefen ligger røret, vender sig om og siger:

"BEREDSKABSDELING KLAR, DE BESKYDER T2". Vi klargør kampvognene, klokken er nu 22.15. "90 [opkald til alle stationer på nettet] HER ER QL1 [eskadronchefen] MODTAGE KONTROL SKIFT...". 2. Deling som ikke var i beredskab får ligeledes besked på at klargøre.

Forbi VL-CAMP og videre mod byen Zivinice. "FORHELVEDE HVAD SKER DER?" Glasskår flyver mod over tårnet, jeg har ramt en personbil "QL1 HER ER EA [Andresens kaldenavn på nettet]", "QL1 JEG HAR SET DET FORTSÆT". Vi er nu ved lufthavnen, og kører forbi, frem til kontakt med VL2 ved Sarači. Vi kører ned til højre for AQ [delingsføreren for 1. Deling, Claus Rose Andreasens, kampvogn], alt lys er slukket. QL1 kører op bag vores kampvogn, sidder af sin kampvogn for at tage kontakt med VL2 [oberstløjtnant Lars Møller, bataljonens danske næstkommanderende].

(En granat slår ned), der er gået 3-5 min. vi starter op og meldingen kommer over nettet "AQ ... QL1 FORTSÆT MOD T2" "AQ INDFORSTÆT SLUT".

Klokken er ca. 23.30 "FA [forreste vogn i 1. Deling] FREMAD", vi kører forbi VL2 [Svenssons PBV], som holder fuldstændig åndsvagt. Jeg må have lidt tålmodighed, forbi VL2 og fremad. "HVORFANDEN ER AQ?" jeg må køre hurtigere for at nå ham. "ANDRESEN LYFA'EN ER FALDET UD!" "HVAD" NU skal der tænkes hurtigt "Kører OP MED HOVEDET OG KLAMPEN I KÆLDEREN". "AQ JEG HAR IKKE KONTAKT MED DIN KAMPVOGN, LYFA EN ER FALDET UD".

[Andresen har til artiklen fortalt, at føreren erkendte udfaldet af LYFA'en, lige da kampvognen kom ud på vejen fra pladsen og skulle anvende anlægget. Han fortalte også at føreren var rutineret i anvendelsen af anlægget, dvs. at udfaldet ikke skete pga. løs kabeltilslutning].

"FA SÆNK HASTIGHEDEN" der er nu gået 2-3 mm. og jeg har stadig ikke kontakt med delingsføreren. Vi nærmer os hurtigt byen Kalesija, men stadig ingen kontakt. Føreren melder "JEG KAN IKKE SE BROEN" "SÆT FARTEN LIDT NED,

KOM LIDT TIL HØJRE, GODT", "AQ SÆNK FARTEN JEG HAR PROBLEMER MED AT KOMME OVER BROEN [en smal nødbro halvvejs til Kalesija]. (Få køreren op med hovedet... .er der en der siger over radioen). "Ja, godt tænkt Batman" jeg har fuldstændig tabt tidsfornemmelsen, jeg kigger på klokken, men ser egentlig ikke hvad den er.

Klaus Andresen "Lille Andres" dengang, nu Klaus Skindhøj. Hans umiddelbare beretning fra aftenen den 30.4.1994 står som den klart bedste kilde til begivenhederne i Sarači og Kalesija, (Foto stillet til rådighed af ham selv)

Det gælder bare om at få kontakt med AQ (men hvor fanden er han henne?). Jeg kan nu se at vejen deler sig i to, (er han kørt til højre Nej! det passer ikke med vejen op til T2). "KØRER FØLG VEJEN RUNDT TIL VENSTRE", nu ser jeg det muslimske check-point. Nu må jeg få øjenkontakt med ham lige efter svinget. Klokken er omkring 23.55 og så sker det "VI BLIVER BESKUDT..." jeg hører ikke, hvem der melder, men kan høre på stemmen at det er Bundgaard. Det er kommandøren på den forreste kampvogn, "DE SKYDER PÅ OS, VI SKAL BAGLÆNS". Jeg ser ikke hvad der skyder på os, men råber "BAGLÆNS". "HVAD FANDEN ER DET" Jeg ser bagud, og kan se QL1 og VL2. Vi kan ikke komme længere, vejen er spærret. Først ånder jeg lettet op, men så er det også slut. "SATANS!!!" de skyder på os. QL1 VI SKAL UD HERFRA BAGLÆNS", (der er tavshed, en fuldstændig ubeskrivelig ro) ... : DE SKYDER PÅ

OS, OG DET ER IKKE EN ØVELSE.

"EA DU KAN KOMME FORBI NU... KØR TIL UDKANTEN AF BYEN", "QL1 HER ER BQ, VI KØRER I STILLING, OG ER KLAR TIL AT STØTTE", "JA HER ER QL1 I STILLING"

Jeg ser lysspor fra en maskinkanon lige foran min kampvogn. "QL1 JEG ER FORTSAT UNDER BESKYDNING". Med lidt besvær bakker jeg forbi QL1 og VL2, (hvordan fanden kan så rutinerede soldater, finde på at holde midt på vejen?). Vi er nu så tæt på det muslimske checkpoint; at jeg kan se 2 soldater gå hen for at åbne bommen. Jeg giver tegn, ved simpelthen at køre med stor hastighed.

Vi er nu så tæt på, at vi må sænke farten, for ikke at komme forkert igennem. "OLE LIDT TIL VENSTRE, GODT! VI ER SNART IGENNEM", checkpointet ligger nu 5 meter foran os. Vi kan ikke længere se Sukkertoppen [dvs. VIS]. "DE ER NOGLE FORBANDEDE SVIN".

Kampvognen er nu 1 ly af er 3-etagers hus og vi hører kun nedslag fra morter. "LANGSOM" underbevidstheden siger mig at vi ikke skal køre længere bagud. (Et kæmpe brag lyder, jeg flyver ned i vognen. En ART granat 15-20 m bag huset.

Besætningen er helt rolig, og vi afventer 10-15 sekunder bagved huset. "OLE KLAR TIL AT BAKKE ALT HVAD LORTET KAN TRÆKKE", "QL1 EA VI HAR NEDSLAG MEGET TÆT PÅ. DET ER ARTILLERI". "QL1 JEG SER DET, FØRSØG AT KOMME UD AF BYEN". (Jeg kan høre på stemmen, at han ikke syntes om situationen. Endnu et nedslag, husene bliver oplyst og så mærker vi et ryk i kampvognen..."Kører Høj BAK Baglæns" Kampvognen sætter i bevægelse og nu skal der arbejdes. Jeg sveder som en sindssyg, og prøver at holde kampvognen på vejen. Check-pointet ligger nu 20-25 meter foran os. (Serbisk morter slår ned foran kampvognen, hvor mange aner jeg ikke) men skytten melder: "DE RAMMER HUSENE FORAN OS". Jeg kigger på klokken, men ser igen ikke hvad den er, (hvorfor jeg kigger på klokken netop nu aner jeg ikke).

Vi er nu nået 300-400 meter ud af byen og der ligger kun få ruinhuse på begge sider af vejen. Hjælperen har lukket lugen, og han sidder fuldstændig roligt. "BROEN ER LIGE BAG OS KØRER", "LANGSOMMERE KOM LIDT TIL HØJRE GODT VENSTRE GODT". "QL1 VI PASSERE BROEN NU SLUT...", der er tavshed på nettet, pludselig siger hjælperen "ANDRESEN, TROR DU HAN ER RAMT, JEG HAR IKKE HØRT HAM [dvs. Rasmussen] I LANG TID?". Jeg aner ikke hvad jeg skal sige, men et svar skal han have "NEJ:"

2. deling har fået ilden fri, og beskyder Sukkertoppen. "BQ HER ER FB, HVAD ER HØJDESTILLINGEN ... SKIFT", "HER ER BQ, HØJDESTILLING" "HER ER QL3 SKUDAFGENG FRA TOPPEN". Der bliver nu åbnet ild mod alt, hvad der er tænkeligt. "QL3 [Johnny C. Jensens PMV på OPN] VI BLIVER BESKUDT MED MORTER", han får et nedslag 5 meter bag PMV'en. Hans position er ca. 1 km længere nordvest på. Vi er nu nået ca. 500-600 meter væk fra det sted, hvor vi blev beskudt første gang. Vi har fået en melding om at det var panserværnsraketter [dvs. panserværnsmissiler], der var blevet skudt med. Vi er fortsat under beskydning, og pludselig hører vi QL1 på radioen "EA. QL1 SITUATION... SKIFT, "HER ER EA, JEG HAR ET PROBLEM DER ER TIL AT FÅ ØJE PÅ. JEG KAN IKKE KOMME UD AF BYEN....SKIFT". "BQ QL3 der afsøges med aktiv IR-LYS OMKRING ALFA". Jeg observerer over mod Sukkertoppen, og kan tydelig se projektørlys i min NOK [lysforstærknings-natobservationskikkert]. Jeg beslutter at køre frem i stilling mellem nogle huse, da vi kommer frem ligger jeg skytten ind på målet, men vi kan ikke se ham på termisk. Der er nu konstant støtte fra 2. deling. (Det er som en film, det der foregår). Pludselig ser jeg er meget kraftigt lysglimt fra området bag Sukkertoppen. "HVAD FANDEN VAR DET?". Jeg vælger at køre tilbage i skjul og afvente ordre på at forlade området. "AQ QL1 SITUATION PÅ T2", "AQ DER ER ROLIGT HER I OMRÅDET",.. "HER ER QL1, EA REDE TIL AT GA TIL WOLT [WOLF] 1", "EA, JEG ER KLAR". "BQ HER ER EA. NAR JEG KOMMER TILBAGE, HAR JEG KANONEN KL 12 SLUT". Jeg er lidt

nervøs. Bag os ligger der et åbent stykke terræn, som gør at vi ikke kan skjule os. "EA, HER ER BQ, HVOR ER DE PRÆCIS?", "HER ER EA VENT". Jeg leder efter mit kort, men det har vi mistet. "SATANS HVOR ER DET FORBANDEDE KORT". "BQ JEG HOLDER VED MOSKEN CA 800 SYDVEST FOR DERES POSITION SKIFT". "BQ MODTAGET SLUT".

"EA GA TIL WOLF 1". Jeg ånder lettet op. "KØRER CENTRUM HØJRE OG KLAMPEN I KÆLDEREN". Vi er nu på vej mod det åbne stykke, og jeg er lidt nervøs. Jeg retter kanonen ind mod Sukkertoppen. "GODT OLE, GIV DEN ALT HVAD LORTET KAN TRÆKKE". Jeg får nu øjenkontakt med FB's kampvogn. (for helvede, åbner han nu ild når vi kører forbi). Jeg er nu så tæt på, men (satans der sidder ikke nogen i tårnet). (For helvede tænker jeg) Jeg vil ønske at han stak hovedet op og så at jeg kom forbi ham. Jeg vælger at kontakte ham. "FB, EA JEG ER PÅ HØJDE MED DIN KAMPVOGN". Ingen svar, men jeg fortsætter forbi. (Pludselig trækker vognen til højre, der er ikke meget plads), "OLE LIDT TIL Højre" Der er ikke meget plads "HOLD DEN IGANG" melder skytten. For helvede, vi må ikke sidde fast her. "QL1 HER ER EA. JEG HAR KONTAKT MED BQ's FORRESTE KAMPVOGN". Der er i øjeblikket roligt på Sukkertoppen, fornemmer jeg, men jeg hører QL3 [Johnny Jensen] fortsat melder skudafgang fra A. (TAK FOR HJÆLPEN). Vi er kommet med hjem.

Det lyder næsten som om vi var slået ihjel. Da vi nu kører igennem Sarači og er på vej til WOLF 1, bliver jeg usikker på, om 3. deling holder i WOLF-2 eller WOLF-1? Vi kører med høj hastighed ned mod rullebanen og jeg fortæller besætningen "VI ER UDEN FOR RÆKKEVIDDE", "OLE, NÅR VI HAR TID TIL DET SKAL VI HAVE LYS PÅ". Han siger ikke en lyd, men jeg ved at; han har modtaget signalet.

Vi er ved enden, og lyset bliver tændt. "HVOR FANDEN ER 3. DELING". Vi er nu nået til lufthavnen og drejer ned til venstre. (3. deling må da være at se, men nej). Forbi 10. Kmp og videre mod Zivinice. (jeg tænker på at vi snart vil møde den bil vi ramte), men vi kører forbi stedet og "KAN I SE BILEN?". Hjælperen ser heller ikke noget. (Det må fandeme være et eventyr det her). Vi kører nu forbi VL vagt ser stille og fredeligt ud. Der er ro på vognen, (nogen sender på radioen, men det interesserer mig ikke). "VI ER SNART HJEMME". (Hvad tænker de på?) Vi kører over jernbanebroen og ser lyset ved NORMED-COY. Bagved ser jeg CAMP-GØNGE,. Vi har meldt vores ankomst, så da vi drejer ned forbi hovedvagten, står tankvognen klar.

Konklusion: "EA TILBAGE I CAMP".

Besætning:

Kampvognskommandør: K.J. Andresen

Skytte: B.T. Christensen

Hjælper: V. Aa. Sejr

Kører; O. Kristensen

Underskrevet K.J. Andresen, 4`eren" [dvs. kommandør for delingens reservebesætning]

Forfatteren har kun en tilføjelse til Andresens fortælling. Beskydningen indledes, som Andresen senere bliver klar over, af en byge af SAGGER-missiler. Hans kampvogn stoppede brat ved, at køreren Ole Kristensen, hårdt bremsede, så et missil ramte lige foran vognen. Hvis han ikke havde bremsede hårdt, og SAGGER-panserværnsmissilet havde ramt lidt tilbage på højre side af vognen, ville sprængstrålen fra missilets hulladning med stor sandsynlighed have ramt ammunitionen i 39-skudsmagasinet til venstre for køreren. Det ville næsten sikkert have antændt drivladningerne og vognen var sprunget i luften med tab af hele besætningen.

Man kan sige, at besætningen blev reddet af, at køreren kørte med øjnene oppe af lugen, fordi LYFA'en var faldet ud. Det gjorde, at han så panserværnsraketterne og bremsede hårdt.

FØR SARAČI

DISKUSSION AF UENIGHEDER MM

I de efterfølgende stykker vil bl.a. de hovedspørgsmål, der deler opfattelsen af forløbet den nat, blive taget op til diskussion. Den fortsætter den grundige fremlæggelse og analyse af begivenhederne, som er gennemført i *Myten*.

Men udgangspunktet her en accept af UNPROFORs legitime og nødvendige rolle som proaktiv aktør i konflikten. På vegne af verdenssamfundet havde styrkerne her ret og pligt til at anvende magt over for konfliktparter, der blokerede humanistisk hjælp til modstanderen eller angreb FN-styrkerne. Dette også selv om dele af FN-systemet i 1994 endnu ikke accepterede den ændrede rolle. Det var pga. den krævende situation for UNPROFOR, at der var blev sendt danske kampvogne og et flystøttekontrolelement til Bosnien.

Herudover er målet som nævnt at søge og forklare med afvisning af renomméforsvar eller -jagt. Den accepterer samtidig, at deltagerne i operationen på forskellig måde fik eftervirkninger af de uventet voldsomme begivenheder.

Chefen for Niels Kjeldsen-eskadronen, major Carsten Rasmussen. (Foto: Torben Schous samling)

KØR TIL T2!

" Med Nordmænd og svenskerne ville vi (2 deling) gå så langt hjertet sagde vi skulle. og der var ingen limit. E Kirk italesatte det selvfølgelig på et tidspunkt sidst på missionen, bare lige for at være sikker på at alle hjerter lå på linje." (Jakob Hansen til artiklen)

"... nu forlangte de bosniske serbere, at vi skulle anmelde alle former for færdsel til dem på forhånd, inklusive vores bevægelser på bosnisk område, ellers ville vi blive beskudt." (Soldater om situationen den 25.4.1994)

Det forhold, at man i NORDBAT reelt satte livet på spil for at redde flest mulige muslimske bosniakker mod sult, fordrivelse og drab indgår ikke i den danske diskussion af Bøllebank. Det, som det drejede sig om, det som gjorde det nogenlunde udholdeligt at løbe spidsrodi gennem et serbisk bombardement var, at det umiddelbare mål var at hjælpe svenske kammerater.

Bataljonen anførte, at bombardementet var sket henholdsvis 2140 og 2200. Som *Myten* anfører efter kontakt med den daværende fører på T2, fänrik Per-Olof Nordin, skete de to bombardementer rent faktisk 1930 og mellem 2030 og 2100. I bataljonens O-rums Radiolog blev anført, at man videresendte oplysningen om bombardementet 2115 og 2155.

Til venstre fra posten T2 mod øst mod de serbiske stillinger på den anden side af dale, (Foto: Torben Schous samling). Til højre fra kampvognsstillingerne på toppen syd for posten i samme retning taget den dag, da delingsførervognen var tæt ved at blive ramt af en 152 mm granat. (Foto: Claus Rose Andreasens samling)

Da Johnny Jensen kontaktede den tidligere fänrik Nordin i arbejdet med *Myten*, var den senere amerikansk stabsuddannede Nordin oberstløjtnant chef for afdelingen for FN-indsats i det svenske hovedkvarter for internationale operationer, SWEDINT.

Iøvrigt gav Nordin to her relevante oplysninger til Jensen. For det første, at posten ud over mortarbeskydning – på andre tidspunkter end aftenen den 29. april – også var blevet udsat for 100 mm beskydning fra en T-12- panserværnskanoner og en kampvogn, dvs. våben på godt 3 km afstand, som Claus Rose Andreasen beskrev som erkendt fra stillingerne om posten.

For det andet fortæller Nordin, at hans kompagni den aften overvejede selv at reagere ved at sende assistance, men at bataljonen derefter havde overtaget. Det forhold, at bombardementet skete tidligere end rapporteret, får kritikerne af Møller til at se det som en løgn at iværksætte en udsættelsesoperation, for truslen var jo ikke akut. Det er imidlertid uklart, om kompagniets overvejelser har sinket og påvirket rapportering til bataljonen, hvilket kunne forklare forskellen imellem de nedskrevne tidspunkter. Nu var det i øvrigt ikke Møller, men den svenske ledelse af bataljonen, der fandt det nødvendigt straks at forstærke den svenske post.

Ulf Hamberg, Nordins officerskolekammerat og samtidige periode som fänrik i bataljonens 10. Kompagni, husker til artiklen situationen på denne måde (han er nu oberstløjtnant og chef for panserbataljonen på Gotland):

”Värt att nämna i sammanhanget är att T2 blev beskjutet varje natt intill Bøllebank. Man riktade på lampan som belyste FN flaggan var uppfattningen. Således var lampan släckt på nätterna. Likaså 10 komp camp. Vid rotationen [i marts] besköts campen minst 2 ggr [mortérgranater] dagligen morgon och kväll runt kl 0700 och 1800. Efter Bøllebank blev detta sällsynt. Varje gång FN var möjliga att öppna eld mot, oavsett patrull i Sapna, escort i Ribnica, Sarači, eller o-plats tjänst [dvs. tjeneste på OP] så blev vi beskjutna. Med allt från art/grk [artilleri/mortéer] till pv kanon [panserværnskanoner] och eldhandvapen [håndvåben]. En dag i området utan beskjutning var ovanlig. Så bosnienserberna hade på något sätt gjort sig förtjänta av Bøllebank...från juni/juli och muslimernas tagande av nyckelterräng blev det lugnare i AOR [NORDBATs ansvarsområde].”

Nordin har selv skrevet til artiklen:

“T2 blev min första OP-tjänstgöring under min tredje vecka i Bosnien. ... Att T2 var farligt visste vi, då en granat slagit ner i taket på villan och en granat slagit ner i ett uthus bredvid bara någon månad tidigare (Senare i juni när DUTCHBAT tagit över dödade en holländsk soldat av en granat på T2) ... Den kvällen på T2 blev vårt elddop och det var många soldater som var rädda och skrädda. Jag fick ägna mig mycket åt ledarskap för att lugna manskapet, och jag tillbringade mycket tid hos de två posterna för att trygga dem. Under den tiden kunde jag höra stridslarmet nedifrån Kalesija. Det var när jag stod och pratade med den bakre posten (den ut mot tillfartsvägen) som den första danska stridsvagnen passerade oss i hög fart på bara 5-10 meters avstånd. Strax därefter lämnade jag OP:t för att söka upp stridsvagnen för en kort samverkan med vagnchefen, men det var inte förrän dagen efter när vi bjöd in besättningarna på frukost som vi fick höra vad som hänt. Oavsett orsak blev T2 inte utsatt för mer beskjutning resten av tiden min patrull var där.”

NORDBATs bevægelsesfrihed var reelt det overordnede formål med både posten og Operation Bøllebanks støtte til den. Bevægelsesfriheden var, som nævnt, netop i de dage direkte under pres fra serbisk side. Hvis man fik serberne presset til at acceptere bataljonens bevægelsesfrihed, ville fremtidige operationer som den, der den 14. april havde været ved at koste en kampvognsbesætning livet, været unødvendige.

Udsnit af delingsføreren ved 1. Deling, Claus Rose Andreasens kort, over området ved T2 og med rødt observerede serbiske kampvogne mod sydøst. Han husker til artiklen: "Vi havde forberedte stillinger ved siden af T2. Herfra kunne vi beskyde i alt mere end 50 erkendte stillinger, hvor bl.a. kampvogne, panserværnskanoner, artilleriobservatører samt skyttegrave med morterer var indenfor vore kampvognes effektive skudafstand. Interessant ophørte beskydningen af T2 så snart KVG ankom og indtog stillingerne."

Problemet var, hvorledes dette kunne opnås, så løsningen blev varig. Det ville være logisk at se dette som formålet med at iværksætte den version af Bøllebank, der fandt sted den 29. april 1994. Det ville være

rationelt at demonstrere eskadronens muligheder for fri bevægelse i mørke uden hensyn til serbiske påbud. At iværksætte i mørke ville vise en evne, som de ikke kunne matche. Hvis det ikke var tilfældet, kunne man lige så godt have ventet tildagslys, hvor man som forudsat kunne have flystøtte, der som ved åbningen af Tuzla-vejen en måned tidligere endnu klarere signalere beslutsomhed. Om natten var truslen mod T2 begrænset til forberedte skydninger med tunge våben. Om dagen var posten truet af alle de våben, som 1. Deling havde erkendt. Dette spørgsmål vil blive diskuteret yderligere senere.

Men dette forudsætter at beslutningen blev styret af en rationel og kølig analyse af muligheder og risici. Det er dog naivt at forvente, at dette altid karakteriserer beslutninger i en presset situation.

Beslutningen om at forstærke T2 var svensk, og anbefalingen om at gennemføre operationen kom fra bataljonens stabschef. Jeg har derfor bedt Lars Eliasson om at fortælle til artiklen, hvad han husker om sine overvejelser om aftenen den 29. april 1994:

"Jag skall efter bästa förmåga söka svara på dina frågeställningar, 25 år efter händelserna. Man måste fråga sig vad som är efterkonstruktioner eller faktiska minnen så här lång tid efter jag stod där på grusplanen utanför BA 02 HQ.

Först några ord om min syn på stridsvagnskompaniet. Det var i mina ögon främst ett instrument för "Show off force". Genom dess potentiella styrka skulle det ge respekt och verka avkylande vid tilltrasslade situationer och alltid så långt möjligt eftersträva att våld undveks., Jag såg inte på kompaniet som en samlad stridsenhet. Vår uppgift var inte fredsframtvängande utan mer att behålla status quo i området så att humanitära transporter främst livsmedelstransporter till Tuzla säkrades och så att inte direkta övergrepp skedde mot befolkningen i Tuzlaområdet.

När jag fick informationen att OP T2 utsatts för granateld, visste jag att detta var regelbundet återkommande beteende från BSA vid berget VIS. Detta beteende var helt oacceptabelt då det förr eller senare skulle leda till att en granat direkträffade OP T2 med fatala effekter. Någon gång måste vi markera att vi inte stillatigande accepterade detta uppträdande från BSA. De visste mycket väl att det inte fanns några styrkor från BiH i närområdet.

Jag tyckte att en insats mycket väl kunde ske på kvällen och i mörker. Om stridsvagnsplutonen inte klarade av detta förväntade jag mig att Lars hade nämnt detta innan insatsen. Våra vagnar skulle vara bra belysta och deras vita färg på ett bra sätt synas från VIS. Att uppträda i dagsljus eller i mörker med stridsvagnsplutonen var för mig egalt. Skulle mot all förmodan stridsaktivitet uppstå hade Leoparderna överlägsen mörkerutrustning gentemot BSA-styrkan. Då chefen för NORDBAT och hans Stf Chef medföljde styrkan kände jag mig lugn för att inga oöverlagda händelser skulle inträffa och att en koordination mellan OP T2 och stridsvagnsstyrkan skulle ske. Det som irriterade mig var att såväl chef som stf medföljde i samma insats."

At Lars Møller også deltog, blev afgjort lige før, man kørte. Det var på grund hans taktiske føringsrutine og kendskab til kampvognene et af de mange punkter, hvor heldet tilsmilede eskadronen, da operationen blev uventet krævende.

2 DELINGS OPGAVE.

Som det er helt klart ved gennemlytning af Søegaards 2006 *Kirkinterviewet*, var den gamle kampvognsmand irriteret over, at han blev kaldt tilbage til O-rummet for at få Rasmussens befaling for iværksættelsen af Operation Bøllebank. Den plan kendte han ud og ind, ja nok bedre end chefen, da han havde været med til at foreslå en forbedret plan kun tre dage tidligere.

Kirks deling havde vundet "konkurrencen" om at opmarchere først ved vagten på trods af, at hans deling ikke var beredskabsdeling. Man var klar efter kun 5 minutter.

Frederik d. 29/4. Of VL 0620 i bad, morgenmad. morgenmad, retur til CAMP. Senere VL i grusgrav ved lukave. Alle VL ramte godt, det var som spout, at overbræk. Samtidig sikr. det der findes. Det kostede et par minutter ved mobiltelefoner, den sidste det kostede "kun" 100 DM. På et tidspunkt gik der leg i det med HV + TUG + VL + DTV på en gang, alle stød på de der vandet eller lign. VL var DEMO for GEN SMOIC CH 2. Korps + Uvanger og Nordbøt. Det gik fint. de ville ikke indtrænge	at VL var god, men påstod at T-55 var bedre! Retur til CAMP, AFTENMÅL AFTENMÅL og i bad. Skrev brev til form og Knud bla hvor religiøs der er i veldirekt. På 2. kl. i messen, da alarmen gik kl. 2227. T-2 blev skudt, vi skulle iværksætte Ops "Bøllebank". AQ skulle køre til T2. De — Stille fra Sagsz, der skulle i D-PMV besatte Kampvogn (Ops). Der vi passere "Runway". Sluktes alt lys og VL Kører LYFA-Kørsel.
D-PMV fortsætter med lys på. Vi er eneste synlige mål, da der faldet M1 ubetændeligt bag os (røber AB) (måltige Konstellation senere af vare sikret af rammer) vi fortsætter til ops Støtte. Mens AQ Kører til T2. DA AQ passerer "Blue Factory", går EA's LYFA og han mister kontakten med AQ-DET. AQ-DET (-) bliver beskyttet af PUR (Sagge/Tow), rammer lige imellem de 2 VL. EA går i BT i TN Omkring Blue Factory og bliver øjeblikkelig skudt af PUR.	Han kan ikke se sig ud af stedet. CH bliver beskyttet af PUR. VL-1 — 1. — af ART. AQ fortsætter kampen og skyder Hæst + PPT Mod alle e. vandte mål, bla rammer Sukkerkøkken af MAUGE HEST (Havsgut) AQ rammer PUR-SK der skød på BøtCH. JMB rammer PUR-SK (Havsgut) — " — T-12 KL (L-T-T) De rammer Bunker (Ops) i Mens Står Jeg Selv og BP og det + Mejsle om

Første del af Johnny C. Jensens dagbogsnotat fra 30. april kl 10 med bl.a. delingernes opgaver (markeret af forfatteren)

Han ankom så sent til O-rummet, at han kun hørte befalingens afslutning med marchordenen: 1. Deling, eskadronchefen, O-PMV'en og han selv.

Efter 26.4-øvelsesversionen af planen skulle beredskabsdelingen, her 1. Deling, gå i BLUE3, og 2. Deling selv derefter springe til BLUE1 og derfra støtte mod VIS mens 1. Deling fortsatte op til T2. Det hele skulle ske efter reglementet med en kampvognsdeling i stilling, der

sikrede næste spring.

På grund af de truede svenske kammerater var det om at komme hurtigt afsted. Som Jakob Hansen huskede til artiklen, havde Kirk mens man ventede ved vagten understreget pligten til at hjælpe de nordiske kammerater. Dagen efter var Peter Lyngbye stadig irriteret over, at man havde forsinket afgang ved mødet i O-rummet.

At denne fremgangsmåde med sikrede overspring forblev delingens opfattelse af det befalede, bekræftes af Søegaards interviews i 2016 med de to andre kampvognskommandører, Jakob Hansen og Peter Lyngbye.

Camp Gønge, en tidligere busfabriksbygning. Nederst til venstre vagten, som Kirks 2. Deling nåede først om aftenen den 29. april. (Foto: Johnny C. Jensens samling).

Rasmussens beretning, der blev renskrevet i efteråret, anførte, at han anså Kalesija (dvs. BLUE1) som for sårbar til at benytte på grund af den korte afstand til de serbiske stillinger på VIS. Det var som beskrevet grunden til, at han ikke fulgte den skriftlige plan. Det burde befalingen have gjort klart.

Eskadronchefens valg af opgaverne til delingerne var angiveligt bestemt af deres erfaringer. Her i mørke var det godt at 1. Deling kendte T2 og vejen dertil. 2. Deling kendte terrænet ved Sarači og Johnny Jensen var bekendt med observationsposten nord for landsbyen (OP N), hvorfra han kunne hjælpe med at supplere situationsbilledet.

Derfor blev befalingen, som Kirk ikke hørte, at 2. Deling skulle være klar til at støtte fra BLUE3, der ikke kunne nås af de serbiske direkte skydende våben, 1. Deling skulle fortsætte med denne støtte helt til den bombarderede T2.

Rasmussen var beordret til at komme til Sarači med styrken hurtigst muligt for her at koordinere med Lars Møller, så der var åbenbart ikke tid til at gentage befalingen for den sent ankomne Kirk. Eskadronchefen registrerede slet ikke, at delingsføreren ikke havde fået sin opgave.

Som den overfor resumerede rapport fra bataljonen fra 30. april troede Rasmussen da stadig, at Kirk havde fået og forstået sin rolle. Dette er et klassisk eksempel på "krigens friktion", et resultat af tidspres og stress.

Da alarmen kom, var nogle af besætningsmedlemmerne gået til køjs, herunder eskadronschefen, så for nogle var det fra tæpperne til kampvognsgaragen, hvor vognene stod med udrustning læsset klar til at køre (Fotos: Torben Schous samling)

At Rasmussens beretning ikke er en senere efterargumenterende rekonstruktion, understreges af Jensens dagbogsoptegnelse om ordren fra dagen efter.

Begivenhederne derefter viser, at Rasmussens beslutning om at vælge BLUE3 som stilling for støtten for fremrykningen til T2 blev afgørende for operationens succes og reducerede muligheden for tab. BLUE1 viste sig at ligge for tæt og sårbar i forhold til stillingerne på VIS.

I øvrigt kom Kirk med en bemærkning under 2006 *Kirkinterviewet*, der viste, at han selv erkendte, hvor farligt det var at opholde sig i Kalesija, Men der er intet, der tyder på, at han nogensinde accepterede, at han rent faktisk var beordret ind i en stilling, hvorfra hans opgave var at støtte 1. Delings flankemarch til Kalesija og videre fremrykning til T2. Da Rasmussen efter bombardementet i Sarači ikke kunne høres af 2. Deling på nettet i meget lang tid, var Kirk alene med sin misforståelse.

SARAČI

TIL OG I SARAČI SAMT FØRSTE GRANATNEDSLAG.

Fortællingen i bataljonens 30. april-rapport om belyst fremrykning til Sarači er lige som senere beskrivelser af de belyste FN-flag på pladsen i byen dels i direkte modsætning til både samtidige og senere førstehåndskilder, dels er beskrivelsen i logisk konflikt med behovet i den situation, som bataljonen i de dage befandt sig i.

Opmarchpladsen i Sarači i dagslys set fra den østlige ende, hvor den svenske bataljonschefs PBV holdt. Huset bag SISU-ambulancens Røde Kors flag blev efter Lars Møllers oplysning i *Soldater* smadret af andet granatnedslag den 29. april, og Semir Hasanovic, den daværende Hjemmeværnschef, skriver at beboeren, Seval Hukeljica, og hans familie overlevede. (Foto: Mikael Persson/Försvarsmakten)

Lars Møller beskrev forløbet med det FN-oplyste møde på opmarchpladsen i *Soldater* og skriver supplerende til artiklen:

”Situationen op til Bøllebank var, at UNPROFOR måtte vise styrke overfor BSA. Vi husker, at situationen i Goražde var nærmest desperat og BSA havde nedskudt et britisk Harrier-fly i området tidligere på måneden.

BSA forsøgte at begrænse UNPROFOR bevægelsesfrihed overalt i området også på BIH-området, hvilket var helt i strid med de indgåede aftaler og førte til en del serbiske provokationer. Vi kunne ikke lade dem bestemme, da vores virksomhed i området ellers ville have været uden betydning. De overtrådte bevist de indgåede aftaler med UNPROFOR. De havde tidligere spærret en NORDBAT konvoj inde nede i S2 udenfor Sarajevo og Christer måtte ned og få den fri. Det var den overordnede situation.”

Som vi skal se senere, ændrede den serbiske truende fuldstændige erobring af Goražde under offensiven fra 30. marts og de næste tre uger fundamentalt det internationale engagement i krigen. NATO-luftangreb på serbiske styrker tvang den 23. april dem til at trække deres tunge

våben tilbage, og USA blev overbevist om at måtte tillade andres støtte til den bosniske regering.

Møller skriver også hertil:

”Beslutningen om at iværksætte Bøllebank var Christers og den blev ikke drøftet med COS og undertegnede. [Rasmussen udpeger stabschefen, dvs. COS, Eliasson, som helt afgørende for beslutningen, hvilket underbygges af beskrivelsen af hans reaktion i *Soldater*]. Jeg var dog helt enig – og vi skal lige erindre, at praksis var, at BSA straks indstillede al fjendtlig aktivitet, når KVG dukkede op. Vi kunne heller ikke bryde aftalen om ikke at opmarchere på Sarači og give os tilkende, da man kunne have beskyldt UNPROFOR for at provokere, hvorfor vi gjorde som vi gjorde. Det var en FN- operation, indtil det ikke var det længere og vi kunne efter min og CO’s [dvs. Svenssons] mening ikke tillade os at vælge. Ordre er ordre uanset om de er tåbelige, så længe de er lovlige og tjenstlige. Jeg havde slet ingen betænkelighed ved at iværksætte i mørke, da jeg var blevet omskolet af JC og havde kørt en del med den nye vogn. Vores mørkekampmateriel var 1000 gange mere effektivt end BSA’s [serbernes] også selvom de havde haft det nyeste WAPA-materiel.”

Møller har efterfølgende understreget, at det var en formel aftale mellem konfliktens parter og UNHCR samt UNPROFOR, der fastslog, at bataljonen åbent skulle vise sin tilstedeværelse på pladsen i Sarači, før man vi nærmede sig kontaktlinjen.

At Lars Møller fandt denne helt åbne optræden uhensigtsmæssig i situationen passer i med forfatterens opfattelse af ham som en lidet naiv, robust praktisk taktiker. Som føreren den dag på T2, fänrik Nordin skrev i Svea Gardens blad i 1995: ”när jag åter ropade upp kompstaben och batstaben, tur var leddes av stf batch [bataljonens næstkommanderende], den karismatiske danske överstelöjtnanten Möller”. Derfor ”resulterade detta [opkaldet] i et beslutt att undsätta T2”.

I sin kontakt med Johnny C. Jensen i forbindelse med dennes forberedelse af *Myten*, gjorde Nordin dog klart, at det var kompagniet, ikke han selv, der havde kaldt op til bataljonen, og derigennem udløst forstærkningsoperationen.

Det var, som Møller har understreget og allerede beskrevet, ikke hans beslutning at iværksætte operationen den aften. Den beslutning tog svenskerne, og Møller havde som beskrevet ingen problemer med iværksættelse i mørke.

Min opfattelse af den overordnede situation i UNPROFOR og TUZLA-området på det tidspunkt afviger ikke på noget punkt fra Lars Møllers kommentar ovenfor. I netop de dage var bataljonens centrale udfordring som allerede nævnt, at serberne direkte udfordrede dens mål siden ankomsten til missionsområdet, nemlig sikring af bevægelsesfrihed, både mellem enhedens dele og til beskyttelse af UNPA Tuzla. Man truede direkte med at beskyde kampvogne på vej til T2, vogne har som man den 14. april havde været så tæt på at ramme.

Den næsten ramte kampvognsbesætning ser den dag i dag oplevelsen som mere traumatiserende end forløbet femten døgn senere.

Det i forbindelse med Bøllebank været anført, at man godt kunne køre åbent, fordi serberne indtil da havde stukket piben ind, hver gang de danske kampvogne viste sig. Det havde begivenhederne den 4. og 14. april imidlertid klart vist ikke var tilfældet, og det gjorde det logisk og fornuftigt at forsøge at gennemføre forstærkningen af T2 skjult. Ved at forstærke posten i mørke så langt frem som muligt, ville man udnytte kampvognenesteknologi til at stille serberne effektivt og varigt skakmat, for som Møller skriver, var eskadronens nattekampsmateriel dramatisk overlegent. Da man ikke havde rådighed over flystøtte i mørke, operationens forudsætning, var det eneste mulige svar på artilleritruslen usynlighed.

Som Bjarne Hesselberg, der stadig var sektorchef i UNPROFOR i Kroatien i dette forår, har konstateret i sin analyse af de da eksisterende Rules of Engagement, ville mørkekørsel som metode i opgaveløsning ikke være uden for rammen af disse. Som det bliver beskrevet, var Møller og Rasmussen åbenbart kommet til samme konklusion i slutningen af april 1994. I øvrigt kan man notere sig, at den efterfølgende eskadron i slutningen af oktober anvendte mørklægning i løsningen af opgaven i Operation Amanda og derefter skrev åbent om sit valg.

Q1 Besætning

Vi synes det er dårligt at der ikke kom fly støtte

Slukker lys ved wolf

Svenskerne går fredsmæssig rundt omkring

Første Schelling ordre til fremad

Nede ved ødelagt Bro falder FA Bagud

pga lyft problemer og sætter ikke farten nok ned. pga Mangelende Recce

Har FA ingen anelse hvor han skal dreje op til T2 Han kører meget langsom for opkørsel til T2 da han bliver beskudt af panserværnsraketer.

FA og Q1 gør halvt og trækker sig tilbage i byen. Ad FA Fortsætter mod T2

på dette tidspunkt starter Schelling at byn FA vil trække sig langsom tilbage og overhaler Q1

Q13 møder at skug afsøger med IR

Mod byen Ingen kan erkende hvor til Q1 Besætnings store irritation holder VL25 RBV i vejen og lyser med Lommelygter + de smider med cigar og cigaretter skod

Ba får ordre med glæde i omkring Vognene

af Q1 til ildåbning efter 2 Del ildåbning stainer ilden mod byen lidt af.

da vi skal trække ud os får Ba ordre til at holde "fjenden" nede med ild

ilden mod byen intensiveres

vi kører hurtig ned af byen Ba Ba og Væk

Chefkampvognens besætnings "After Action Report" udarbejdet den 30. april 1994.

Den mørklagte kørsel var også, hvad samtlige deltagernotater fra den 30. april gør klart faktisk fandt sted: Kirks samtidige notat konstaterer "BQD kører mørkelagt, FB med night vision goggle". De uddybes med de beskrivelser af 2. Delings fremrykning, som indledtes med Kirkinterviewet med Kasper Søegaard i 2006 og fastlåst med de efterfølgende samtaler med Jacob Hansen og Peter Lyngbye i 2016.

2. Delings notater dækker dog ikke, hvad der derefter skete i Sarači, for dens tre vogne kom aldrig nærmere end 200-300 meter fra opmarchpladsen.

Det logiske og hensigtsmæssige ville være at fortsætte mørklagt helt til T2, men det udelukkede aftalen med serberne.

Også mødet på pladsen indledtes som mørklagt. Det gør de tre samtidige kilder klart. Det her viste notat fra chefsvognsbesætningen angiver, at man (som 2. Deling) kørte mørklagt fra passagen af flyvepladsen. Man noterer intet om lys på pladsen, bemærker kun, at man røg

ved den svenske bataljonschef-PBV. Men kommandøren på treervognen i 1. Deling, Klaus Andresen skrev om ankomsten til Sarači: "Vi kører ned til højre for AQ (dvs. Claus Rose Andreasens delingsfører-kampvogn), alt lys er slukket". Mørket på pladsen understreges af Johnny C. Jensens dagbogsnotat fra 30. april. Notatet angiver; "Da vi passerer "runway" slukkes alt lys, og KVG kører LYFA-kørsel. O-PMV fortsætter med lys på. Vier eneste synlige mål. Så der falder MT (mortér) umiddelbart bag os". Han opfatter sig som målet, fordi hans O-PMV var det eneste med lys på. Daman skalkørevidere, melder Andresen kører Ole Kristensen efter vel 100 meters kørsel fra pladsen ud på vejen: "ANDRESEN LYFA'ENER FALDET UD!". Med formuleringen "faldet ud" siger køreren, at det har virket tidligere samme aften.

Samlet set var de eneste lys på pladsen, som samtidige vidner på pladsen så før granatnedslagene, gløderne fra svenske cigaretter og kørelyset på O-PMV'en, som Johnny C. Jensen opfattede om udløseren af beskydningen.

Som Lars Møller husker kørte den svenske PBV selv med normalt kørelys til mødestedet, og mens man jævnfør vidnerne nu have slukket lyset uden på vognen, opholdt man, som rygningen viser, ikke mørklægningsdisciplin.

Møllers erindring skal kombineres med de samtlige vidners notater. Han skriver bl.a. til artiklen, "Jeg husker da KVG ankom, de kørte hen og gjorde holdt ikke langt fra mig. Jeg blev blændet af lyset og hørte derfor kun da 2 DEL ankom, jeg kunne ikke se dem. PBV'en holdt i den ene vejside, hvilket er årsagen til at kilder kan se den og brokke sig over manglende lysdisciplin. Den holder således skråt ude til siden. Resten af vognene holder i ret tæt kolonne, hvordan nogen i den kolonne har kunnet se, hvad der foregik i front, går over min forstand."

Hans erindring og Andresens notater giver begge, at den svenske vogn var parkeret fremme i den østlige del af pladsen, hvor den stod i vejen, da man hurtigt skulle væk fra pladsen. Blændingen kan forklares ved, at han havde stået i mørket, da eskadronen kom, og at blændingen fremkaldtes af O-PMV'ens lygter. Det eneste de samtidige øjenvidner i øvrigt kan se og huske, er mørket.

Møller husker til artiklen, at mødet mellem ham, Svensson og Rasmussen fandt sted med kortet lagt på frontpanser af 1. Delings første kampvogn, der holdt tæt bag den svenske vogn, og at lyset kom fra kampvognens kørelys. Dette stemmer ganske ikke umiddelbart med bl.a. chefvognsbesætningens og Andresens notater fra kun godt et halv døgn senere om mørket på pladsen, indtil granaten slog ned.

Men det kan dog alligevel ikke udelukkes, at Møller her husker rigtigt. Dette af følgende grunde. Stedet helt forrest i kolonnen bekræftes af, at ingen bliver ramt af sprængstykker, da første granat slog ned bag sidste køretøj i kolonnen, O-PMV'en. Chefvognsbesætningen og Andresen korte notater om mørket kan være fokuseret på ankomsten til pladsen, og Johnny Jensens interesse er rettet mod lyset på egen vogn som muligt mål for granatnedslaget. At forlyset på forreste vogn tændes for at støtte mødet, bemærkes ikke med sikkerhed længere tilbage. Som det herefter vil blive vurderet, var det planen at fortsætte belyst fra pladsen mod T2. Endelig husker Rasmussen, at da han iværksatte den videre fremrykning efter granatnedslagene, beordrede han lyset slukket, hvilket var naturligt, hvis han stod foran en kampvogn med tændte forlygter.

En ting var at køre mørklagt til Sarači, hvilket var, hvad der skete. Det var ikke mod aftalen med serberne. Det ville det kun være, hvis man mødtes og fortsatte mørklagt. Som Møller korrekt understreger, var en lovlig ordre for en dansk officer af min og hans generation ikke til diskussion. Han havde forstået og accepteret, at UNPROFOR havde en aftale med serberne om, at operationen skulle markeres med belyste FN-flag fra pladsen.

Men efter ankomsten stod man stadig i det store og hele mørklagt på opmarchpladsen, så hvad fik serberne til at beskyde pladsen? Hvad så de?

Som Møller skriver i *Soldater* havde serberne på VIS observation mod pladsen, der normalt anvendes til FN- styrkernes opmarch af nødhjælpskolonner før passage af konfrontationslinjen længere fremme ad vejen mod øst. Det var derfor naturligt, at serberne havde forberedt artilleriskydninger mod pladsen.

Eskadronen var ikke konstant og effektivt mørklagt på vej til Sarači, for O-PMV'en ankom med nærllys, hvilket har belyst den forankørende eskadronchefskampvogn. Før den PMV ankom, var som nævnt også den svenske bataljonschefs vogn kørt til pladsen med kørelyset tændt.

Ud over O-PMV'ens lys blev serberne også varslet på anden måde. En af kampvognene i 2. Deling kom som følge af en misforståelse til kortvarigt at tænde lyset på FN-flaget. Det huskes af kampvognskommandøren Peter Lyngbye i hans interview med Kasper Søegaard i december 2016. Begge lyskilder ville kunne ses af en observatør med en lysstærk artilleripanoramakikkert på VIS og således udløse artilleribeskydningen. Den første af de svære granater lander i øvrigt netop lige bag O-PMV'en, hvilket fik Jensen til at se dennes lys som den udløsende faktor.

Den belyste FN-flagborg på pladsen, som Møller beskriver i *Soldater*, skulle signalere NORDBATs operation til serberne og berolige FN. Men som beskrevet husker ingen vidner de belyste flag på trods af granatnedslagene logisk set skulle have mejslet dette mål for nedslagene ind i erindringen.

Artilleribeskydningen foregik efter samtlige beskrivelser bortset fra Johnny Jensens med middeltungt artilleri, dvs. sandsynligvis 152 mm haubitser i stillinger syd for VIS-bjerget. En granat slog ned i et hus, en anden lige bag Jensens O-PMV og den tredje foran 2. Deling i vejkanthen 200-300 meter vest for pladsen. Eksplosionerne var så kraftige, at det gav en chokkrystelse selv i kampvognene (nok snarere gennem jorden end ved lufttrykket). De to kampvogne, der stod tættest ved første nedslag, var eskadronchefsvognen og treervognen i 1. Deling.

I denne sidste konstaterede kørerer kort efter nedslaget som nævnt, at hans mørkekørsels-lysforstærkningsanlæg var "faldet ud". Rystelsen fra nedslaget kan være én årsag til udfaldet, men der er også en anden mulighed. Hvis lysforstærkningsudstyret efter mørkekørslen har stået med fuld følsomhed er det også muligt, at det blev slået ud af lysglimt fra granatnedslag. LYFA-udfaldet betød, at vognen ikke kom med resten af 1. Deling. Vi har allerede læst

kampvognkommandørens fortælling. Ham kommer vi tilbage til.

Hvad underbygger tesen her om, at det var Møllers hensigt at køre belyst fra pladsen? Det vil jeg besvare med stille modspørgsmålet: Hvad var ellers formålet med ellers med at standse netop her på et sted, som kunne ses fra VIS? Befalingen til 1. Deling var givet. Så sådan set kunne man lade delingen fortsætte mod T2 uden stop? Hvorfor stoppe lige hér? Rasmussens korte supplerende orientering om anvendelse af de to delinger kunne alternativt være givet over radioen eller ved et kort møde tidligere på marchvejen, før man kunne ses af serberne. Men Rasmussen var beordret til at gøre det i Sarači.

Min tese kan ikke underbygge med andet end, at det ville være logisk, samt Møllers udtalelse og, at en ordre skulle følges. Derfor måtte et centralt formål med mødet og pausen på pladsen, som man havde nået mørklagt, netop være at sikre, at serberne herefter kunne se, at NORDBAT var på vej med belyste FN-flag på vognene.

Det stod Møller lige foran at iværksætte, men han nåede det jævnfør vidneudsagnene ikke, for nu faldt de tre artillerigranater og man forlod pladsen og fortsatte mod operationens mål.

Kampvognenes mørklagte kørsel til Sarači kan være kommet overraskende for Christer Svensson, der ikke som Møller havde egne erfaringer med kampvognens muligheder. Det kan have fremkaldt en misforståelse mellem bataljonschefen og hans næstkommanderende om, hvad det indebar at gennemføre operationen som en belyst FN-operation.

Men det var ikke centralt for Christer Svensson, for efter Rasmussens opfattelse var kernen i den svenske obersts opfattelse af sin stilling, at han skulle støtte sin underlagte chefer betingelsesløst, når de havde handlet inden for rammen af en af hans beslutninger. Dette uanset, at der muligvis havde været misforståelser på vejen.

Dette grundsyn på lederens rolle prægede hans optræden under og efter Bøllebank. Han havde været med fra start til slut, han identificerede sig med det skete, herunder ved at underskrive rapporterne til Danmark og Sverige dagen efter. Som Johnny C. Jensen skrev i sin dagbog om morgenen efter operationen: "Selv VL-1 (Svensson) var overrasket over vores måde at håndtere tingene på, men fuld af ros."

Det var en indsats, som udviklede sig helt anderledes drastisk, end nogen og herunder Svensson havde forudset. Det blev et forløb, som han nok ikke følte ejerforhold til, men som han samtidig tog fuldt ansvar for. Det forhold, at Svensson senere holdt sig på afstand af forløbet, betød ikke, at han ikke dengang optrådte som den ansvarlige. Som Rasmussen husker til artiklen: "Lars og jeg var på en rekognosceringstur på til Olovo. Det var et gustent sted i en slugt i den sydøstlige del af 8. Kompagnis ansvarsområde. Den lokale bosniakkiske brigadechef spurgte hvem der havde givet ordre til at åbne ild mod serberne ved Kalesija. Lars sagde at det havde han, hvilket jeg bekræftede. Der var bare det problem, at Christer tidligere

havde besøgt brigaden, da havde han taget æren. Jeg tror Lars og jeg så lidt dumme ud i den situation.”

Hverken den svenske överste eller den danske major huskede, at de små to uger før operationen havde delegeret myndigheden til ildåbning til den involverede delingsfører.

Jeg opfatter Svenssons tilbageholdenhed med at bidrage til den danske debat som naturlig. Han tog beslutningen, deltog i hele operationen og tog derefter ansvaret for det skete. Der var ingen grund til, at han derefter skulle bidrage yderligere.

SOM OPLEVET AF LOKALE VIDNER

“29.04.1994 kl.20.30 kom der FN-konvoj kørende. De ventede i Sarači tilladelse fra Bosniske militærpoliti.

Mens de ventede blev der afsendt en granat fra serbiske stillinger på VIS og som landede i radius af 50m fra hvor FN befandt sig. I løbet af ti minutter faldt anden og tredje granat.

Alle virkede forvirrede og der var gået panik i FN, de har åbenbart fået ordre fra befalende om at besvare ilden. På det tidspunkt blev Seval Hukeljicas hus ramt af en granat, huset befandt sig ca.70 m fra FN [hele familien overlevede og genopbyggede huset].

FN gik i stilling med sine fem kampvogne, første kampvogn på den gamle vej, anden kampvogn ca. 150 m længere væk. Andre kampvogne stillede sig også 150 m imellem dem i retning af Kalesija. De vendte kanoner mod bjerget VIS og de skød mellem 40 og 50 projektiler.

Dette fortsatte i to timer og sluttede cirka 23.30. Indbyggerne var forvirrede og urolige og de troede at serberne skød mod Sarači.

Efter beskydningen blev det stille mod morgentimerne. Der fandt indbyggerne ud af at FN har besvaret ilden fra VIS. Efter et par dage kom der nyheder om mange dræbte serbiske soldater den nat. Fra efterretningsofficer har jeg information om 16 dræbte serbiske soldater den aften.” (Nusret Grbić, der dengang var 20 år og som stadig bor i Sarači).

”Det var krigens andet år og angreb steg i deres voldsomhed. Landsbyen hvor jeg boede som flygtning lå på en høj, ... så hele området kunne ses fra serbiske stillinger. Serbien udførte aggression mod vores land ... Jeg så daglig mod dalen, der tidligere brødfødte den bosniske befolkning, og bjerget VIS som dominerede dalen med sine 450m. Bjergene blev allerede i begyndelsen af krigen besat af oprørske serbiske styrker. Fra bjerget havde man udsyn mod nord, vest og øst og derfra kunne de også beskyde lufthavnen ... Daglig bombardement medførte både store menneskelige ofre og materiale skader. Fra VIS kunne de serbiske oprørere dirigere ilden mod forskellige mål i området.

Vi sad i huset modsat vores eget hus, så vi kunne få lidt dækning i tilfælde af beskydningen, og under stearinlys talte jeg med min kone, der var otte måneder henne, om hvor længe krigen ville vare endnu. Vores samtale blev afbrudt af larmen fra kampvogne på vejen Tuzla-Zvornik. Jeg

kiggede ud og så så jeg en kampvogn kom kørende mod os stoppe i huset forhave. Jeg forstod, at det drejede sig om FN-kampvogn, en del af FN styrke som skulle observer krigshandlingerne i Bosnien.

Den kampvogn begyndte at dreje kanonrøret mod VIS og skyde et projektil mod bjerget. Jeg skreg af glæde og min hustru spurgte mig "hvad sker der". Jeg løb udenfor og der kunne jeg se at andre kampvogne, som var på vejen i Miljanovici, Pjanicima og Sehicima også var i gang med at beskyde VIS.

Det var blevet sent om aften og det var noget helt nyt, at artilleri projektiler, som blev skudt mod civile mål var blevet besvaret af FN-styrker, der skød mod forbryderne.

Det var 29.04.1994 i de sene aftentimer. Jeg løb ind i huset og råbte: "hold ud min skat, verden har forstået at forbrydelsen skal stoppes og der må snart komme fred". Tårerne trillede ned af min kones ansigt og vi omfavnede hinanden.

Jeg var 22 år og havde i to år kæmpet forskellige steder. Jeg kan ikke beskrive den glæde, det var, at nogen kommer fra et fjernt og fremmed land og forsvarer freden i dit land og straffer den, som forbryder sig mod alle regler for krigsførelse. Jeg som bosniak og samfundet jeg hører til, er taknemlige overfor det danske folk, at de var de første i krigen, der viste forbryderne, at de ikke kunne gøre hvad der passede dem og at de skulle respektere de internationale konventioner, som de brød på daglig basis." (Fikret Krizevac, der stadig bor i Sarači)

En ting var vidner, der boede i Sarači. De kunne som Krizevac tro, at kampvognene, der skød fra stillinger tæt på deres huse, besvarede det serbiske bombardement af byen. Derimod opfattede et vidne, der boede i nærheden af flyvepladsen, beskydningen af VIS som svar på et bombardement af denne. Vidnet mente i øvrigt, at kampvognenes nationalitet var tysk.

Arben Deliu har til artiklen citeret Salih Brkić, der var journalist i Tuzla under og efter krigen:

"Dette [Operation bølgebank] havde en enorm betydning for lokalbefolkningen og hele området. Jeg vil være lykkelig, hvis jeg kunne møde den ansvarlige officer, der har givet ordre om at skyde tilbage. Jeg husker hvor bitter lokalbefolkningen havde været, da de hørte at han var blevet sendt hjem til Danmark. Det drejede sig nok om rotation, men der spredte sig hurtigt en nyhed blandt civilbefolkningen om at han er blevet afskediget. Han vil blive husket og han vil have en særlig plads i bosniske hjerter. Han og hans enhed havde en enorm betydning for befolkningen. Det var uforglemmelige dage, man fejrede selv i Tuzla."

FÆGTNINGEN

1. DELING BESKYDES PÅ VEJ TIL T2

"Da jeg ser på Prebens [Preben Bundgaard] kampvogn foran, observerer jeg noget meget varmt sejle i en vandret linje ind mellem os og Preben, som på det tidspunkt kører 30-40 meter foran os. Genstanden efterlader sig et lysende spor på mit termiske sigte. Jeg stirrer hypnotiseret på den lyse streg, i hvad der føles som et par minutter, så går alvoren op for mig: 'Sagger'. Missilet lander få meter fra vognen. Hjælperen sidder med hovedet halvvejs oppe af lugen, da endnu et lag artilleri går i jorden omkring os. Et mindre chok går igennem skroget på kampvognen..." (Robbert Rysholt, der er skytte på delingsførervognen i 1. Deling, citeret i *Myten*)

Klaus Andresens beretning dækker begivenhederne ved den agterudkørte tredjevogn i 1. Deling. I *Myten* beskrives, hvorledes de to første vogne på vejen blev beskudt af artilleriild. Men lige før vejen går fra mod nord til T2 udsættes de som beskrevet i citatet for beskydning med SAGGER panserværnsmissiler.

Delingsføreren for 1. Deling, Claus Rose Andresen, da han var hjemme tre efter operationen. (Foto: *Holstebro Dagblad*, fotograf Poul Erik Nielsen)

Delingsføreren, Claus Rose Andreassen, bekræfter sin skyttes beskrivelse til artiklen, og han husker, at to andre serbiske panserværnsmisser når at ramme bag hans kampvogn, før han når at dreje ad vejen mod T2.

Efter man var drejet ad vejen til venstre mod posten søgte de to vogne at undgå at blive ramt ved at køre hurtigt på grusvejen. Som Robert [Robbert Rysholt] beskriver i *Myten* var det ved at gå galt, da den forrest kørende vogn kørte af grusvejen. Det lykkedes dog at komme tilbage på vejen og efter at have passeret bakketoppen fandt de to kampvogne stillinger i nærheden af T2, hvor de som beskrevet blev mødt af fänrik Nordin.

Da delingsføreren, Claus Rose Andreassen, var hjemme på orlov tre uger senere, gav han et interview til *Holstebro Dagblad* den 21. maj med titlen: "Bagefter kom reaktionen med store rysteture. Vi havde alle odds imod os". Han fortalte avisen. "Mine kampvogne undgik træffere takket være den hastighed, vi bevægede os op mod svenskerne... Vi ... blev nu beskudt med panserværns-missiler, og for ikke ... at blive fanget i en fælde satte vi fuld fart på fremad. Nogle af panserværns-missilerne slog ned så tæt på som 10-15 meter fra den forreste kampvogn ... Da vi efter 4 kilometer under uafbrudt beskydning nåede bjergtoppen med observationsposten og blev synlige for serberne, reagerede de, som de plejer. De standsede ilden. De ved nemlig godt at Leoparderne ikke er til at spøge med."

Det var mens de to vogne fra 1. Deling var på vej mod nord fra Kalesija, at Erik Kirk fik 2. Deling i stilling, I december 2016 huskede Claus Rose Andreassen i en email til Lars Møller, at han bad Kirk "nedkæmpe to panserværnskanoner og Sagger stillingen ... De gjorde livet lidt trøls for os."

De bosnisk-serbiske enheder med SAGGER-missiler var organiseret i delinger med to grupper med hver to missilsystemer. Beretningerne fra aftenens angreb viser, at missilerne fra mindst to delinger blev anvendt mod eskadronen, hvor missilerne blev affyret samtidig i en sværm for at vanskeliggøre undvigereaktioner. Én SAGGER-delings missiler blev affyret mod 1. Delings to forreste kampvogne, en anden SAGGER-delings missiler blev rettet mod Klaus Andresen og Carsten Rasmussens vogne.

Jeg har bedt generalmajor Dragan Vuković om kommentarer til denne rekonstruktion, men modtog intet.

Billedet til venstre viser tre af en serbisk SAGGER-delings våben i stilling, her ved Dubrovnik i Kroatien. (Foto: Flickr.com). Billedet og til højre viser virkningerne af SAGGER-træffere på en israelsk, amerikanskproduceret M-60 Patton-kampvogn, dvs. en vogn, der kan sammenlignes med Leopard I. (Foto: Imgur.com). Besætningsmedlemmer bag træfferne vil blive dræbt og hvis sprængstrålen rammer ammunitionen, vil den normalt detonere og totalt ødelægge vognen.

Bataljonens stabschef Lars Eliasson har bedt mig prøve at give de mulige serbiske motiver for at forsøge at ramme NORDBAT så hårdt.

Mit svar var, at i 1994 var verdenssamfundet (og som vist FN) endnu delt, og det var stadig kun få lande, der som de nordiske lande (og passivt USA), så Serbien som det helt afgørende problem på Balkan – med serberne som hovedkraften bag den ekstreme krigsførelse. Samtidig støttede De Nordiske Lande de aktivistiske kræfter i FNs ledelse som bl.a. Kofi Annan, der i 1992 var blevet Undergeneralsekretær med ansvar for fredsbevarende operationer.

Et logisk gæt er, at serberne derfor identificerede NORDBAT som det sted, som FN-aktivisterne mest effektivt kunne rammes. Man meddelte derfor bataljonen, at man ikke længere ville acceptere dens frie bevægelighed, og man gik derefter i gang med at forberede sig militært på at straffe bataljonen, når den ignorerede påbuddet. Den 29. april havde BSA fået et SAGGER-kompagni på plads, der kunne ødelægge en-to kampvogne i Kalesija næste gang Bøllebank blev gennemført. Afstanden var ideel, og en deling blev rettet mod ved hver åbning mellem bygningerne syd for vejen.

Når bataljonen derefter gennemførte Bøllebank, hvilket skete i dagslys, ville den støttende kampvognsdeling i Sarači ikke kunne nå at reagere, før skaden var sket. Da de lette SAGGER-hold ville være væk et par minutter efter affyringen af missilsværmen, ville heller ikke luftstøtte kunne gennemføres mod de skydende enheder.

Som beskrevet var udsendelsen af kampvognene fortsat så kontroversiel i både København og Stockholm, at det ikke er sikkert, at svaret på fire eller otte dræbte kampvognssoldater ville have været så robust, som reaktionen på tab blev senere. Det ville jo så have været Hærens første tab i Eksjugoslavien.

Set fra serbisk side var NORDBAT blevet advaret flere gange ved direkte beskydning af bataljonens køretøjer, herunder den 4. og 14. april også kampvogne. Forsøget den 14. april på at ødelægge en

kampvogn var direkte rettet mod adgangen til T2. Men skandinaverne havde ikke set beskydningerne som bevidste advarsler. De havde ikke vores fordele af bagkundsskabens klare lys.

Hvis bataljonen opfattede dem som advarsler om åbne krigshandlinger og tog hensyn til dem, ville den kun kunne gennemføre sin markering af retten til fri bevægelighed med støttefly i luften, som da Ulf Henricsson åbnede Marion-vejen i marts. Den fortsatte derfor med at løse de opgaver, som deres FN-chef, general Sir Michael Rose, havde givet dem.

Det er væsentligt for bedømmelsen af angrebet at forstå, at mens det er teoretisk muligt, at SAGGER-kompagniet var fast tilknyttet styrkerne på VIS-bjerget, er det som allerede beskrevet usandsynligt pga. dets lille størrelse og missilskytternes behov for konstant træning på simulator.

Det var også tilfældet med det tilsvarende personel i de COBRA-panserværnsraketsdelinger, som indgik i den danske hær i 1969, hvor jeg kort fik bekendtskab med våbnet på Hærens Kampskole efter officersskolen.

Så SAGGER-delingerne var med stor sikkerhed blevet bragt i stilling på VIS for at løse en konkret opgave.

Besætningen på 1. Delings delingsførervogn to uger senere. (Foto: Claus Rose Andreasens samling. Billedet er taget af delingsføreren)

INDSÆTTELSEN AF 2. DELING.

“BQD ser SAGGER blive skudt fra VIS retning BLUE 1, der er mange nedslag i området omkring BLUE1. FB kommer først i stilling, derefter GB. GB syntes han skal køre i lang tid før han svinger til højre og ud i stillingen. BQ forbliver på vejen kan se hele VIS. Ildfordeling, ilden fri, FB vil være sikker spørg igen er ilden fri? FB og GB spørg om en højdestilling. FB starter med brisant mod det sted hvor SAGGEREN blev skudt, Klinge SK FB har ikke lys i højderetningskvadranten. FA IR-lys fra FBP GB første skud panser mod T12 KN. Strussmann KØ FB har hovedet oppe hele tiden OBS med night vision goggle. Kronborg KØ GB og Meldgaard KØ BQ har lukket lugen.” (Del af Erik Kirks notater fra sin debriefing af 2. Deling den 30. april 1994)

”Strengt taget fulgte vi fra ende til anden den procedure, som vi havde øvet så mange gange derhjemme. I sådan en situation med ild tæt på kampvognene standser man ikke og begynder at tænke, Meget kan forklares med, at tingene i dette tilfælde var så reelle og så klare, nemlig at nogle af vore egne... var i vanskeligheder.” (Erik Kirk til *Holstebro Dagblad* den 15. oktober 1994)

Den egentlige korte kamp mellem bosnisk-serbiske enheder på VIS (her benævnt med det traditionelle danske, landmilitære fagudtryk for en kort kamp på lavt niveau; ”fægtningen”), blev som beskrevet indledt med et forberedt ildoverfald på eskadronen med SAGGER panserværnsmissiler. Målene var sandsynligvis først og fremmest de to kampvogne fra 1. Deling tæt på vejen til T2 samt Klaus Andresen og Carsten Rasmussens da langsomt og tæt kørende kampvogne og den svenske bataljonschef-PBV. De kunne alle ses mellem husene i Kalesija.

Hvis der, som Møller vurderede i *Soldater* og jeg er enig i, var tale om en forberedt aktion mod de danske kampvogne, må man prise sig lykkelige over, at Bøllebank alligevel ikke skete med oplyste kampvogne eller om dagen. I begge tilfælde ville SAGGER-skytterne have langt bedre mulighed for at opnå træfning og de danske besætninger ringere muligheder for at erkende angrebet i nogle sekunder, før missilerne ramte.

Fægtningen blev fortsat med 2. Delings effektive nedkæmpelse af de serbiske våben.

Det var vanskeligt at rokke ved fortællingen om den oplyste FN-markering, der blev angrebet. Det var dog som vist alligevel muligt. I det andet diskuterende spørgsmål, nemlig om 2. Delings stillingsindtagelse og ildåbning, er det lettere at afvise forklaringen i bataljonens 30. april-rapport. Teksten om, at 2. Deling blev beordret i stilling i sydkanten af Sarači for at støtte resten af styrkens fremrykning, var direkte misvisende.

Delingen blev på grund af misforståelsen tidligere på aftenen stående på vejen i landsbyens vestkant, mens den så, at 1. Deling forsvandt uden man hørte nogen forklaring. Som Kent Kronborg, køreren på Peter Lyngbyes treervogn i 2. Deling huskede det i en email til Lars Møller i december 2016, føltes ventetiden (på reelt 25-30 minutter) indtil der skete noget ”som flere timer”.

Den eneste, der på dette tidspunkt, hvor beskydningen af eskadronens forreste vogne blev stadig mere intens, både var i kontakt med 2. Deling på eskadronsnettet, og kendte delingens opgave fra ordreudgivelsen, var oversergent Johnny C. Jensen på OP N(ord) over Sarači.

I *Myten* skriver han, at han forlod mødepladsen straks ved første granatnedslag, "... jeg beslutter at få flyttet vores pansrede mandskabsvogn i en helvedes fart. Vi tager bagvejen op til vores observationsstade på højderykken, og mens min kører kaster O-PMV'en rundt og drøner forbi 2. deling på vejen til vores planlagte position, lander den næste granat i et hus bag os. Efter et par hundrede meters kørsel når vi lige at se den tredje granat lande midt mellem 2. deling og 1. deling, inden vi drejer til højre og starter opstigningen til vores observationsstade."

Jensen hører ikke eskadronen beordre fremrykningen "... ligesom jeg heller ikke hører ... (Rasmussen) give ordre til 2. deling om at gå i stilling i Sarači for at støtte fremrykningen". Heller ikke 2. Deling hører eskadronchefen. Den ser blot resten af eskadronen køre videre.

Efter Klaus Andresens notater fra den 30. april giver Rasmussen over radioen ved afgang fra pladsen kun befaling til 1. Deling, men ikke til 2. Deling, der jo efter eskadronchefens opfattelse har fået sin opgave ved befalingsudgivelsen. 1. Deling skal fortsætte mod T2. Det er Andresens bedømmelse, at der da er gået 3-5 minutter efter første granatnedslag, dvs. at Jensen er på vej op mod OP N, da befalingen gives, og allerede på så stor afstand, at eskadronchefens radio ikke rækker. Det kommer vi tilbage til senere,

Men Jensen er på plads op OP N, da resten af eskadronen under sporadisk artilleribeskydning nærmerede sig Kalesija. Han undrer her sig som nævnt stadig over, at han ikke hørte noget på eskadronsnettet. Det ville således have været logisk at sikre sig, at 2. Deling kom i stilling og støttede som befalet. Det skulle naturligt ske senest på det tidspunkt, hvor bygen af SAGGER-missiler blev affyret fra VIS. Men dette var før, at det var blevet helt klart for Jensen, at Rasmussen ikke var til stede på nettet.

Hans indgriben på chefens vegne kom først senere på natten, og 2. Deling blev stående i vejkannten.

Som det er klart i både Kirks notater og støttet af gennemlytningen af *Kirkinterviewet* fra 2006 og interviewerne med Hansen og Lyngbye fra 2016 blev grundlaget for beslutningen om at gå i stilling fremkaldt af en kombination af observationen af den serbiske skydning og medhør på kommunikation mellem 1. Delings vogne. Delingen anede stadig intet om delingens opgave at støtte 1. Delings fremrykning fra BLUE 3 lidt længere fremme ad vejen.

Teksten om ildåbningen i bataljonens rapport fra den 30. afspejler et par steder de par informationer om engagementet, som Rasmussen måtte have fået i garagen fra Kirk før rapportformuleringsmødet ved bataljonen (det kommer vi tilbage til), men teksten giver fejlagtigt det indtryk, at det var eskadronen, der direkte beordrede først Hansen og senere hele 2. Deling til nedkæmpelsen af mål, der i øvrigt skete i den prioriteringsorden, som 18. april var givet i planen for operationen. Det var efter bataljonens og eskadronens planer helt unødvendigt for Kirk at vente på yderligere autorisation.

Kirk handledes selvstændigt, som han skulle, indenfor rammen af den delegering af myndighed til selvforvar, som var givet. Han valgte stillingerne så tæt vej på vejen, at mange af de tomme patronhystre, der blev kastet ud af vognene når nødvendigt under kampen, landede på vejbanen.

Rasmussen gav ganske vist sin ordre om, at ilden var fri, men kun hans egen besætning, Møller og den efterladte treervogn fra 1. Deling hørte dette. Møller gentog dog Rasmussens ordre, og Claus Rose Andreasen, delingsføreren for 1. Deling, skrev i december 2016 til Møller, at "Erik var i gang, inden du gav ordren. Jeg bad ham nedkæmpe de to panserværnskanoner og SAGGER stillingen inden du kom på".

På trods af, at Erik Kirk havde startet hele det mangelfulde forløb ved ikke at være til stede ved ordren om at forberede atstøtte 1. Deling, handlede han rettidigt, selvstændigt og sammen med sine folk særdeles effektivt, da behovet opstod.

Man kan kun forstå, hvad der skete den aften, ved at indse, at der var to begivenheder, der ændrede alt det forudsete og planlagte. Den første var granatnedslagene i Sarači. Den anden var overfaldet med en byge af SAGGER-missiler mod de to gange to kampvogne på vejen mellem husene i Kalesija. Det var den sidste Begivenhed, der fik 2. Deling i stilling og til ildåbning, ikke nogen befaling.

I Kalesija var der ganske vist bygninger på begge sider af vejen, men nogle steder var der åbninger mod syd, så vejen kunne ses fra VIS. Et af disse steder var, hvor vejen gik af mod T2. Et andet var det sted, hvor Klaus Andresen næsten gik i stå pga. manglende kendskab til byen.

Da Kirk ved ordren om tilbagegang igen fik forbindelse med eskadronchefen, fortsatte delingen sin effektive støtte.

Der er fra december 2016 et udsagn fra skytten på 2. Delings toervogn, Jesper Klinge, om, at Møllers bemyndigelse nåede ham umiddelbart før første skud. Klinge har gentaget sin erindring til artiklen, men ingen samtidige kilder bekræfter oplysningen.

På den anden side er det usandsynligt, at Rasmussen og Møller ville have sendt ordren, hvis de havde hørt og set, at 2. Deling var begyndt at beskyde VIS. Det, der skete, var at Møller med opkaldet markerede, at bataljonen var enig i, at der skulle skydes senest nu.

Kirk var reelt skriftligt bemyndiget til at åbne ild uden nærmere ordre i det øjeblik han registrerede den første SAGGER blive afskudt fra VIS mod Kalesija. I forhold til denne skriftlige ordre var det reelt forkert og mod Svensson, Møller og Rasmussens klare hensigt at vente længere. Men det er et åbent spørgsmål, om de huskede dette.

Rasmussens ikke hørte og Møllers nogle steder hørte indsats for at iværksætte besvarelsen af ilden må ses som resultat en naturlig utålmodighed fra folk under beskydning, Indsatsen var derefter anvendelig som et element i rapporteringen til FN og andre.

Møller formulerede det korrekt i indledningen sin email til delingsførervognskøreren Kent Kronborg i december 2016: "I reddede vores liv nede i byen."

RASMUSSENS MENTALE ELLER ELEKTROMEKANISKE UDFALD?

Roden til den optrapning af uenighed om elementer ved Bøllebanksfortællingen, der fandt sted omkring radioudsendelsen godt 10 år senere, er klar.

Den blotlægges ved aflytning af Kasper Søegaards 1 time og 50 minutter lange 2006 *Kirkinterview*. Som det også blev tilfældet med de ti år senere interviews med Jakob Hansen og Peter Lyngbye, startede Søegaard med at lade den interviewede frit fortælle, hvad der skete. I alle tre tilfælde er denne indledende fortælling detaljeret og præget af stolthed over at have været med i Bøllebank.

Men Kirk er i 2006-interviewet stadig frustreret over, at takten i fremrykningen ikke fandt sted med sikrede overspring, som den skriftlige plan havde angivet, og som det var blevet øvet den 26.4. Der er som nævnt intet, der tyder på, at Kirk nogensinde erkendte, hvad Rasmussen havde beordret den aften, nemlig at hans deling fra BLUE3 ved Sarači skulle sikre og støtte 1. Delings kørsel til Kalesija og videre til T2.

Derefter tog Søegaard i sine interviews i 2006 og 2016 med befalingsmændene fra 2. Deling fat i denne frustration og "weaponized" den til en skandalehistorie om, at Carsten Rasmussen totalt havde svigtet, og at det kun var fortielse og nepotisme i en rådden struktur, der havde sikret, at Kirks gamle eskadronchef i 2006 var blevet bataljonschef. Det skal her understreges, at dette ikke blev gentaget i *Myten*.

Som en amerikansk kriminalbetjent i en justitsmordsskandale, der havde bestemt, hvem der var skyldig i hvad, hverken spurgte eller ledte journalisten efter alternativer til idéen om, at Rasmussen den aften totalt svigtede professionelt. Dette på trods af, at ikke alene Rasmussens beretning fra efteråret 1994, men også dagbogsnotatet fra 30. april fra Kirks kollega, Johnny C. Jensen, viste, at det var ukorrekt, at Rasmussen havde svigtet professionelt ved operationens start ved ikke at have den rigtige opgave til Kirk. Svigtet lå i ikke at sikre sig, at Kirk havde modtaget og forstået denne opgave. I *Myten* beskriver Jensen, hvordan han på OP N sidder og venter på, at Kirk bliver sat i stilling som befalet.

Søegaard havde heller ikke sat sig ind i dette, da han ti år senere interviewede Hansen og Lyngbye, eller da jeg nogen tid derefter mødte ham første gang ved et fællesinterview til DR med generalløjtnant Kjeld Hillingsø.

Jeg har bedt en respekteret journalistven af mig gennemlytte *Kirkinterviewet* for at få en presseetisk vurdering af forløbet. Vedkommende meddelte mig, at Søegaard havde optrådt normalt. Man kan ikke forvente, at en journalist altid selv stiller kritiske spørgsmål til en saftig udlægning.

Til venstre VIS eller "Sukkertoppen" som set i dagslys fra kampvognskørerens plads. Her fra vejen halvvejs mellem Sarači og Kalesija i nærheden af den smalle nødbro (Foto: Torben Schous samling). Til højre vejen nogenlunde samme sted set mod vest mod Sarači. (Foto: Claus Rose Andreasens samling)

Men hvis Søegaard ikke havde været journalist, men historiker eller advokat, ville jeg sige, at han svigtede professionelt ved ikke at søge prøve eller modbevise sin egen mediemæssigt attraktive skandaletese. Han spurgte ikke Kirk eller andre, om der kunne være alternative forklaringer end et totalt lallende sammenbrud til, at Rasmussen ikke blev hørt af Kirk på nettet under den afgørende del af operationen, hvor Kirk korrekt valgte at gå i stilling og støtte resten af eskadronen.

Da han i begyndelsen af januar 2017 under sit interview med Carsten Rasmussen understregede, at han ville arbejde kildekritisk, havde han i mere end ti år overbevist sig selv om, at han kendte sandheden. Interviewet var, som det med Lars Møller havde været det, kun den presseetisk formelt krævede markering af, at man skulle høre begge parter. Men som man hører i 2006 *Kirkinterviewet*, var Søegaard aktivt part i at udvikle den anden parts synspunkt.

Hvis han havde gjort det, man må forvente, at han som en kritisk undersøgende journalist (detektiv eller historiker) ville han have fået den oplysning, at Rasmussen faktisk var blevet hørt i "tavshedshullet" af sin egen besætning samt de to stationer på eskadronsnettet, der var fysisk tæt på hans kampvogn, dvs. Klaus Andresens efterladte kampvogn og folkene på den svenske PBV.

Det ville også være en fordel, hvis han som udgangspunkt havde forstået, at der ofte vil være en grundlæggende skepsis og kritisk følelse samt irritation over for specielt unge officerer som Rasmussen blandt de ældre og dygtige befalingsmænd, der med rette ser sig som enhedens faglige ryggrad.

Andresens vogns skæbne er et godt eksempel på, hvordan problemer virker sammen under kamp. Besætningen var den eneste, der ikke kendte stedet, hvor man skulle dreje mod venstre til T2. Det var den eneste, der fik udfald af lysforstærkningskøreudstyret, så man ikke kunne køre hurtigt nok til at følge med delingsførervognen foran. Da Andresen kørte

langsomt for at søge efter vejen til venstre mod T2 samtidig med, at han skulle være forsigtig med ikke at komme så langt frem ad vejen, så han kom tæt på serbisk område, slog der en SAGGER-panserværnsmissil ned lige foran vognen. Han blev som fortalt reddet at, at hans kører brat standsede kampvognen.

Da han så bagud for at bakke væk, så han at Rasmussens vogn holdt lige bag ham og blokerede vejen. Hans langsomme kørsel havde skabt et let mål af to kampvogne for de serbiske SAGGER-skytter.

Det var på det tidspunkt, hvor Rasmussen angiveligt skulle være lammet af et sammenbrud under beskydningen af både panserværnsmissiler og artilleri, at han beordrede Andresens vogn væk fra fareområdet og tilbage og i stilling i udkanten af Kalesija. Det skete efter, at den efterladte kampvogn i et stykke tid havde flakket om under beskydning, fordi besætningen ikke kendte området. Efter at have løst dette problem, sendte Rasmussen via vognkommandøren på Svenssons pansrede mandskabsvogn, fänrik Ingvald, vognen med bataljonschefen og Møller i dækning bag et højt hus. Det skal huskes, at han ikke havde nogen grund til at tænke på 2. Deling, for den var åbenbart nu i den beordrede stilling og i gang med at nedkæmpe de skydende serbiske enheder på VIS.

Da Andresen kørte mod vest og ud af byen mistede han radioforbindelse med Rasmussen, og dagen efter skriver han: "der er tavshed på nettet, pludselig siger hjælperen "ANDRESEN, TROR DU HAN ER RAMT, JEG HAR IKKE HØRT HAM I LANG TID?". Jeg aner ikke hvad jeg skal sige, men et svar skal han have "NEJ."

Den beskydning af Kalesija, der indledtes med panserværnsmissilet foran Andresen, blev derefter stadig mere intensiv og omfattede flere tætte nedslag med SAGGER panserværnsmissiler, artilleribeskydning og ild fra 40 mm luftværnsmaskinkanoner. Beskydningen var på forholdsvis kort afstand: 2,5-3 km. Det havde jo som nævnt været årsagen til, at Rasmussen havde droppet BLUE1 som støttestilling i planen.

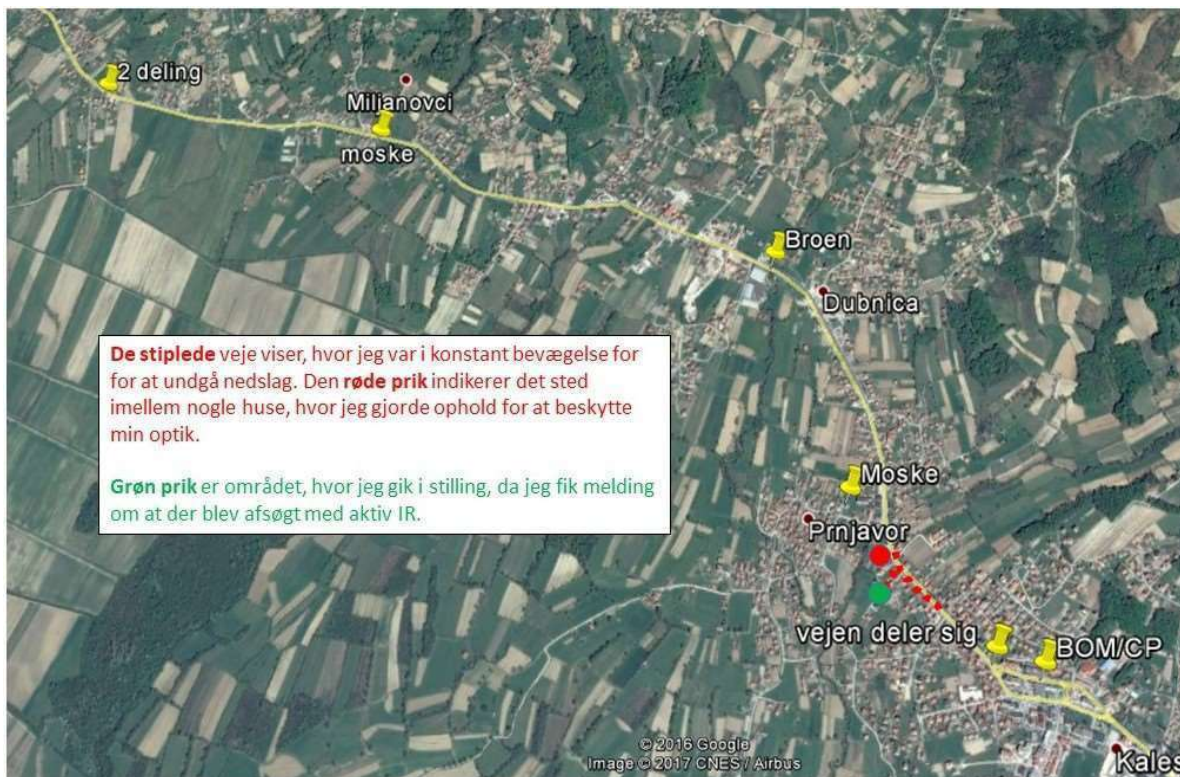
Hvis Sjøegaard havde søgt om alternative forklaringer til sin sammenbrudsteori, ville han have erkendt, at der reelt netop kun var tale om et delvis fravær fra nettet. Stationer tæt ved hørte ham såsom Møller og Andresen indtil afstanden for ham blev for stor.

Dvs. at det forhold, at 2. Deling ikke hørte eskadronchefen, måtte have en anden forklaring end Rasmussens sammenbrud og handlingslammelse, som var hovedforklaringen fra DR-udsendelsen til *Myten*.

Det er logisk at søge det delvise netfravær i påvirkningen af kampvognen fra nedslaget af en artillerigranat tæt bag vognen i Sarači ca. 2315, der også gav kampvognen ved siden af ham udfald af lysforstærkningsudstyret. Rystelseschoket fra et svært granatnedslag forplanter sig til kampvognen gennem jorden og det tunge køretøjs bælte.

Problemet fortsatte som minimum indtil granatnedslaget ca. 30 minutter senere. I denne periode kunne bl.a. 2. Deling ikke høre Rasmussen. Det fortsatte, indtil Rasmussen hørte Jensens melding fra OP Nord om IR-projektørlys fra VIS. Eskadronchefen blev dog

ikke hørt at andre før omkring 0030, hvor bombardementet i længere tid havde været afsluttet og tilbagegangen blev beordret.

Her Klaus Andresens skitse visende 1. Delings treervogns rokeringer, efter at Rasmussen havde beordret ham til udkanten af byen. Området, hvor eskadronchefsvognen bevægede sig, er nederst til højre ved gul nål BOM/CP. Vejen nord til T2 ligger ved det højre nederste hjørne af kortet.

Da Rasmussen hørte meldingen om IR-lys og mulige kampvogne på VIS, var der ikke nogen grund til at flytte rundt med eskadronen. De to vogne fra 1. Deling var ved at komme på plads, 2. Deling var i gang med beskydningen af VIS og Andresen var forhåbentlig sikker i den vestlige dele af Kalesija. Som det kan ses i Andresens fortælling, var det i et ønske om en situationsmelding, at Rasmussen vendte tilbage til eskadronsnettet.

I *Myten* nævner Johnny Jensen, at Kirk før ildåbningen meldte til Rasmussen, at man gik i stilling, men at eskadronchefen ikke kvitterede. Reelt var det Andresen, der hørte og senere noterer Kirks melding, og der er ikke nogen bekræftelse af, at Rasmussen hørte den. Der kan således være en god grund til, at han ikke kvitterede.

Chefsvognbesætningen fortæller, at Rasmussen derefter ved den senere melding fra Johnny Jensen om IR-lysprojektører fra VIS søgte at finde en anvendelig ildstilling i den udsatte BLUE1-stilling. Men han måtte opgive, da vognen straks blev IR-belyst, når den blev synlig fra bjerget. Det samme gjorde Andresen, som det er angivet på hans skitse, hvor han var længere mod vest.

Det naturlige sted at rette opmærksomheden på, når der konstateres en ellers uforklarlig reduktion af datidens hærenheders taktiske radioers rækkevidde, er antenneafstemningsenheden.

Kampvognen var blevet ramt af tryk og rystelse fra et tæt granatnedslag, og det er tesen her, at dette slog enheden væk fra antennetilpasningen til eskadronsfrekvensen. Heller ikke *Myten* afviser, at Rasmussen kan have haft et radioteknisk problem i den periode, hvor 2. Deling ikke hørte ham.

Kampvognen havde fast piskeantenne, men radioens rækkevidde afhang af, om denne antennes længde elektromekanisk forblev tilpasset til den valgte radiofrekvens.

Hvor meget, det var tekniske problemer og hvor meget forståelige korte stressreaktioner under en langvarig og stadig kraftigere beskydning, kan ikke afklares nu. Det eneste, der bliver helt klart ved læsningen af Johnny Jensen dagbog fra de efterfølgende dage, var at oplevelserne naturligvis havde rystet eskadronchefen.

Både stress med risiko for fejlbetjening og materielsvigt er uundgåelige friktionselementer i kamp, og de ramte også denne kendt dygtige eskadron. Dette ville anvendelsen af Klaus Andresens fortælling sammen med interviews med chefsvognens besætning have kunnet afklaret, hvis Søgaard ikke blot havde søgt bekræftelse af den personelskandalehistorie, han selv havde næret – som man kan følge det i 2006 *Kirkinterviewet*.

Der var en god grund til at Søgaard ikke mødte den kilde, der kunne undergrave journalistens tese om fravær fra nettet. Klaus Andresen nægtede at tale med Søgaard, fordi det var klart, at journalisten blot søgte bekræftelse af sine anklager mod Rasmussen og Møller, ikke at teste sine opfattelser.

Rasmussen havde aftalt tilbagegangen med Møller under et møde på sin kampvogn. Tilbagegangen blev forberedt med en befaling, der gav takten i tilbagegangen. Dernæst fulgte en ordre til det enkelte element til iværksættelse. Først kørte Rasmussen selv og trak treervognen fra 1. Deling med, da han passerede Andresen. Efter aftale med Møller gik den svenske PBV til sidst. Kirks deling skulle gå tilbage kort efter, at PBV'en havde passeret. Serberne fulgte kampvognene med ret præcis artilleriild under tilbagegangen helt tilbage til Sarači.

Chefsvognsbesætningen har skrevet følgende om, hvad de husker fra perioden i Kalesija:

”Da vi kører fra Sarači gennem Kalesija kommer vi fri af nogle høje bygninger og kan derfor ses fra bjerget VIS da vi kører hen mod den blå fabrik [i sydkanten af byen]. EA [Andresen] er faldet bagud fra A delingen [1. Deling] og i det åbne bliver vi beskudt med flere SAGGER missiler både Sui [køreren] og jeg [skytten Torben Schou] kan se dem og kommer til den konklusion, at en af dem nok rammer EA, men heldigvis går den over/foran.

Der er snak på begge net [eskadron og bataljon] og EA overhaler os baglæns i læ af de høje bygninger, hvor QL1 [Rasmussen] også dirigere ch kv [chefskampvogn] hen vi forsøger at køre rundt men flere gange holder EA [Klaus Andresen] i vejen. Området bliver heftigt beskudt af artilleri.

Til sidst bliver EA sendt bagud til udkanten af byen da han ikke kender stillingerne, og vi har afprøvet dem før. så vi kun har VL [bataljonschefens PBV] omkring os, der bliver snakket over nettet og QL1 har også gang i vores kv og VL og EA.+ afprøve forskellige stillinger (Indhold af samtalerne kan vi ikke huske). Vi kan ikke huske hvad der præcis bliver sagt da vi, efter EA har overhalet os, er forreste vogn og vi er fokuseret på hvad der sker og sikre vognen og området, det er her Sui ser et mørklagt køretøj køre mod os som viser sig at være en mørklagt bil.

Da vi forlader byen på vej mod Sarači passerer vi EA ved de sidste bygninger ud af Kalesija og han slutter på med tilbage.”

Som Rasmussen skriver til slutningen af denne artikel, ville det have været en fordel, hvis han under tilbagegangen var gået i stilling ved 2. Deling og havde fulgt delingen tilbage til lejren. Men det ville have forudsat, at han havde kendt delingens oplevelse af helt at have været glemt af eskadronen i et par timer.

Ganske vist havde 2. Delings ildåbning bekræftet, at den havde forstået sin opgave, men Rasmussen burde have undret sig over, at han ikke hørte den interne koordination inden for den skydende deling. Dette må forklares ved det fokuskrævende, samtidige dramatiske forløb i Kalesija.

SAMLET OM RASMUSSENS FØRING DEN NAT OG DEREFTER

Hvis man kombinerer indholdet af DR-udsendelsesforløbet med *Myten* var kritikken følgende:

”Der har gennem en lille uges tid været rejst anklager mod Carsten Rasmussen, dels fra to soldater, dels fra et båndet interview med den nu afdøde delingsfører Erik Kirk, som beskylder ham for at have svigtet sit ansvar og unødigt bragt danske soldaters liv i fare. Og den daværende eskadronchef kritiseres nu også for en uheldig alkoholepisode. (*Ekstrabladet* 24-12-2016)

Vi skal være heldige, at vi ikke havde et tab på grund af ledelsessvigt. Det er jo fandens at miste livet, fordi der er et eller andet kvaj, der ikke følger de ting, som vi har gået og øvet og øvet os på, siger Jakob Hansen til P1 Dokumentar.” (*Ekstrabladet* 5-1-2017)

Rasmussen lod sig inspirere af Møllers aggressive opfattelse af FNs rolle og optræden, og dette indebar en risiko for eskadronens mandskab.

Et eksempel var 3. Delings indsættelse den 4. april ved Gradačac, hvor Rasmussen reagerede på en serbisk beskydning ved at fortsætte operationen med befaling om at bekæmpe det serbiske våben, hvis det åbnede ild igen. Heri ligger opfattelsen af, at FN skal opgive sin opgaveløsning, hvis en af de krigsførende magter beskylder FN-styrken, dvs. at man viger, hvis den side demonstrerer sin manglende accept af FNs rolle med våbenbrug. Dette kan forfatteren ikke se er i overensstemmelse med UNPROFORs opgave og ROEs.

Eskadronschefen sikrede ikke, at fremrykningen var sikret ved, at en kampvognsdeling

var i stilling ved Sarači før den anden kampvognsdeling fortsatte mod Kalesija og T2.

Man må sige at flere deler ansvaret for, at 2. Deling blev stående i vejkanthen og ikke gik i BLUE3 med det samme. Da Rasmussen har ændret den skriftlige plans fremgangsmåde med overspring til BLUE1 og ikke havde Kirk tilstede under hele befalingsudgivelsen, burde han efter befalingsstandardprocedurer have bedt de to delingsførere kort gentage deres opgaver før der blev beordret afgang fra lejren. Der er grund til faste rutiner selv i godt samarbejdede enheder. De mindsker risikoen for misforståelser.

Der var to chancer for at sikre, at 2. Deling kom på plads før fremrykningen fra pladsen. For det første en mundtlig befaling i Sarači, for det andet en ordre over radioen derefter, hvor den første ikke kunne ske pga. granatnedslagene, og hvor den anden reelt ikke var en mulighed, da Rasmussens radio allerede da kun nåede 1. Delings vogne, der stod lige ved siden af ham. 2. Deling så blot 1. Deling køre. Den anden chance var, at Johnny Jensen, som han senere gjorde for 3. Deling, havde handlet på Rasmussens vegne, da/hvis han efter at nået OP N blev klar over, at Kirk ikke havde forstået befalingen og kom i stilling.

Ud over 2. Delings oplevelse af at være glemt af Rasmussen kom der dog ikke noget negativt ud af misforståelsen, da delingen selvstændigt gik i stilling ved vejen og besluttede selv at støtte mod VIS, da de forreste dele af eskadronen kom under ild.

Mytens kritik af, at Rasmussen fortsatte med 1. Deling i stedet for at blive i Sarači må siges i bagkundskabens klare lys at være korrekt. Han kunne hverken bidrage til noget fornuftigt i Kalesija, der jo, som han selv havde konstateret lå farligt tæt ved VIS, eller ved T2. Han beslutning må have været affødt af, at bataljonens ledelse ville til T2, og han fulgte med.

I de næste flere gange ti minutter var Rasmussen uden indflydelse på kampen. Efter min analyse var hovedårsagen et periodisk udfald af kampvognens antenneafstemning eller en fejlbetjening, eksempelvis ved at der blev sendt på 1. Delings net i stedet for eskadronsnettet. Da det er en elektromekanisk enhed kan det være fremkaldt af rystelsen fra nært granatnedslag. Det eneste, som er sikkert efter Klaus Andresens beskrivelse, er at han havde forbindelse med Rasmussen inden for vel 50-150 meter, hvilket nogenlunde svarer til den afstand radioen virker uden afstemt antenne. Det er samme afstand, hvor Møller senere hørte og videresendte ildåbningsordren.

At situationen også var ekstremt stressende, hvilket også kan have fremkaldt fejlbetjening, er der ingen tvivl om, men Rasmussen hjalp Andresens vogn væk og bataljonsschefens PBV i dækning bag et højt hus samt søgte stillinger for sin egen kampvogn. For at gøre det sidste skulle Rasmussen være på samme frekvens som Møller, der ikke var på 1. Delings net. Derfor ses en midlertidig teknisk fejl stadig som den mest sandsynlige forklaring.

At Rasmussen som beskrevet i *Myten* truede sin hjælper, da denne ved en fejltagelse belyste kampvognen med IR-lys, med "øjeblikkelig henrettelse hvis han forskrækker mig

på den måde igen” kan ikke chokere nogen, der selv under fredstidsøvelser har været med på kampvognes interne kommunikationssystem. Det var ikke for sarte sjæle med let til krænkelser. Udbruddet er nærmest et tegn på, at alt var normalt på vognen. Det er Johnny Jensen enig i.

Derefter må man sige, at Rasmussens optræden var præget af eftervirkningerne af sin oplevelse, som da alle reagerer forskelligt, var anderledes end de andre danskere og svenskere, der var fanget i Kalesija. Det er disse eftervirkninger, som nogle af befalingsmændene reagerede hårdt mod. Det var først og fremmest Erik Kirk, Jakob Hansen og Peter Lyngbye, der havde oplevet at blive forladt ved Sarači uden at forstå hvorfor. Det var den afklaring, som Kasper Søegaard hjalp med at udvikle først i 2006 og siden i 2016.

SIKKERHEDSNETTET

OM BACK-UP OG SIKKERHEDSNET

”Pludselig kommer meldingerne om beskydning af vore vogne. Det går som en løbeild gennem lejren. Vi går på kampberedskab - husker ikke om det er beordret eller om vi gør det af os selv. Vi sidder op og vier egentligt klar på vognene da ordren om at rykke ud endelig kommer, (husker at vi sad og trippede utålmodigt for at komme afsted). Ordren kommer via HL (delingsføreren) som kommer løbende inde fra O rummet. Vi har ingen sanitet eller andet med ud, og husker heller ikke at der var andre i området da vi lander derude. Det er først på vej derud og radioforbindelsen til operationen etableres, at vi forstår hvor stort det er - det høres klart på radioen selvom jeg egentligt ikke synes der siges så meget i forhold til hvad der var gang i ... husker at 2 deling på et tidspunkt kommer med forbrugsmeldinger på ammo - der falder tøjren for mig.” (Johnny Nielsen, kommandøren på treervoggen i 3. Delingerindringer som bidrag til artiklen)

”Det var således, særligt i begyndelsen af vores udsendelse, ikke usædvanligt at vi kørte uden sanitetsgruppe - vi havde blot et kaldetal til NORMEDCOY og så måtte vi håbe på at de kunne finde tid til at sende en SISU eller en helikopter, hvis lokummet brændte. Da vi gennemførte Bøllebank, var der måske kun kaldetallet ved navn SB4, der er nævnt rapporten den 30. april. Jeg tror det er forklaringen.” (Oplysning af Carsten Rasmussen til artiklen som forklaring af situation)

Ved befalingsudgivelsen i O-rummet blev 3. Deling, hvis delingsfører var premierløjtnant Henrik Liljenberg Christensen, befalet til – på ordre – at køre til et venteområde nord for flyvepladsen og forblive her som eskadronsreserve.

Delingen havde kun delingsførervoggen og treervoggen, fordi toervoggen var afgivet til posten T14. Den skulle forudse en indsættelse i Kalesija, dvs. i BLUE1.

Som Carsten Rasmussen understregede i sit interview i januar 2017 med Kaspar Søegaard, fik delingen denne opgave, fordi den kendte terrænet her.

Delingen blev kørt ud af garagen og klargjort, men da afstanden til eskadronen blev for stor til, at han kunne høre trafikken på eskadronsnettet, gik Christensen op i O-rummet.

O-rummets leder under operationen var eskadronens næstkommanderende, kaptajn J.C.B. Nielsen. Christian Nielsen havde før udsendelsen været chef for I. Bataljons 2. Kampvognseskadron, men da mange af hans soldater skulle med 1. Eskadron for at fylde den op, var han blevet enig med Rasmussen om, at han skulle tage med som næstkommanderende.

Nielsen fortæller til artiklen, at afstanden til de to indsatte delinger var så stor, at man indendørs ikke havde hørt detonationsbragene fra Sarači og man kunne ikke følge korrespondancen på eskadronsnettet. Det første man hørte til situationen var, da Johnny C. Jensen på OP NORD oppe på bjerget nord for Sarači kaldte 3. Deling frem til flyvepladsen.

Johnny Jensen havde erkendt behovet, da han hørte på nettet, at 2. Deling trak vogne ud af stillingen for at klargøre mere ammunition. Han var vant til at handle på chefens vegne, når han så, at der var behov. Begge siger, at han var Rasmussens reserve-hjernehalvdel.

Jævnfør treerkampvognskommandøren Johnny Nielsens dagbogsnotat nåede 3. Deling frem rettidigt til at kunne støtte fra den rekognoscerede stilling BLUE2 ved flyvepladsen, hvorfra man kunne se VIS og om nødvendigt støtte 2. Delings tilbagegang.

Jævnfør Plan Bøllebank skulle bjærgningskampvognen og en sanitetsgruppe med en SISU-ambulance fra det norske sanitetskompagni sendes frem til Wolf2 lige nord for flyvepladsen på marchvejen. Men bjærgningsvognen var under reparation med motoren ude, så den blev hjemme.

Der er ingen tegn på i bataljonens O-rums relevante Radiolog-side på, at det norske kompagni blev notificeret og alarmeret i overensstemmelse af bataljonens plan BATOPS 83/95, punkt 5 og kørte ud til sin udpege position. Toervognskommandøren i 2. Deling, Jakob Hansen, der ved alarmeringen befandt sig hos sin veninde i det norske kompagni, bekræfter, at det ikke blev alarmeret. Det var en alvorlig forglemmelse, der kunne have kostet menneskeliv.

Næstkommanderende, Christian Nielsen, fortæller til artiklen, at han ville køre ud til 3. Deling i PMV, men så fik han at vide, at eskadronen var på vej hjem. Det var først på dette tidspunkt, at han erkendte, at sanitetsgruppen ikke var mødt.

Men eskadronchefen fik aldrig melding om, at denne del af planen ikke blev en realitet, og derfor kom bataljonens rapport den 30. april fejlagtigt til at indeholde oplysning om, at dette afgørende støtteelement havde været til rådighed, og som andre dele af rapporten levede denne opfattelse videre i den officielle version af fortællingen.

Men selv, hvis ambulance-PMV'en havde stået på det befalede sted, ville den ikke have været til rådighed under kampen, fordi dens indsættelse ville skulle støttes af eskadronsreserven, 3. Deling, der som beskrevet stadig stod i lejren.

Kampvognene fyldes op med ammunition efter hjemkomst. Her Jakob M.B. Hansen med et panserskud foran sin vogn. (Foto: Hansen skriver til artiklen: "Billedet er taget af oversergent. H.L. Lægaard. Han har givet brugen af billedet helt frit ... Et fantastisk billede taget uden opstilling. En 24-årig knægt, var jeg dengang, sort i hovedet af krudtrøg og forbrændte fingre og hænder af at hjælpe hjælperen med et smide hylstre ud af vognen under kampen. uden handsker.") Jakob var stærkt plaget af sin PTSD og døde under mit arbejde med denne artikel. Ære være hans minde.

Rasmussen har understreget, at da han kom tilbage til lejren, så eskadronen det som afgørende, at kampvognene blev gjort klar til kamp igen, bl.a. således at man om nødvendigt kunne undsætte de to vogne fra 1. Deling ved T2. Derfor blev de adrenalin-udmattede besætninger fra 2. Deling sat til at fylde vognene op med ny ammunition. Her hjalp de to friske besætninger fra 3. Deling.

Det forhold, at 3. Deling ikke rettidigt var blevet bragt inden for reaktions- og støtteafstand tæt ved BLUE2 og bjærgningsstøtte ikke var til rådighed, gør, at man kan sammenligne forløbet med at sende to kriminalbetjente ind i en amerikansk storby slumkvarter for at arrestere narkoforbrydere uden backup.

Problemet med hensyn til ambulancestøtte var, at den svenske bataljons egne sanitetsgrupper var spredt ud over det meget store ansvarsområde. Eskadronen havde ikke egne resurser med hjemmefra, og derfor var man helt afhængig af den altid store velvilje fra det norske kompagnis side.

Dette var ganske vist placeret som nabo til eskadronslejren, men organisatorisk var det direkte under FN- hovedkvarteret for Bosnien og Hercegovina i Sarajevo.

Det var således ikke en befaling bataljonengav i sin BATOPS83/94 om at "NORMEDCOY Deploy one armoured ambulance to HQ/DANSQN. Report to OC/DANSQN" og hvor man under punktet om logistik skrev "Highest alert for NORMEDCOY after notification of plan". Teksten angav et behov.

Muligheden for at yde støtte til sårede soldater under Operation Bøllebank byggede derfor på noget så svagt som en forventning om nabo hjælp. Det var noget som nordmændene beredvilligt ydede, på trods af de ikke var specialiseret i feltmæssig sanitetstjeneste.

Men uanset, hvilken myndighed NORDBAT havde over det norske kompagni, skulle det ved iværksættelsen af planen bedes om at sende en sanitetsgruppe og orienteres om, at man ønskede, at kompagniet gik på højeste beredskabsniveau med resten. Det er der som nævnt intet, der tyder på skete den aften. Og når man ikke alarmeres, kommer man ikke eller først med forsinkelse.

Så på Bøllebanksnatten kørte man uden medtaget sikkerhedsnet. De to kriminalbetjente manglede ikke kun backup. Der var ingen varslet ambulance. Men som Jakob Hansen fortæller til artiklen, opretholdt det norske kompagni altid sit eget ambulanceberedskab, så med nogen, vel omkring 30 minutters, forsinkelse ville man kunnet have fået støtte, hvis det var gået galt. Men Rasmussen opfattelse i det indledningsvise citat er ukorrekt, fordi det norske kompagni kun opretholdt standardberedskab den nat.

Det undrede mig, – for at sige det mildt – er, at ingen i den hjemmenværende del af eskadronen følte anledning til at kontrollere ved naboen, om ambulancevognen var på plads. Men det skyldtes jo, som næstkommanderende erindrer, at man i O-rummet hverken kunne høre de fjerne brag i retning af eskadronen, da granaterne landende i Sarači, eller korrespondancen på eskadronsnettet, da bombardementet ramte i Kalesija og de forskellige førere beordrede ildåbning.

Som det er klart fra Johnny Jensens dagbogsnotat afregnede serberne snart kontant over for de dele af NORDBAT, som de kunne nå. Samme aften bombarderede de 10. Kompagnis lejr. Der blev anmodet om flyangreb på VIS, men flystøtteelementet afslog.

EFTERSPIL

"MUNDKURV"?

"Egentlig burde vi vel heller ikke være overraskede over verdenspressens opmærksomhed, for her oplevede verden, at der for første gang var nogen, der gav serberne igen med samme mønt." (Overkonstabel John Brøndum til *Holstebro Dagbladet* 15. oktober 1994)

"Jeg har forståelse for at, forsvaret gerne vil have et enslydende udsagn uden nogen signal forvirring. og det kan også i sidste ende også være for at, beskytte soldaterne ... Så om det var mundkurven eller at man skulle stå model til at bevidne direkte løgne, der blev sagt og pralet med. Det var til at brække sig over. Noget andet var også at på intet tidspunkt var der fra eskadronens side optræk til en form for debriefing." (Jakob Hansen til artiklen)

Johnny C. Jensen samtidige dagbogsnotater er en god kilde til, hvordan fortællingsvejledningen tog form. Men først og fremmest viser optegnelserne i begyndelsen af maj klart det pres, som de voldsomme begivenheder og deres uafklarede årsagsforløb lagde på alle deltagere, herunder på chefen. Det er min konklusion her, at det helt centrale problem var det, som Hansen nævnte til sidst, nemlig den manglende debriefing.

Den blev direkte anledning til, at fundamentalt forskellige opfattelser af begivenhedsforløbet kom til at leve uforløste i de efterfølgende dage.

Optegnelserne illustrerer som *Mytens* samtidige konsekvenser, som en uformel og flad disciplin- og konsensusbaseret ledelsesstruktur kan få, når enheden udsættes for en kampindsættelses ekstreme pres.

Jensen skulle derefter skrive en artikel om Bøllebank til kamptroppernes tidsskrift *Kentaur*. Den 13. juli noterede han, at eskadronchefen viste interesse for, hvad han skrev, og da han fjorten dage senere var færdig, rettede eskadronens næstkommanderende artiklen til.

Som Jensen husker sagen i dag, var det ganske vist ham, der stod som forfatter, men det var eskadronens fortælling, og dengang accepterede han, at det måtte være sådan. Artiklen blev bragt i *Kentaur* Nr. 1/1995, og indholdet var domineret af de tekniske erfaringer under de forhold, som herskede i missionsområdet i Bosnien. I artiklens indledning blev FN-missionsuddannelse før afrejsen kritiseret for at være for traditionel til at afspejle situationen og behovet.

Som det fremgår af Jensen dagbog, blev man fra morgenen den 30. april udsat for en tæt og overvældende interesse fra hjemlige og udenlandske medier. Allerede da delingsføreren for 1. Deling, Claus Rose Andreasen, var hjemme på orlov tre uger senere, blev hovedbudskabet i den officielle historie understreget. Det skete i *Holstebro Dagblad* den 21. maj i artiklen "Vi havde alle odds mod os." Man var kørt belyst til beskydningen i Sarači, man havde forsvaret sig

og besvarelsen af beskydningen var sket under eskadronchefens kommando.

Den væsentlige tilføjelse var Andreasens fortælling om, hvordan otte kampvognsfolk havde udnyttet de tre dage på den svenske post til at gennemdiskutere deres voldsomme oplevelser under konstant bombardement på vej fra Kalesija til T2. Det er mere korrekt at sige, at de nød tilværelsen som velkomne redningsmænd.

Billedet af Erik Kirk, Carsten Rasmussen og overkonstabel John Brøndum i Holstebro Dagblad den 15. oktober 1994 (Foto: Tommy Nøddebo Mortensgaard)

Da eskadronen var hjemme efter overdragelse til sin afløser, DANSQN3, bragte samme avis den 15. oktober et interview med bl.a. Carsten Rasmussen og Erik Kirk med titlen "FN-soldaten og psyken: Kampen gav mine folk større selvtillid". Nu var historien fortalt så mange gange, at pressen begyndte at søge efter omkostningerne.

De endte på trods af artiklens optimistiske budskab med, at 25 % af deltagerne fik langvarige kampstressproblemer.

EFTERSPILLET, DANSQN3s OPERATION AMANDA

"Svenskerne strømmer til min vogn og tager billeder af boven, hvor vi blev ramt ... Min hjælper hopper ud og henter et par colaer, da vi alle er tørstige og våde af sved, hjælperen er gennemblødt." (Premierløjtnant J. Kristensen, kampvognsdelingsfører efter engagementet i Gradačac den 26. oktober 1994, der blev afsluttet uden resultat pga. manglende bemyndigelse til de støttende fly. Teksten fra hans artikel i *Kentaur* 2/1995)

Som det fremgår af Johnny Jensen dagbog, tog han allerede kontakt til Hærens Kampskole den 4. maj. Som eskadronens skydeinstruktør skulle han videregive erfaringerne fra operationen. Her havde 2. Deling kun kunnet gennemføre engagementet, fordi eskadronen havde forberedt skydning med støtte af højderetningskvadrant og havde fået fordelt de nødvendige tabeller, der havde muliggjort brisant og røgskydningerne den nat. Det var dog

klart, at der var behov for at kunne skyde på langt større afstande med både de hurtige pilskud mod hårde mål og de to andre ammunitionstyper i kampen mod andre mål. I *OLFI*-artiklen "Operation Bøllebank var dansk professionalisme og amatørisme i krig" fra 18. september fulgte jeg den udvikling i skydeuddannelsen op Leopard I-kampvognen, som var sket i begyndelsen af 1990'erne og hvad der skete nu.

Asbjørn Kyhl Paulsen, der var officer i eskadronen, fortæller til artiklen, at skydning med brisant på lange afstande herefter skete med støtte af små HP-computere, som Hærens Kampskole sendte i efteråret, nok september. Den havde et indlagt ballistikprogram, og efter lasermåling af afstanden og måling af terrænvinkel (pga. højdeforskel mellem kampvogn og mål) blev værdierne indtastet og resultatet blev en højdestilling, som blev indlagt på højderetningskvadranten og derefter bragt til at "spille" som vandret reference.

Dertil tilgik rigtig mange opgraderingen i løbet af efteråret 1994 som reaktion på Bøllebank. Man fik monteret ildundertrykkelse, tankene blev fyldt med nogle sorte gummikugler/svampe kugler som skulle flyde ovenpå brændstoffet og dermed nedsætte risiko for brand. For at støtte delingernes arbejde, fik de hver tildelt en pansret mandskabsvogn med krypteringsstøtte til radioen for at støtte deres rekognoscerings- og kontaktarbejde.

En kampvognsdeling fra DANSQN3 gennemfører øvelsesskydning. Foran ses delingens lånte svenske PBV (Pansarbandvagn 302). (Foto: Asbjørn Kyhl Paulsens samling)

Den efterfølgende eskadron, DANSQN3, fik i slutningen af oktober behov for disse nye muligheder og for at gennemføre panserskydninger på større afstande. Disse var nu blevet muliggjort ved at anvende en af brisantskalaerne i sigtet sammen med tal fra en konverteringstabel.

De langsommere ammunitionstyper måtte i slutningen af oktober 1994 fortsat skydes med støtte af højderetningskvadranten og nu HP-computeren, da vognens egen beregner ikke var blevet opdateret, så man kunne støttes af skalaen i sigtet.

Det næste engagement, "Operation Amanda", fandt som begivenhederne i begyndelsen af april sted ved byen Gradačac iden nordlige del af NORDBATansvarsområde. DANSQ3 havde kort tid før afløst Rasmussens Niels Kjeldsen-eskadron. Navnet Amanda blev hentet fra den svenske almanak.

Bataljonschefen ønskede at etablere en observationspost længere fremme mod konfrontationslinjen (CL). OP S01 skulle med støtte af kampvogne samt flystøtte placeres i et vandtårn i byen. Eskadronens 1. Deling med premierløjtnant J. Kristensen som delingsfører skulle rekognoscere for stillinger, hvorfra besættelsen af stillingen kunne støttes. Gode stillinger var vanskelige at finde, fordi den vej, hvor der skulle findes stillingsområder ca. 5,5 km fra CL, lå på den højeste del ("kreten"). af en bjergryg med stejle sider. En rekognoscering af stillingerne foregik først til fods, og det lykkedes at finde både lure- og ildstillinger til to af de tre kampvogne, før området blev beskudt med artilleri. Den sidste stilling måtte findes i mørke. Erfaringer fra kampene i Kalesija gjorde, at de svenske infanterister, der skulle besætte posten, holdt sig langt væk fra kampvognene.

Fremrykningen til indsættelsesområdet gennemførtes den 25. oktober om eftermiddagen, og sanitets-SISU-PMV'en var her på plads ved delingen i Camp Gønge allerede om formiddagen. I kolonnen, der forlod lejren kl 1340 indgik også to PMV'er med eskadronchefen henholdsvis med en tolk. I løbet af natten til den 26. forberedtes delingsførervognens stilling ved at fjerne en lille frugtplantage med dozning (vognens stilling er vist på højre halvdel af skitsen til højre lige til højre for en cirkel med udposning, der markerer posten i vandtårnet).

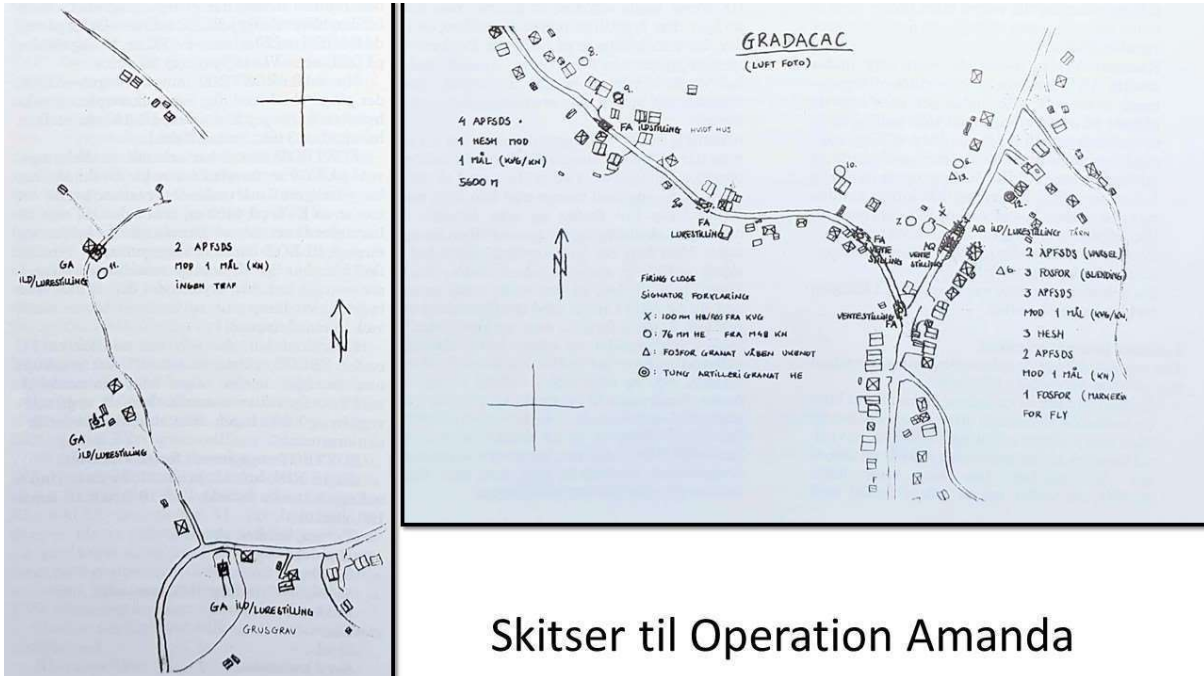
Operationen blev iværksat den 26. oktober kl. 0800 på trods af, at vejret vanskeliggjorde den forudsatte flystøtte.

Første engagement gennemførtes af delingsførervognen på 5.100 meters afstand med panserskud i en duel med en serbisk kanon, hvis tredje skud traf frontpanseret på den danske vogn og fjernede en prodsrog. Egen observation hindredes af jordstøv fra det dozedede område. Der bliver meldt om flystøtte på vej. Derefter blev toervognen (højre skitse, venstre del) beskudt på en afstand af 5.570 m. En kampvogn, der observeredes på 4.100 meter skød ikke og blev derfor ikke beskudt.

Derefter samarbejdede delingsfører- og toervognen om bekæmpelsen af det fjerne mål, der koncentrerer sin ild om delingsførerens vogn, og der blev givet befaling om at nedkæmpe målet.

Toervognen blev derefter beskudt med artilleri og måtte trække sig ud af stillingen.

Derefter gik treervognen (skitsen til venstre) frem i en stilling, hvorfra han kunne støtte delingens to andre vogne, som han kunne se var under beskydning. Hans forsøg på at komme i stilling blev dog hindret af bevæbnede civile, indtil også han kom under beskydning fra en kampvogn på 5.100 meters afstand. Vognen besvarede ilden, men uden at ramme, da skytten lavede en betjeningsfejl.

Skitser til Operation Amanda

Treervognen gik derefter tilbage til grusgraven, mens delingsførervognen startede et nyt engagement på 5.100 meter. Nu slog en større artillerigranat ned i nærheden af dens stilling, og der kom melding om, at fly var på vej, og delingsførervognen markerede målet med en fosforgranat.

Man blev beordret til at være klar til at trække sig tilbage. Flyene var nu på vej mod målet, og delingen blev trukket ud. Asbjørn Kyhl Paulsen, der sad i eskadronens O-rum den dag, fortæller til artiklen om hvordan flystøtteelementet måtte meddele, at flyene ikke fik lov til at anvende deres våben.

Eskadronen kørte hjem. Posten i vandtårnet blev ikke oprettet.

De ekstreme afstande gjorde sammen med mundingsforstyrrelserne fra den løse, dozedede jord, at man ikke kunne se træfningen af panserskuddene med undtagelse af to skud, der gik for langt. Man observerede to træffere med brisant og to med røg i målområdet.

Den eneste sikre virkning var nedkæmpningen af en 76 mm M 48 B1 bjergpjece, som må være den, som en kombination af artilleriprofessionalisme og held havde ramt delingsførerens bov. Serbernes kampvognstab blev af forskellige kilder beskrevet som to T-55 ødelagt henholdsvis én T-55 beskadiget.

I sin gennemgang af forløbet for at lære argumenterede delingsføreren for, at man etablerede delingsnet. Så undgik man "den koordinationssnak mellem enheder, der uundgåeligt er på ESK-net. Det kræver ro på vognen, når der skydes, specielt under halvskjult skydning er det irriterende med signaler, der måske ikke er strengt nødvendige for én."

Boven af den ramte delingsførererkampvogn med den bortsprængte venstre prodskrog. Det var samme kampvogn, som den 14. april havde fået arret hækken af et svært nedslag lige bag vognen. (Foto: Besætningen)

Denne beskrivelse af den nødvendige koncentration om skydningen er samtidig en god mulig forklaring af, hvorfor ingen kampvognskommandører i 2. Deling under Bøllebank husker Lars Møllers bemyndigelse til at åbne ild.

Operation Amanda endte som en fuser på grund af, at UNPROFOR ikke havde reaktionsmulighederne mellem kampvognsskydning og flyangreb, hvor risikoen for tab blandt uskyldige uundgåeligt var stor.

Man manglede et artillerisystem, der med artillerimåloklaring og meget hurtig og præcis reaktion kunne afskrække parterne fra at beskyde FN-styrkerne med artilleri og morterer.

Dermed endte også NORDBAT som en del af en fastlåst situation i Bosnien, der først blev løst op ved serbernes offensiv mod Srebrenica gennem den svagt bevæbnede hollandske FN-styrker omkring byen næste sommer.

Den svigtende flystøtte var et gennemgående problem under indsatsen i 1994. Som Arben Deliu konkluderede i sit speciale:

”Problemerne med luftstøtten er særlig alvorlige på DANSQN hold 1, hold 2 og hold 3. Eskadronchefen for DANSQN hold 1 giver udtryk for at flystøtte var ikke noget, man kunne regne med og at det skabte store frustrationer og FAC-manden fra hold 1 mener, at den manglende luftstøtte kunne have kostet flere soldaters liv. Eskadronchefen for hold 3 konkluderer, at man kun kunne opnå luftstøtte, når man præsenterede tab. De menige soldater fra de første tre hold

udtrykker også store frustrationer i forbindelse med luftstøtten. Situationen ændrede sig på hold 4 og 5 og på hold 4 deltog FAC enheden i Operation Sugarbowl d.10. september 1995, hvor NATO fly bombede bjerget Vis (Sukkertoppen), hvorfra serbisk artilleri beskød Tuzla lufthavn og holdte lufthavnen lukket igennem alle holds periode.”

Amanda-delingen, 1. Deling fra DANSQN3. Siddende yderst til venstre ses Lise med soldaternavnet ”Emil”, skytte på delingsførervognen, der sammen med Kristensen havde hovedrollerne i engagementet. Hun var den eneste kvindelige soldat, der kom i kamp under de beskrevne engagementer. (Foto fra omslaget af Kentaur 2/1995)

1994 havde været et år, hvor FN var forvirret og delt. Det præger stadig fortællingerne om de tre første eskadroners indsats, og her den dramatiske hovedbegivenhed Operation Bøllebank. Hvis NORDBAT den 29. april 1994 havde stolet på, at man havde kunne regne med effektiv flydækning den næste morgen, ville historien om FN-sneleoparderne i Bosnien næppe have fået dette højdepunkt.

Asbjørn Kyhl Paulsen, der var støttedelingsfører i den tredje eskadron skriver til artiklen om perioden mellem Bøllebank og Amanda og de stadig mere følelige begrænsninger i bevægelsesfriheden:

”BiH armys offensiv i august - oktober 1994 sikrede dem en lille landvinding mod nord. Vi havde fra DANSQN 2 arvet at have afgivet en generator til et BiH felthospital i Soko hvilket betød ugentlig optankning og service. Der kunne ligge mellem fem og tredive sårede unge mænd under meget primitive forhold... Men vi skulle nu have tilladelse til at køre ud og gennemføre denne opgave.

Både vores camp og NORMEDCOY blev pludselig i nogle dage blokeret med BiH-soldater uden for hegnet. Vi tog det roligt, fordi vi havde mad og kampkraft nok, men det fortæller mig, at Freedom of Movement reelt ophørte andet end på de store landeveje og nok med god grund; BiH

ville ikke have deres troppe-positioner afsløret af et FN-system som de ikke kunne stole på var "tæt". F.eks. kom der næsten ugentlig danske nødhjælpslastbiler, som overnattede uden for hegnet, men spiste i lejren. De kørte nødhjælp – nok fra havnebyen Split til Tuzla.

Denne udvikling i situationen betød, at hverken serberne eller muslimerne ønskede vores tilstedeværelse, og da FN ikke ville give luftstøtte, blev missionen placeret i et underligt vakuum, hvor vi overgik til at søge at løse meningsfulde opgaver, såsom gennemførelsen af 2-års eftersyn på kampvognene, støtte med nødhjælp, rekognoscering af undsætningsplaner mv.”

Livet ved eskadronen fortsattes efter Bøllebank og senere Amanda, men med helt andre opgaver. Beskydningen af flyvepladsen fortsatte. Man hjalp med mineplov de fransk ingeniørsoldater og svenske minehunde med at fjerne minerne på det store flyvepladsområde. Når man ikke passede på samlede man pigtråd i bæltene, noget som alle kampvognssoldater ved er ret træls. (Fotos: Asbjørn Kyhl Paulsens samling)

Situationen i slutningen af DANSQN3s periode illustreres klart af et citat fra Paulsens notesbog fra tidligt i 1995:

”PLAN WILMA (27/1 995)

Mål: at genoprette freedom of movement til oprettede OP'er. OP har forplejning til 5 døgn. 4 faser:

1. Forhandle på sædvanlige niveauer (DANSQN -> 117. BDE) om ugentlige forbindelse-patruljer til OP.
2. Forhandle ved BIH CP: Oprettede OP'er skal genforsynes/afløses rutinemæssigt => BIH skal ikke stoppe NORDBAT ved deres CP.
3. Såfremt det ikke lykkes via forhandling med BIH CP at få lov at passere, da på ordre omgås CP, evt. brug af mørke.
4. På ordre: Gennembrydning af OP.

Aftenmøde: BQ [2. Kampvognsdeling] har søgt at komme frem til OP'er øst for TAB [Tuzla Air Base, dvs. flyvepladsen]; veje lukket af BIH CP. Alternativ rute gennem Tuzla by forsøgt men også lukket via CP.”

Oplysningen om aftenmødet skal læses sammen med den senere diskussion af anvendelsen af flyvepladsen til indsmugling af våben med amerikansk støtte.

DEN BOSNISK-SERBISKE OPTRÆDEN

"Det var inte NORDBAT som orsakade incidenten vid VIS utan helt och hållet BSA". (Lars Eliasson, bataljonens stabschef).

"We asked for Mladić and said that they should set up the headquarters as they saw fit, we wouldn't interfere..." (Præsident Radovan Karadžić til Republika Srpskas lovgivende forsamling, 50. møde midt i april 1995)

I denne sidste del vil fokus først blive rettet på, hvad der både dengang og nu blev anset som "bøllerne", dvs. den bosnisk-serbiske hær.

DE TO BOSNISK-SERBISKE BRIGADECHEFER

Der var to bosnisk-serbiske brigader involveret i begivenhederne den 29-30. april 1994. Øst for T2 lå enheder af Første Zvornik Lette Infanteribrigade. Syd for denne med ansvar for VIS lå 1. Birčanske Lette Infanteribrigade "Šekovici". Skillelinjen lå ved landsbyen Carparde på vejen til Zvornik. Begge havde linjeofficerer fra den tidligere jugoslaviske nationale forbundshær som chefer.

Til venstre Den unge Mladić -protegé, Vinko Pandurević, hvis enheder fra Zvornik-brigaden lå over for T2. (Foto: www.frontal.rs). Til højre den anden involverede brigadechef, oberst Svetozar Andrić. Hans brigade "Sekovici" havde ansvaret for Kalesija og derfor for stillingerne på VIS. (Foto: biracdrina.com)

Chefen for 1. Zvornik Lette Infanteribrigade var den da 34-årige major Vinko Pandurević, der havde været infanterikaptajn i forbundshæren. Han var født i en mindre by øst for Sarajevo. Som det fremgår af det indtryk, han gjorde på de nordiske officerer og af hans efterfølgende karriere, var han åbenlyst Mladić-protege. Han rolle i Srebrenica-massakren i 1995, hvor hans brigade gennemførte massakre på fanger transporteret til Zvornik, betød, at han i 2010 fik en fængselsdom på 13 år. Han blev løsladt i 2015 efter påstand om manglende ansvar og foregivelse

af anger, hvilken gør ham foragtet i sit hjemland.

Chefen for brigaden "Šekovici" var den da 39-årige oberst Svetozar Andrić. Han var født tæt ved Kalesija. Han havde i forbundshæren været major og chef for en militærpolitibataljon. Han kunne efter NORDBAT-chefernes opfattelse ikke døje Pandurević og nægtede at deltage i møder med UNPROFOR sammen med ham. At den yngre officer havde overtaget hans gamle brigade har nok bidraget til den dårlige stemning. Han politiske opfattelse var ekstremt serbisk-nationalistisk. Han blev anset for ansvarlig for organiseringen af en koncentrationslejr samt for etnisk udrensning af 20 landsbyer omkring Zvornik i 1992. Han vidnede i Haag for Mladić i dennes sag, hvor han forklarede, at bosniakkerne rejste frivilligt, hvilket faktisk reddede dem fra kamphandlingerne. Han var i 2021 serbisk-nationalistisk politiker i Beograd, lige indvalgt i det serbiske parlament. Han var før valget viceborgmester i den serbiske hovedstad.

Andrić husker selv i modsætning til bl.a. Ulf Henricsson, at han stadig var chef for Zvornik-brigaden i april 1994, og mener at operationen var delegeret til en "taktisk gruppe", hvilket svarer til en bataljonskampgruppe.

Forklaringen på den serbiske optræden er blevet berørt i løbet af artiklen og specielt i beskrivelsen af SAGGER-angrebet på 1. Deling og de to chefskøretøjer i Kalesija. Det var dette angreb på verdenssamfundets humanitære indsats i Bosnien, ikke forskellige misforståelser, problemer eller svigt i NORDBAT, der fremkaldte en ekstremt farlig situation den nat og efterfølgende traumer hos deltagere.

Den omfattende kildesamling *Case IT-95-5 Radovan Karadžić and the "SRBIH" TO – VRS* giver et klart billede af den bosnisk-serbiske militære myndighedsfordeling. På den ene side blev et højt grundniveau af voldsanvendelse fast delegeret helt ned til brigadeniveauet. På den anden side opretholdtes en klar centralisering i policy-beslutninger. Denne centralisering knyttede sig bl.a. til beslutninger om at nedbygge volds- og magtanvendelsen mod modstanderne og UNPROFOR i rammen af formelle aftaler.

I min korrespondance med Arben Deliu er vi blevet enige om, at et alvorligt direkte angreb på UNPROFOR-enheder ikke var en rutineaktivitet, der som sådan kunne have været delegeret til de normale regionale chefer.

I øvrigt tager min tese om den bosnisk-serbiske militærledelses motiver for handlingen den nat udgangspunkt i den stadig mere pressede militære situation, man i 1994 befandt sig i, efter at den bosniske regeringshær var blevet styrket, reorganiseret og kunne modangribe. En mere resolut optræden fra FNs side ville øge serbernes problemer.

Bemyndigelsen til målrettede angreb mod UNPROFOR blev i forlængelse af denne analyse med stor sandsynlighed givet af BSAs ledelse, dvs. generaloberst Ratko Mladić.

Den første sådanne begivenhed var som nævnt en SAGGER-delings missilangreb fra 3 km afstand mod to af 8. Kompagnis PBV'er den 22. februar. Det var kun et par dage før den første eskadron afsluttede sin Odyssé ved ankomst til Camp Gønge. Sammenfaldet er ikke nødvendigvis en tilfældighed. SAGGER-enheden havde demonstreret sin evne til at ramme pansrede køretøjer og

BSA sin vilje og evne til at angribe NORDBAT, hvis man så det som nødvendigt.

Bataljonschefen Ulf Henricsson husker til artiklen:

”Jag diskuterade robotskjutningen i Ribnica med brigch [brigadechefen] i Zvornik majoren Vinko Pandurević (sedermera generalmajor och dömd i Haag för inblandning i Srebrenica).

Jag misstänkte redan från början att P[andurević] hade direktkontakt med M[ladić]. Han låtsades upprörd över skjutningen men spelade dålig teater. I vissa fall kunde han fatta stora beslut själv (fan tro det) I andra fall måste skitsaker gå genom M[ladić]. Att avancera från major [reelt kun infanterikaptajn i den jugoslaviske hær] till general på fyra år tyder ju på goda relationer till ledningen. De andra brigchefer jag träffade föreföll inte lika hängivna och självständiga.

Att det skulle skjutas var medestörsta sannolikhet beordrat från M[ladic]. När – kan mycket väl varit delegerat till den regionale chefen.”

I den første notits om Pandurević i sine erindringer refererer Henricsson, hvordan majoren understregede sine gode forbindelser til hærledelsen i Pale. Under omtalen af diskussionen efter SAGGER-angrebet understreges det, at den serbiske officer specielt var interesseret i, hvorfor angrebet ikke blev besvaret med flyangreb, og han fik det svar, at dette ville give for stor risiko for sekundære skader. Det synes serberen var ret pivot (”mesig”). Henricsson gør opmærksom på, at han som svar på missilangrebet kunne placere en kampvognsdeling, så den kunne beskyde missilstillingerne på bjerget 3 km væk.

Lars Møller finder det usandsynligt, at Pandurević uanset sit direkte forhold til Pale havde noget ansvar for udførelsen af dette første direkte angreb, da stedet lå for langt væk fra hans eget område. Det måtte være bemyndiget direkte af Mladić til den ansvarlige brigade og nok gennemført med en specielt tildelt SAGGER-enhed.

Den anden begivenhed var det målrettede artilleriangreb på Claus Rose Andreasens vogn på vejen op ad bakken til T2 den 14. april i, hvad der var det første forsøg på at ramme og ødelægge en af eskadronens kampvogne. Begivenheden den 4. april som den 26. oktober blev udløst af bataljonens forsøg på at skaffe sig nye muligheder i Gradačac.

Det var der ikke tale om den 14. april, der kan opfattes som et forsøg på at prøve de nye svenske chefers beslutsomhed. Var de af samme støbning og viljestyrke som Ulf Henricsson, som havde forladt Bosnien den 6. april?

Der kom ingen reaktion på angrebet. Rasmussen husker til artiklen, at man ikke registrerede og behandlede begivenheden som en særlig hændelse. Det var blot et tilfældigt nært granatnedslag, ikke resultatet af en målrettet handling. I den periode blev bataljonens enheder rutinemæssigt udsat for beskydning.

Så fulgte den 25. april det serbiske ulovlige forbud mod ikke godkendte bevægelser selv på modstanderens territorium, der blokerede den nødvendige og frie adgang til T2. Det var indlysende,

at det var et pålæg, som bataljonen måtte ignorere.

At man ikke greb ind mod eskadronens Bøllebanksøvelse dagen efter kan skyldes, at SAGGER-kompagniet endnu ikke var instrueret og på plads. Kompagniet var udrustet med helt nyt termisk sigteudstyr for at kunne virke i mørke, og jeg vurderer derfor, at det må være afgivet af Drina Korpset eller komme fra den bosnisk-serbiske hærs centrale reservepulje.

Kompagniet var derimod klart tre dage senere, hvor satsningen fejlede pga. dansk held og dygtighed, fordi bataljonen for første gang gennemførte Bøllebank i mørke, og endelig fordi eskadronen – pga. granaterne mod Sarači – ankom mørklagt til Kalesija.

Som det kan læses i den indledningsvise pressemeddelelse fra BSAs generalstab var man ikke tilfredse med resultatet.

I Carsten Rasmussens tilbageblik med analyse af den serbiske optræden var de direkte og målrettede angreb den 22. februar, 14. april og 29. april ikke andet end kulminationerne af en generel kampagne:

”Jeg er også overbevist om, at Mladic ønskede at sætte UNPROFOR på plads ved at ramme NORDBAT og havde beordret BSA til at statuere et eksempel, men Mladic bemyndigede næppe de enkelte aktioner.

Jeg baserer min antagelse på, at NORDBAT hold 1 og hold 2 var under et intenst og stigende pres fra BSA. Presset kulminerede i april 94, hvor det havde udviklet sig til ”fri jagt” på NORDBAT. Det sidste vender jeg tilbage til.

Det stigende pres, som begyndte mens Ulf [Henricsson] var direktør for foretagendet, manifesterede sig i et meget stort antal beskydninger heraf mange ”firing close”. Der var så mange, at ingen til sidst opfattede det som noget særligt, det blev det normale. Derfor blev der ikke altid rapporteret om disse hændelser. Selvom ikke alle ”firing close”-hændelser blev rapporteret, er jeg dog alligevel ret sikker på at min påstand kan underbygges af samtidige rapporter...

Når jeg opfatter situationen som ”fri jagt” på NORDBAT, baserer jeg det på egne oplevelser. De hvide biler og blå hjelme virkede simpelthen som ildmagneter. De eneste undtagelser var, når vi havde helt faste aftaler med BSA, som eksempelvis Operation Cabinet (dvs. Sarači-Kalesija-Zvornik konvoj-eskorteret).”

Lars Møller støtter til artiklen Rasmussens opfattelse af, at kampagnen var baseret på et generelt direktiv. Han argumenterer, at da overfaldene også foregik på den anden side af bataljonens ansvarsområde (som den 22. februar), blev brigaderne styret direkte fra Pale, dvs. af Mladić.

Til Rasmussen er der blot at sige, at den generelle ordre om pres på NORDBAT ikke var i modsætning til, at optrapning med særligt formål og tildeling af særlig enhed skulle bemyndiges direkte fra Pale.

Et sådant særligt formål kunne være at afprøve beslutsomheden hos den nye ledelse af bataljonen.

Da angrebet den 29.-30. april omfattede to brigaders område, er det logisk, at en af disse var beordret til at vælge tidspunkt og koordinere. Hvilken af de to er uklart. Uanset chefernes personlige modsætningsforhold var de næppe uenige om linjen over for NORDBAT.

Oberst Svetozar Andrić sammen med Ratko Mladić, sandsynligvis under et besøg af generalen ved hans brigade. (Foto: biracdrine.com)

I mine forsøg på at få begivenhederne erindret og kommenteret fra serbisk side, søgte et par af mine tidligere bosnisk-serbiske elever fra Baltic Defence College at opspore veteraner. Det lykkedes for en elev, der er tjenstgørende stabsofficer, at få arrangeret en samtale med en veteran fra "Sekovici"-brigaden. Karakteren af det korte møde var følgende: "Nothing constructive, quite the opposite (who authorized you to talk to me!?, who are you working for, etc, etc)".

Det er lykkedes for mig at få kontakt med den daværende chef for Zvornik-brigaden, den blandt sine egne nu uglese, pensionerede generaloberst Vinko Pandurević. Jeg stillede med hjælp af Arben Deliu som oversætter generalen tre spørgsmål: For det første hvordan han erindrede situationen i krigen i foråret 1994, for det andet hvordan han erindrede forholdet mellem de bosnisk-serbiske styrker og UNPROFOR og specielt NORDBAT og endelig, hvad han husker om Bøllebanksaftenen, hvor jo indledningen, bombardementet med fire granater mod T2, kom fra hans brigade.

Det viste sig i min senere korrespondance med ham, at Pandurević godt kunne engelsk, men hans svar på mine første spørgsmål var på serbisk. De var i Arben Delius oversættelse følgende:

Han huskede situationen således: "Fra Kalesija, Sapne[a], Godusa og Nezuke [gennemførte] 2.korps [af] A BiH lavede flere udfald mod Zvornik brigaden. 2. korps ... har regelmæssigt grupperet sine styrker i regionen Kalesije[a] for at udvise styrke overfor Zvornik brigaden. Efterretningerne viser at 2.korps ... ofte havde planlagt at inddrage UNPPROFOR styrker i udveksling af ilden, ved at påbegynde beskydningen, når FN-styrkerne var i nærheden".

Om forholdet til FN-styrkerne og bataljonen skriver han: "Samarbejde mellem kommandoen for Zvornik brigaden og kommandoen af NORDBAT var efter det jeg husker god, korrekt og professionel. Jeg husker godt de pæne uniformer, disciplinerede soldater og befalingsmænd. I hvilken grad udtalelserne om forskellige incidenter fremlagt af NORDBAT-repræsentanter er sandfærdige, er svært for mig at bedømme. De virkede objektive og ærlige overfor mig. Jeg ved at FN-mission var vanskelig og kompleks. FN-styrkerne blev ofte inddraget i kamphandlingerne fra A BiH side. Befalingsmændene var bekymret for sine soldater, som var forståeligt. VRS [den bosnisk serbiske hær] var overbevist om at de øverste strukturer af FN var på bosniakkisk side og at sympatien var på bosniakkernes side, hvor serberne blev anset som de onde."

Vedrørende den 29.-30. april kunne han ikke finde noget om beskydningen af T2. Det måtte være en begivenhed den 15. maj, hvor hans artilleri beskød en muslimsk kolonne. Om virkningerne af Bøllebank skrev han: "Denne hændelse havde større konsekvenser for forholdet mellem FN og VRS. Tilliden til FN forsvandt fra næsten øjeblikkeligt. ... Om konkrete effekt af FN-styrkernes kamphandlinger i den beskrevne hændelse kan jeg ikke sige noget detaljeret, da dette ikke foregik i Zvornik brigadens ansvarsområde." Det var noget der foregik hos den direkte nabo, "TG Osmaci" (dvs. taktisk kampgruppe Osmaci).

Kort, som general Pandurević sendte med, hvor dette udsnit viser den sydlige del af hans brigades ansvarsområde i 1995. Man ser, at naboen, TG Osmaci, dels har styrker lige syd for vejen fra Kalesija til Carparde, dels på nordskræningen af VIS. (Kort fra Pandurević i forfatterens besiddelse)

Da jeg efterfølgende fandt ud af, at han kunne engelsk, skrev jeg til ham direkte, at jeg vidste, hvad der var sket, men havde behov for baggrunden af serbiske motiver. Han svarede, at han ikke havde muligheder for at hjælpe.

Da jeg fandt ud af, at den anden og direkte ansvarlige brigadechef, Svetožar Andrić, nu var blevet medlem af den serbiske Nationalforsamling i Beograd, fik general Dragan Vuković telefonisk kontakt med ham, og han lovede at hjælpe til med at få bidrag fra "Šekovići"-brigadens veteraner. Også Andrić var da COVID-19-syg. Da der på trods af disse løfter fra de pensionerede bosnisk-serbiske generaler ikke kom nogle resultater, beskrev jeg i en mail til Vuković, hvad vi vidste om forløbet og bad blot om, at man forklarede den serbiske situationsopfattelse og de afledte motiver. Jeg foreslog også, at man søgte veteraner fra SAGGER-enheden.

VETERANERNE FRA "ŠEKOVIĆI"-BRIGADEN

Efter flere rykkere, hvor Vuković havde svaret optimistisk, meddelte han den til slut lige før den sidste deadline, jeg havde givet ham: "This morning I called again four people I contacted about our topic and unfortunately I have no information from them. I can only speculate about the reasons for such answers, but there is nothing I can do."

Under hele det nu månedlange forløb har ønsket og formålet med oplysningerne ligesom vores viden om forløbet været lagt åbent frem. Derfor må afvisningen ses som et resultat af en formel beslutning

fra brigadens veteraners ledelse. De ønskede ikke at bidrage, fordi det ikke var i deres interesse at fremlægge deres motiver for konkrete handlinger, selv om deres hærs tidligere generalstabschef bad dem om det. En vesterlænding som jeg kunne i deres øjne aldrig bringes til at forstå og acceptere deres motiver og handlinger.

Men efter, at jeg helt havde opgivet dette, lykkedes det alligevel for min tidligere BALTDEFCOL-elev at få et par af veteranerne til anonymt at give deres generelle syn på situationen i Tuzla-området i perioden. Hovedkilden var en lige pensioneret ex-jugoslavisk linjeofficer, der dengang som kaptajn havde været operationsofficer i en bataljon i brigaden "Šekovići". Den anden, Boris, havde været reserveofficer:

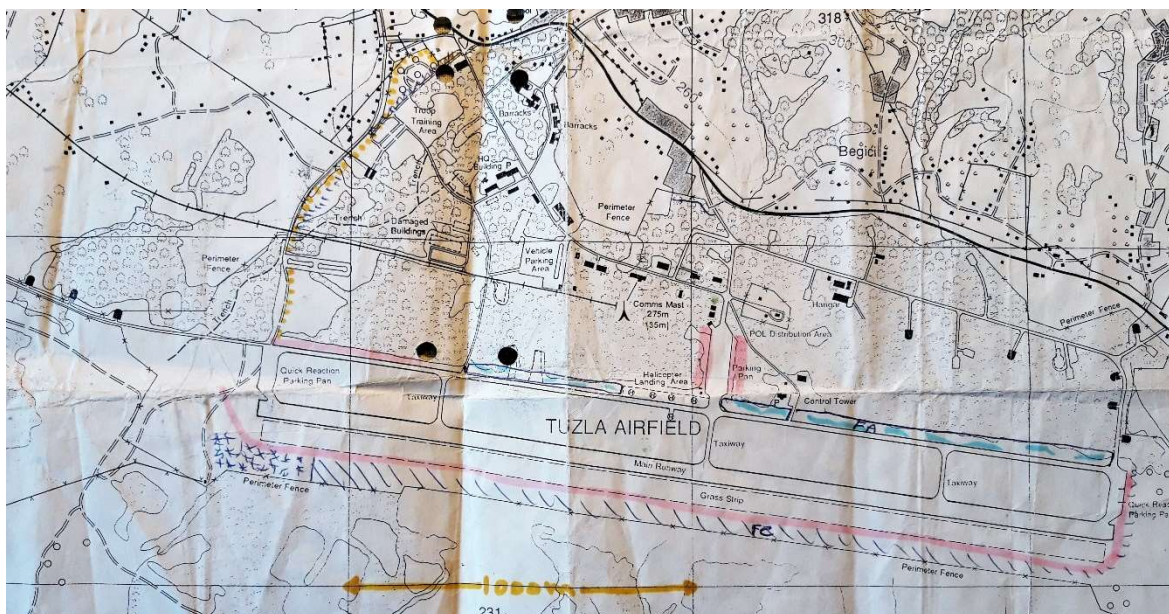
"During the later phase of the war (1993, 1994), it was clear that the enemy was receiving weapons and ammunition from outside sources, contrary to the arms embargo. The situation on the ground constantly indicated that this was happening. The enemy's fighting capability was constantly growing, which was especially evident in the case of anti-armour weapons (guided missiles). It was widely believed that the weapons were smuggled through Tuzla airport - new weapons would first emerge on the frontlines around Tuzla. After the war, it became clear that these suspicions were justified. This put us in a situation where defeat, if nothing changed, was inevitable: the enemy was constantly growing stronger, and we, completely isolated and exposed to occasional bombing, were constantly weakening. At the same time, there was a belief that every member of UNPROFOR knew what was happening. We believed that they were complicit in „killing us softly “.

Of course, after the war, it became clear that the arming of our enemies was a secret operation supported and carried out by a couple of countries, but at the time we could not know that. What should we do? Should we wait to be slowly suffocated, or should we try and do something to prevent that from happening? The active JNA officers who led us came from the communist milieu and had almost no previous contact with modern Western armies. Reserve officers were in even worse shape. They had ranks on their shoulders, but, realistically, for years before the war, if they ever had any, they did not have serious training.

This led to the creation of an unfounded belief that UNPROFOR officers and soldiers were soft and spoiled, accustomed to living conformably, and that a few shells would scare them and cause flight. This would result in the cessation or, at least, disruption of the process of arming of the enemy.

This is what I got from a telephone conversation with a recently retired officer who was a Captain in the area during the war. I took notes to the best of my ability and asked him if it was OK to share the notes with you. He agreed but would not agree to share his name. Boris, who was my initial contact when we started talking about this, told me a remarkably similar story – it seems that there indeed was a strong understanding that something had to be done about the arming. It was quite simple – either we do something about the arming, or we die. They also told me that many people do not want to talk not out of fear, but out of the feeling that the "Westerners" do not want to hear their part of the story. The Westerners believe that reports made by their soldiers serving in UNPROFOR are always 100% true and everything else is a bunch of lies."

FLYVEPLADSEN VED TUZLA OG VÅBENSBUGLING

Tuzla Flyveplads, som serberne mente blev anvendt af bosniakkerne til indsmugling af våben. De søgte derfor fra 14. april 1994 at lukke pladsen med artilleribombardement, hvilket var medvirkende til, at Operation Bøllebank blev planlagt. (Skitse: Asbjørn Kyhl Paulsens samling)

De serbiske chefer havde allerede før NORDBATs ankomst været fokuseret på flyvepladsen. Som Arben Deliu har fundet, beordrede Svetozar Andrić allerede i begyndelsen af marts 1993 pladsen ødelagt ved beskydning ved raketkastere (med ild fra jugoslavisk-producerede M-77 Oganj raketkastere). Dette kan være et resultat af, at de havde viden om, at bosniakkerne, som en pensioneret major har fortalt Arben Deliu, i en kort periode ved krigens start i 1992 havde haft held til at flyve våben ind til pladsen.

Allerede godt to år efter Bøllebank gennemførte Den Amerikanske Kongres i Repræsentanternes Hus en høring om den amerikanske accept af iransk våbensmugling til bosniakkerne. Jeg citerer fra udtalelserne af den amerikanske ambassadør til Tyskland, Charles Redman, og ambassadøren til Kroatien, Peter Galbraith:

“Ambassador Galbraith said he knew Croatian authorities would interpret his statement that he had no instructions regarding the transshipment of arms from Iran and other countries through Croatia to beleaguered Bosnian forces as meaning that the United States would not object to the move.

Both ambassadors noted at that time that Iran had already been supplying arms to the Bosnians since 1992. Ambassador Redman said: "In retrospect, I believe that the decision not to oppose the Croatian initiative was crucial to all that followed in the Balkans." He said that after the Serbs overran Goražde, "the Bosnian government was in dire straits." He contended that if the United States had blocked the Iranian arms supply initiative, "it very likely would have doomed the (Croat-Muslim) Federation and exacerbated an already desperate military situation for the Bosnians.

"Instead," he said, "the Bosnian armed forces held on and began to counterattack. The Federation survived, UNPROFOR remained in place, helping the Bosnians through another difficult winter, and we bought time for a combination of American diplomacy, NATO air power and Croatian and Bosnian military victories, to reach an historic peace agreement in Dayton."

Høringen gjorde klart, at forslaget om at acceptere de iranske våbenleverancer var kommet fra kroatisk side. Ambassadør Redman havde haft en central rolle i den fredsaftale, der den 18. marts var indgået mellem bosniakkerne og de bosniske kroater, der dannede den bosniske føderation, men i slutningen af april var resultatet ved at kollapse under presset fra den voldsomme serbiske offensiv mod Goražde-enklaven. Redman havde modtaget det kroatisk forslag om aftenen den 29. april og fløj straks til Washington, hvor Det Hvide Hus den 30. april accepterede forslaget. Dvs. at Bøllebank fandt sted mens Redman sad i flyveren på vej mod vest.

De første serbiske bombardementer af flyvepladsen fandt sted henholdsvis den 14. og 17. april. Deres logiske formål var at sabotere pladsens anvendelse, og de blev en af de to faktorer, der førte til udarbejdelsen af Operation Bøllebank. Men dette var to uger før det kroatisk forslag, der fremkaldte justeringen af den amerikanske våbenembargopolitik til at bifalde de iranske våbenleverancer, så der var ingen substans i den serbiske mistanke.

Leverancerne synes i de næste måneder at være foregået ad en eller flere ruter over land, muligvis suppleret af faldskærmsnedkastninger, som dem DANSQN2 jf. Rasmussen så ved Gračanica i sommeren 1994.

Det er væsentligt at bemærke sig, at det var den serbiske offensiv mod Goražde, der fremprovokerede Clintons beslutning. Som Lars Møller tidligere nævnt fortalte til artiklen, var det samme krise, der gjorde det nødvendigt, at NORDBAT reagerede på beskydningen af T2.

Washington Post behandlede våbensmuglingen i en artikel i begyndelsen af februar 1996. Den var fremkaldt af saudisk vrede over, at man havde nævnt den iranske, men ikke deres omfattende våbenhjælp, hvor amerikanerne også havde hjulpet med andet end blot at tolerere den. Den "was more than just turning a blind eye to what was going on ... It was consent combined with stealth cooperation ... American knowledge began under {President George} Bush and became much greater under {President} Clinton." Normalt sendtes de saudiske våben via kroatisk havne. Men nogle "... emergency deliveries were made in the form of secret nighttime flights to Tuzla and other airports under the control of the Bosnian authorities."

Franske kilder fortalte jævnfør avisen, at FN-myndighederne havde muliggjort "mysterious flights to Tuzla during the war by American C-130 cargo planes, which were witnessed by U.N. observers. U.S. officials have denied any involvement in organizing the flights and have suggested that Turkey may have been responsible." Artiklen understregede, at USA officielt havde støttet FN indtil november 1994, da Senatet standsede amerikanske bidrag til embargoen.

De franske oplysninger kan referere til en anden kildes oplysninger om netop amerikanske C-130-flyvninger til Tuzla-flyvepladsen i februar 1995. At dette muligvis kan være sket på dette tidspunkt hænger så sammen med de stadig mere hæmmende bindinger på NORDBATs frie bevægelser, som den bosniske hær pålagde bataljonen.

Franskmændene havde i den vinter øjenvidner på pladsen, for som Asbjørn Kyhl Paulsen fra

DANSQN3 beskrev til artiklen var der franske ingeniørtropper med opgaver på flyvepladsen De anvendte en af eskadronens kampvogne med minerydningsplov her i sidste del af 1994.

Under retssagen i Haag mod Radovan Karadžić ville den bosniskserbiske leder i april 2011 have retten til at pålægge den amerikanske regering at fremlægge, hvad den vidste om våbentransporter med fly til Tuzla i februar og marts 1995. "According to an anonymous US diplomat who served in the region at the time, the flights were organized by 'Turkish or private contractors, using special funding the US knew about'. The Americans allegedly provided information on scheduling the flights and told the C-130 Hercules when "the coast is clear" in Tuzla."

Lars Møller har fortalt, at han senere hørte, at NATOs E.3 *Sentry* overvågningsfly, der sikrede, at bosnisk-serbiske fly ikke støttede operationerne, på nogle nætter blev afløst af tilsvarende amerikanske fly.

Der er ingen sikker dokumentation for, at flyvepladsen rent faktisk blev anvendt til våbensmugling. Det er imidlertid sikkert, at i foråret 1994 var der intet grundlag for serbiske bekymringer om våbensmugling med fly til Tuzla.

FREDERIK HARHOFFS KOMMENTAR

Jeg har bedt folkeretseksperten, professor emeritus og Dr. Jur. Frederik Harhoff om at bedømme de serbiske angreb på NORDBAT. Harhoff var fra 2007 til 2013 dommer ved Det internationale tribunal til pådømmelse af krigsforbrydelser i det tidligere Jugoslavien (ICTY) og har undervist i krigsret/humanitær folkeret i flere lande

Efter en generel diskussion og inddragelse af præmisserne for dommen mod bl.a. Mladić's påstand, at FN-styrkerne selv havde anvendt militær magt mod serberne, er Harhoffs konklusion, at angrebet på UNPROFOR-styrkerne var en overtrædelse af IHL [Krigens Love], fordi UNPROFOR blev etableret og indsat i 1992 i henhold til Sikkerhedsrådets Resolution 743 som en midlertidig, fredsbevarende foranstaltning med henblik på at skabe fred og sikkerhed i forløbet op til en fredelig udgang på krigen i Det tidligere Jugoslavien. FN-styrkerne deltog ikke aktivt i kamphandlingerne mellem krigens parter og anvendte kun væbnet magt i selvforsvar; de var derfor ikke lovlige militære mål og havde efter folkeretten ret til at forsvare sig med væbnet magt imod de serbiske angreb.

Generaloberst (indtil juni 1994 "generaloberstløjtnant") Ratko Mladić til venstre, da han efter erobringen af Srebrenica ydmygede den hollandske bataljonschef Thom Karremans, der undskyldte for sine troppers korte ildåbning. (Foto: International Tribunal for Former Yugoslavia)

UNPROFOR styrkerne var efter både ICTY Statutten og ICRC's Sædvaneretsstudie beskyttet imod angreb fra krigens parter, og det er derfor Harhoff's vurdering, at de serbiske angreb mod FN-styrkerne udgjorde en krigsforbrydelse. Både Karadžić og Mladić blev også dømt for krigsforbrydelser ved ICTY for angrebene mod UNPROFOR-styrkerne. Det burde logisk set også have været tilfældet med de to her nævnte brigadechefer,

OPSAMLING OG KONKLUSIONER

SAMLENDE BEMÆRKNINGER OM INDSATSEN

”BQ (Erik Kirks 2. Deling) skød i alt 72 skud ... og var første danske PN-ENH (panserenhed) i heftig kamp nogensinde ... Det hele forekommer helt uvirkeligt, næsten som at skyde i Oksbøl, her skyder skiverne bare igen”. (Johnny C. Jensen i sit dagbogsnotat fra klokken 10 den 30. april 1994)

”Det forlyder, at BSA (den Bosnisk-Serbiske Armé) har opstillet et kompagni T72ere (dvs. moderne kampvogne) bag Sukkertoppen – gad vide hvad de skal bruges til...” (Johnny Nielsen fra 3. Deling i sin dagbog den. 7. maj)

Som fastslået her gennemførtes kørslen fra flyvepladsen til Sarači og mødet på pladsen dér næsten mørklagt, og man nåede ikke at få lys på FN-flag – som det vurderes var bataljonens plan – før granaterne slog ned. Årsagen til forløbet må vurderes at være en misforståelse mellem Svensson om Møller om karakteren af FN-markeringen under operationen i rammen af operationens generelle mål at markere retten til fri bevægelse. Misforståelsen må ses som en naturlig følge af, at man meget hurtigt iværksatte operationen i mørke for første gang.

Men reelt er det ret ligegyldigt for bedømmelsen af det efterfølgende forløb. Derefter stod Kirk på grund af sin misforståelse tidligere på aftenen – uden at dette var blevet klart for ham – på det sted og i den rolle, som Rasmussen havde ønsket ham i ifølge både Johnny Jensens dagbog og Rasmussens beretning fra efteråret 1994. Også den misforståelse var en følge af hastværket ved iværksættelsen.

Som beskrevet var der reelt intet behov for hastværk, for truslen mod T2 ville først blive øget i dagslys, men Eliasson har sandsynligvis set det som vigtigt at demonstrere hurtig og effektiv reaktion over for de lige ankomne soldater på posten.

Da Kirk så og hørte, at resten af eskadronen var i alvorlige problemer, valgte han at handle inden for rammen af Bøllebanksbefalingens fælles bestemmelser og i øvrigt ROEs.

Ganske vist befalede Rasmussen ildåbning uden at blive hørt af andre end sin besætning og Møller, men da var 2. Deling efter alt at dømme allerede i gang eller skulle lige til at åbne ild. Ved sin selvstændige optræden reddede Kirk nok eskadronen fra tab.

Den første hørte og forstod befalede indsættelse af delingen skete ved tilbagegangen.

De helt centrale udfordringer den aften var for det første 1. Delings fremrykning ad vejen fra Kalesija mod nord mod T2. Her skulle delingsføreren, premierløjtnant Claus Rose Andreasen, gentage en handling, der femten dage før var ved at koste ham livet, nu blot under en langt værre beskydning.

Eskadronchefens vogn og treervognen i 1. Deling samt den svenske bataljonschef svagere pansrede mandskabsvogn skulle forblive og virke under et bombardement af Kalesija, der var så intenst, at føreren på chefsvognen husker, at glimtene fra eksplosioner var så

konstante, at han stadig måtte beskytte lysforstærkningsanlægget mod at blive beskadiget af lysglimtene.

I dette kaos fik Rasmussen sendt både den strandede treervogn væk til sikkerhed og placeret Svenssons PBV med Møller i dækning for den serbiske ild bag et højt hus. Senere gik han, som hans besætning husker, i gang med at finde stillinger, hvorfra hans kampvogn kunne virke mod de rapporterede kampvogne på VIS.

Det var disse oplevelser, som derefter fik andre til at se Kirks delings virkelighed med større afstand til de serbiske våben samt mulighed for at besvare ilden som privilegeret

Efter diskussionen tidligere i artiklen må man sige, at der var to myter om operationen:

Den ene var, at operationen fra beslutningen til den taktiske succes på trods af krisen i Sarači kørte som et vel dirigeret orkester. Denne version blev bl.a. fortalt klart og med overbevisning af Carsten Rasmussen i hans interview med Kasper Søegaard den 3. januar 2017, som desværre ikke blev sendt. Denne myte er en efterrationalisering, for forløbet var præget af både teknisk og menneskelig friktion. Dette er forventeligt i kamp og årsagen til, at selvstændig handling som Kirks ved ildåbningen og JCs ved beordringen af 3. Deling frem er afgørende for militær effektivitet.

Den anden hvilede på ældre befalingsmænds viden om de ting, der ikke gik så glat, som den første myte fortalte, og de var frustrerende. De blev forløste, da journalisten Kasper Søegaard fra Kirkinterviewet i 2006 energisk hjalp dem med at indse, at det, som skete, måtte være et resultat af ansvarsløshed, inkompetence og konspiration hos deres foresatte, og herunder specielt Carsten Rasmussen, der jo ved sin optræden i dagene efter begivenhederne bekræftede, at han ikke var sig selv. Søegaard kunne i 2006 ikke direkte angribe Lars Møller, simpelthen fordi han havde en for høj stjerne hos for mange af nøglevidnerne og i offentligheden.

Begge fortællinger er myter. Eskadronen, dens kadrer og mandskab fungerede på trods af forventelig teknisk friktion og menneskelige svagheder, fordi dens uddannelse og moral betød, at i praksis alle handlede med ekstrem høj faglig kompetence og personligt mod. Det var gældende fra den ledsagende oberstløjtnant Lars Møller, over oversergent Johnny Jensen på overblikshøjen nord for Sarači til den reservekampvognskører, overkonstabel Peter Strussmann fra 2. Deling, der, som hans delingsfører imponeret fortalte i *Kirkinterviewet*, imod normal praksis under skydning i fredstid valgte at sidde med åben luge under hele engagementet for at hjælpe med at observere. Grunden til, at alt fungerede den nat på trods af pres og friktion var, at eskadronen da stadig var et stolt "Band of Brothers".

Sammen med en høj grad af held eller guddommelig beskyttelse, her nok fra bosniakkernes Allah, betød dette, at bataljonen opnåede taktisk succes.

Forløbet medførte problemer på United Nations Safe Area (UNSA)-niveau, fordi det aftalte samarbejde om nødhjælpskonvojerne med de ydmygede serbere brød sammen, så der måtte skabes en anden løsning.

Ingen, der som jeg arbejdede internationalt i resten af 1994, er i tvivl om den

omfattende goodwill Danmark opnåede hos vores allierede gennem Bøllebank, noget der blev forstærket af Møllers ekstraordinære karisma og kommunikationstalent. De fleste forstod derefter de fordele, som rådigheden over tunge våben gav under den nye tids mere krævende fredsbevarende og fredsskabende operationer. Der var ikke længere danske regeringspolitikere, der anfægtede bevarelsen af kampvogne i den danske hær.

Efter at have læst artiklens rekonstruktion, har Carsten Rasmussen sent mig følgende tekst, som jeg optager uredigeret:

“Når jeg ser tilbage på hele forløbet omkring Operation Bøllebank i 1994 er jeg stadig stolt af den måde eskadronens soldater løste opgaven på. Det hele er dog ikke godt, jeg begik fejl, som jeg nok kan forklare, men ikke forsvare. Det første jeg vil nævne er, at jeg ikke sikrede mig, at Erik Kirk havde forstået den rolle 2. Deling fik i planen, fordi jeg anså stillingen i Kalesija som for tæt ved Sukkertoppen og derfor for farlig. 1. Deling forstod det og JC hørte og noterede det, men jeg sikrede mig ikke, at 2. Deling havde forstået sin ændrede opgave, før vi kørte. Det var sjusket.

Om natten var det ikke smart, at jeg under tilbagetrækningen fra Kalesija uden stop passerede 2. Deling i Sarači i stedet for at gå i stilling her og følge den hjem, så jeg kunne have takket delingen for dens indsats direkte.

Jeg var uden tvivl kraftig påvirket af situationen, umiddelbart efter operationen red jeg nok på bagsiden af en adrenalimbølge, derefter fulgte en psykisk reaktion, som varede i adskillige uger. Min sindstilstand påvirkede min væremåde og var afspejlet i mine noter. Dette var en medvirkende årsag til at jeg renskrev noterne efter missionsophør. Jeg ønskede i efteråret 1994 stadig ikke at dele disse personlige forhold med omverdenen.

Allerede om natten havde jeg travlt med at komme til bataljonen og aflægge foreløbig rapport. Den efterfølgende dag havde jeg igen travlt med at rapport. Dernæst havde jeg vel travlt med at servicere medierne. Jeg havde travlt med en masse uvæsentlige ting og forsømte det allervigtigste, eskadronens soldater.

Der burde straks efter arbejdet ved bataljonen have været gennemført en ordentlig debriefing, hver enkel fører og soldat burde have fået sat sin oplevelser ind i rammen af hvad der foregik på højere niveauer. Det skete ikke, hvilket der kun er en, der bærer ansvaret for: chefen! Jeg er overbevist om, at denne fejl i høj grad bidrog til den bitre strid, som har raset de senere år, og allervigtigst den er nok en væsentlig årsag til at så mange af eskadronens soldater har lidt og fortsat lider af psykiske eftervirkninger. Det kan jeg desværre ikke rette op på nu.”

Forsvarschefen og Kronprinsen til middag under besøg ved eskadronen den 14. juli 1994. Rasmussen mellem de to. Det var mens han stadig døjede med eftervirkninger af de voldsomme oplevelser den nat. (Foto. Torben Schous samling)

Efter at have læst et sent udkast til artiklen har Lars Eliasson følgende bemærkning til den danske debat og rekonstruktionen:

”Vikten av varningsskott kan inte nog överskattas och vad jag vet avfyrades dylika helt enligt reglementet. Det var inte NORDBAT som orsakade incidenten vid VIS utan helt och hållet BSA. Då jag hör diskussionen runt Böllebank får jag en känsla att vissa duktiga officerare felaktigt anklagar sig själva för händelsen.

Under min tid i Bosnien studerade jag allt jag kunde komma över vad avser Balkans historia, då kom jag även att intressera mig för mentaliteten hos den manliga befolkningen.

Det fanns en machokultur med historiska rötter hos de yngre serberna. Detta i kombination med en kommunistisk skolgång där inget fick ifrågasättas skapade soldater som kunde bete sig på ett sätt helt utan moraliska gränser. Jag tror dock att maktspråk respekterades. Hade starkare FN förband varit grupperade i Srebrenica hade utgången av denna tragedi blivit en annan. Men BSA skulle aldrig acceptera detta, nu fick dåligt beväpnade holländare bära skammen från UNPROFORs sida. Lätt beväpnade bataljoner kan accepteras i Peacekeeping missions, men aldrig i missioner likt den i Bosnien med diffusa mandat. Det danska stridsvagnskompaniet kom att spela en viktig roll.

Affären runt Böllebank ser jag som en rent dansk angelägenhet.”

MYNDIGHEDERS FORSØMMELSER

Men de hjemlige danske myndigheder kunne have gjort meget for at mindske risikoen for de

efterfølgende problemer. Den kræftsvulst af splid, der voksede frem i det tidligere broderskab, havde direkte rod i manglende generelle professionalism og rettidige omhu i det hjemlige Forsvars forskellige myndigheder.

FOR DET FØRSTE:

I *Myten* beskrives, hvad man må karakterisere som et åbent mytteri mod eskadronchefen Carsten Rasmussen. Det indledtes som advarsler til Rasmussen i begyndelsen af måneden og fuldbyrdes som pres for at få ham væk og hjem efter Bøllebank.

Den fortælling er som et ekko af 1954-filmen "The Caine Mutiny", hvor besætningen på en amerikansk destroyer-minestryger mister tilliden til sin kaptajn under en storm.

Men fortællingen anfægtes af andre befalingsmænd fra eskadronen, der ikke genkender den som beskrevet i *Myten*. Der er dog ikke tvivl om, at Rasmussen ikke var sig selv i tiden, indtil han kom hjem på orlov, og at også andre end de senere "insurgenter" så dette.

Den kritiske fortælling bygger på uenighed med, hvad man opfatter som Møllers og hans partiske og upassende optræden i en FN-mission. Den noteres allerede før 29. 4 af Johnny Jensen i hans dagbog. Den kritiske holdning forstærkes ved oplevelsen af Rasmussens passivitet og fravær fra nettet under operationen.

Cheferne provokerede, hævned, fremtvang passage i stedet for tålmodigt og roligt at forhandle, som man skulle gøre i FN-missioner. Denne optræden imod FN-principper måtte have været det, der fremkaldte serbernes angreb. Gennem deres således uansvarlige optræden udsatte cheferne eskadronens soldater for en helt unødigt risiko. Derfor ses de senere som ansvarlige de kroniske PTSD-lidelser, som 25 % af Bøllebanksdeltagerne senere blev plaget af.

At en sådan misforståelse kunne opstå efter de foregående måneders FN-resolutioner, må jeg opfatte det som resultatet af et ledelsessvigt hos de hjemlige danske myndigheder. De kunne så have gjort langt mere for at justere FN-missionsuddannelsen til de ændringer af rammerne, som Bjarne Hesselberg har beskrevet for mig i forberedelsen af artiklen.

Men nu var det jo sådan, at Møller og Rasmussen havde haft betydelig indflydelse på uddannelsen, så hvis der var modsætninger mellem uddannelsen og de forventninger, som nøglebefalingsmænd som JC og Kirk havde til tjenesten, må disse forventninger i betydelig grad have været bygget på holdninger hos folk, der allerede havde været på FN-tjeneste i det tidligere Jugoslavien eller måske havde deres billede af den korrekte optræden fra Cypern.

Johnny Jensen mener stadig ikke, at det lykkedes Møller og Rasmussen at forklare under missionsuddannelsen, at der nu var andre vilkår og regler i Bosnien.

En ting er imidlertid forskel i opfattelse af regler for optræden, en anden brug af sprog. Jeg er i løbet af arbejdet blevet stadig mere klar over, at noget, som skabte problemer mellem cheferne og specielt de ældre, jyske befalingsmænd, var, hvad de sidstnævnte opfattede som upræcis og upassende – jeg vil bruge ordet frivol – sprogbrug ved mundtlige omtale af

magtanvendelse over for serberne. Et klart eksempel er, hvad befalingsmændene opfattede, at Jens Alsing befalede ved SISU-episoden.

Det ville dog nok have imødegået risikoen for senere misforståelser, hvis Chefen for Hærens Operative Kommando personligt og uden gråzoner havde understreget ændringerne på skrift eller ved en alvorlig afskedstale. Den ville så kunne have virket som forankring af den nye virkelighed.

En ting er, at en international organisation som FN ikke kan blive internt enig om klarhed. Det er også almindeligt, at ens egne politikere og øverste forvaltere finder det hensigtsmæssigt at bevare en ikke helt entydig tekst. Politikere o.l. kan ikke forventes at skamme sig. Men i en militær organisation kræver loyaliteten over for de udsendte og deres pårørende, at uklarheden standser ved den udsendende chef. Hvis de foresatte niveauer ikke har gjort det, er det ham eller hende, der må vise indsigt og moralsk mod til at skabe en entydig ramme for de udsende og tage skraldet, hvis det går galt.

FOR DET ANDET:

I Flyvevåbnet er debriefing efter enhver mission for at lære traditionel rutine. Derimod havde Hæren i min tjenestetid ikke forståelsen for, at involvering af alle i en debriefing er afgørende af flere grunde.

Med et systematisk debriefings-forløb gennemført under kontrol og ledelse af en ikke-deltager vil alle kunne give deres vinkel på forløbet, og samlet vil man kunne skabe sig et billede, der ikke bliver domineret af den foregående plan om, hvad der skulle ske. Derigennem kan man sikre en dybere forståelse af, hvad der faktisk skete. Herefter kan ledelsen fastlægge og begrunde, hvilken historie, der umiddelbart fortælles udadtil. Fremgangsmåden har også den fordel, at den enkeltes stressende og forvirrede oplevelser ikke forbliver uden ramme, hvilket skulle mindske risikoen for PTSD.

Det er bemærkelsesværdigt, at dette forstod Erik Kirk, da han den 30. april 1994 samlede sin deling for at nedskrive, hvad der var sket. Derigennem inspirerede han de to andre involverede besætninger til at gøre det samme. De mest værdifulde og sikre kilder til forløbet under Bøllebank er en følge af Kirks initiativ, ikke rutiner eller beslutninger i eskadron, bataljon eller højere myndigheder.

Allerede det bevidste forsøg på at ødelægge en kampvogn med målrettet anvendelse af middeltungt artilleri den 14. april ville muligvis kunne været identificeret som den særlige hændelse, det var. Det ville med større sikkerhed være sket med Søværnets og Flyvevåbnets procedurer.

Desværre blev Hæren på dette punkt ikke mere professionel i de næste mange år. Først omkring 2011 begyndte man at skabe et system for læring af sine erfaringer.

FOR DET TREDJE:

Det, der skete ved og med eskadronen fra Dragonregimentet var en epokegørende begivenhed i dansk militærhistorie og var i umiddelbar forstand en ubegrænset succes. Det samme var tilfældet med den indsats, som kampvognsdelingen fra Dronningens Livregiment

opnåede seks måneder senere under Amanda. En vågen og professionel Forsvars- eller Hærlæder havde slået en speciel medalje til soldaterne, samlet dem til en parade og bedt Dronningen uddele den engang i tidligt 1995, efter at alle var kommet hjem. Fra Bøllebank skulle alle involverede dekoreres, fra överste Christer Svensson og nedefter, fra Amanda alle i delingen og dem, der ledsagede den. Hellere én dekoreret for meget end én for lidt.

Så havde man markeret den ekstraordinære indsats, der blev ydet og vaccineret mod dannelsen af ondt blod.

FOR DET FJERDE:

Efter hjemkomst sendte man alle på orlov og afspadsering i tre måneder. Det var forvaltningsmæssigt bekvemt, men efter den basale viden om forebyggelsen af PTSD, som blandt andre jeg fik under den grundlæggende officersuddannelse på Frederiksberg Slot, var det den sikre vej til at gøre lidelsen kronisk hos de ramte. Af de fem Bøllebanksdeltagere med kroniske PTSD-diagnoser ved vi, at mindst to allerede viste symptomer ved hjemkomsten.

Belastende oplevelser som den Claus Rose Andreasens besætning havde den 14. april og syv besætninger fra eskadronen blev udsat for to uger senere, kunne hos nogle enkelte være tilstrækkeligt til at skabe risiko for kronisk PTSD. Hos andre blev belastningen kun oplagret, så den sammen med senere voldsomme oplevelser under andre missioner udløste sygdommen. Hvordan reaktionen på voldsomme oplevelser bliver, afhænger af individet. Det er ligeledes individuelt, hvornår en person når sin personlige grænse for belastende oplevelser.

Men vi ved fra tidligere krigsoplevelser, at jo mere effektivt oplevelserne bliver behandlet i fællesskab mellem deltagerne, desto mindre risiko er der for varige skader. Eskadronen burde derfor være blevet holdt sammen i tiden efter hjemkomsten, så deltagerne kunne hjælpe hinanden med at bearbejde oplevelserne og også her sammenbygge fortællingerne. Dette forstod Erik Kirk, der samlede kammeraterne til gennemdiskussion af forløbet.

FOR DET FEMTE:

Forvaltningen af orlov under udsendelsen øgede dramatisk risikoen for faldende effektivitet og misforståelser. Hvis man skulle fastholde orlogsperioder hjemme for de udsendte, skulle man have taget en besætning eller en hel deling ad gangen, og hvis det havde været nødvendigt, skulle den udsendte styrke øges, så det blev muligt. Det er uprofessionelt ikke at gøre alt tænkeligt for at holde tæt samarbejdede arbejds hold sammen.

NORDBATS RELATIVE SUCCES

“A fantastic gap between the resolutions of the Security Council, the will to execute these resolutions, and the means available to commanders in the field.” That was Belgian general Francis Briquemont’s acerbic observation and summation of the UN mission in Bosnia at the end of his command of the peacekeeping force there [1 januar 1994]. This gap would be filled, once again, with dead civilians, and on a scale not seen in Europe since World War II. (Kofi Annan som indledning til afsnittet om Bosnien i sine erindringer: *Interventions*.)

“Jeg var i april 1993 i Holstebro til hjemsendelseshøjtidelighed for det danske hovedkvarterkompagni fra Kiseljak og blev spurgt, om FN dog ikke kunne gøre noget? Jeg svarede, at ”det er vigtigt, at vi ikke bare sidder med hænderne i skødet og ser på, at de sidste muslimske områder bliver knust. Vi skulle stille nogle FN-tropper der, hvor fronten er nu, og søge at sikre, at linien ikke flytter sig” ... jeg syntes, at FN gik alt for tøvende til værks. Vore svenske venner havde besluttet, at de ville til Tuzla med en panserinfanteribataljon. Lyng og jeg var enige om, at det ville være en god idé, hvis vi sluttede os til svenskerne med en kampvognseskadron på ti kampvogne ... ” (Hans Hækkerup, *På skansen: Dansk forsvarspolitik fra Murens Fald til Kosovo* (2002)

Den nye, robuste optræden, som bataljonens første chef, Ulf Henricsson, fastlagde og som blev støttet af hans rådighed over den danske kampvognseskadron, hjalp til at gøre Tuzla til et relativt sikkert område.

Man skal huske, at netop områdets nordlige dele var af central militærgeografisk betydning i konflikten. Distrikterne her grænsede op til den snævre og sårbare Brčko-korridor, der forbandt de nordlige og sydlige dele af Republika Srpska. De omfattede bl.a. Gradačac, hvor eskadronerne her alle blev gjort opmærksom på serbernes følsomhed og beslutsomhed, man samtidig markerede NORDBATs vilje.

Det er væsentligt her at inddrage den oplysning om de serbiske motiver for at bombardere NORDBAT, som den daværende bataljonsoperationsofficer fra brigade ”Šekovići” gav til min tidligere elev. Det var ikke på grund af en særlig beslutsom optræden fra skandinavernes side, at man angreb dem. Det var fordi man opfattede dem som forkælede tøsedrenge, man kunne jage hjem ved at give dem tab. Så kunne man også afslutte deres beskyttelse af Tuzla Flyveplads som mulig våbensmuglerhavn.

Men lukning af flyvepladsen kan ikke have været serbernes første formål med angreb på velfærdssoldaterne, for de direkte angreb indledtes som beskrevet allerede mange uger, før de midt i april begyndte at bombardere flyvepladsen for at sabotere dens brug.

Man må sige, at de bosniske serbere forregtede sig i dramatisk grad. Velfærdssoldaterne i NORDBAT optrådte beslutsomt og støttet af kampvognene i en afgørende region af landet, som samtidig også blev resolut forsvaret af de dér indsatte bosniske regeringsstyrker fra det effektive 2. Korps.

Det var på enhver måde anderledes end situationen i juni 1995 ved Srebrenica-enklaven. Denne havde kun lokal militær betydning, men den var pga. terrænets karakter med serbisk

kontrollerede bjerge tæt på byen ekstremt vanskelig at forsvare for de der placerede bosniske regeringsstyrker. Det forsøgte oberstløjtnant Thomas Karremans da derefter heller ikke at støtte med sin let bevæbnede DUTCHBAT III.

Som Jørgen Lyng skriver i sine erindringer, var det netop terrænet ved Srebrenica, der gjorde ham til modstander af at sende danske styrker dertil.

Ved Srebrenica fulgte man traditionelle FN-regler for optræden. Med hensyn til PTSD var det dog ikke en mere sikker vej. Som *The Times* skrev den 28. juni 2017 i artiklen "Dutch veterans sue over trauma of Bosnia genocide" blev 200 af bataljonens 450 soldater kronisk PTSD-syge.

Man kan umiddelbart slutte med teksten fra artiklen "Dømt som kujon" i *Information* den 7. juni 2011. Holland var ved en af landets appeldomstole blevet dømt skyldig i tre bosniske mænds død i massakren. Avisen skrev:

"Sender man folk ud i verden, skal de være rustet til at tage det fulde ansvar for både deres gerninger og deres oplagte forsømmelser. Og når det gælder våbenmagten, havde de hollandske soldater kun lette våben.

Hollænderne svigtede i Srebrenica. Ja, ved gud, hollænderne svigtede. Man kunne måske endda trække den så langt, at den hollandske ledelse opførte sig kujonagtigt, da det virkelig gjaldt.

Det var muligt at forhindre massakren, men det havde ud over måske mere mod fra hollænderne krævet, at de fik den nødvendige assistance i form af tungere våben og mere mandskab, så de ikke blot måtte stå og vente på katastrofen."

Men udgangspunkt i NORDBAT og DUTCHBATs indsats og resultater er det naturligt at fokusere på forskellen i bevæbning. Men når man inddrager et tredje, mindre kendt, eksempel fra en UNPROFORs indsats i sikringen af de muslimske enklaver i Bosnien i 1994-95, står det klart, at det var en forenkling.

Dette tredje eksempel er oberstløjtnant Jonathon Peter Riley og major Richard Westleys indsats med første bataljon af *The Royal Welch Fusiliers* ved Goražde i maj 1995, få uger før det gik galt for hollænderne. Der var andre FN-styrker end NORDBAT, der handlede korrekt på trods af UNPROFORs svigtende ledelse. Det skete over i købet ved en anden enklave, hvor høje bjerge dominerede enklavens by.

Som *The Guardian* beskrev i artikel "Surviving Serbia" den 24. juni 2001, havde bataljonen, der kun havde lette våben og transporteret i let pansrede, firehjulede "Saxon" mandskabsvogne, været under pres fra både London og UNPROFOR-hovedkvarteret for at overlade bosniakkerne til sig selv. Men Riley nægtede at lade sig evakuere, da det var klart, at serberne forberedte at indsætte styrker med en baggrund af etnisk udrensning.

Westleys kompagnis indsats mod et overlegent serbiske angreb den 28. maj på Biserna-bjerget på Drinas østbred skabte mulighed for, at bosniakkiske styrker kunne nå frem og besætte stillingen her. Majoren beskrev, at hans kompagni på trods af, at bataljonschefen bad ham frigøre styrken og gå tilbage, fortsat forsvarede stillingen på bjerget: "until I was sure that the Bosnian forces would win the race for control of the peak – as the Serbs, once on Biserna could destroy the town.

Once the Muslims were within 20m of the summit, he ordered the men to withdraw.”

Da det mislykkedes for serberne ved Goražde at erobre Biserna-bjerget og byen efter nogle ugers angreb, fortsatte de mod Srebrenica.

Jævnfør den omfattende officielle hollandske Srebrenica-rapport fra 2002 er det klart, at den hollandske bataljon ikke kun havde de samme problemer med uklart mandat og svigtende flystøtte som andre UNPROFOR-styrker i Bosnien. Bataljonens chef og officerskorps havde ladet serbernes blokade og pres demoralisere tropperne, og i modsætning til waliserne i Goražde havde man ikke gennemtænkt og forberedt, hvordan bataljonens begrænsede muligheder kunne bidrage ved et serbisk angreb. Selv for den hollandske rapporters forskere var det ikke sikkert, at serbernes angreb havde mere end begrænset mål. Men på grund af, at de ikke mødte alvorlig modstand, fortsatte serberne, erobrede hele enklaven og angreb derefter Žepa.

Det britiske eksempel illustrerer, at selv om materiel var og er væsentligt, var førernes selvstændighed og beslutsomhed og alles moral afgørende for, hvor UNPROFOR på trods af svigtende ledelse fik resultater snarere end ydmygelser.

Det britiske eksempel markerede, at det, der i sidste instans gør forskellen, er personellet, herunder førere som Westleys og her Kirks selvstændige beslutsomhed. Her 2. Delings tre kampvognsbesætninger ved deres vogne lige efter ankomsten og overtagelsen af materiellet. Fra venstre mod højre Kirk, Hansen og Lyngbye med deres besætninger. De første to kommandører er nu døde. (Fotos: Johnny C. Jensens samling)

Denne artikel har fokuseret på eskadronerne og specielt på deres engagementer. Men som Arben Deliu har understreget i forbindelse med artiklen, giver dette et alt for snævert billede af NORDBATs indsats i 1994. Nok så væsentligt for forløbet var den stædige, robuste og effektive måde, bataljonen bidrog til, at den stadigt ulmende konflikt mellem bosniakker og bosniske kroater blev holdt under kontrol.

SLUTNOTE

Jeg vil indlede afslutningen med at give ordet til Jakob M.B. Hansen. Han var en af de veteraner, der senere kom til at lide af kronisk PTSD, hvor oplevelsen den nat var første del af de belastninger, der senere udløste den kroniske sygdom. Han er ikke blandt os mere. Som det kan ses havde Hansen fejlagtigt fået det indtryk, at dette lille projekt var noget andet og mere end en gammel militærhistorikers eget gravearbejde. Han indledte 7. november sit email-bidrag til rekonstruktionen med følgende tekst:

"Jeg vil meget gerne bringe min viden til bordet... i særdeleshed krigshistorie har min meget store interesse. Det var og er hovedårsagen til, jeg overhovedet tog beslutningen om at lukke den journalist indenfor min dør i sin tid. Mit første møde tog 10 stive timer, inden jeg indvilligede i at åbne op for den debat, jeg nok anede ... ville komme. En af mine ufravigelige betingelser var at opføre mig ordentligt og fremføre vores nye vinkel med saglighed og med dokumentation bag ved. Så vi hverken udstillede os selv eller Forsvaret som de rene idioter, hvor vi kun gik efter at udstille de fejl og mangler, jeg som soldat vidste der blev begået... Jeg opnåede alle mine mål og havde egentligt ikke troet, der ville komme en uvildig undersøgelse i min tid, da Forsvaret ikke udadtil viste interesse i en afklaring sin egen historieskrivning. Så det er med en vis begejstring at seriøse og kompetente mennesker er gået i gang."

Det har været en berigende oplevelse at rekonstruere forløbet i samtaler og korrespondance med veteraner af forskellige grader som bl.a. ham. Soldater, der dengang overvandt frygt og truende eller kortvarig panik og optrådte professionelt og nogenlunde hensigtsmæssigt under ekstremt pres og fare. Mange af dem, langt flere end de, der fik en PTSD-diagnose, skulle igennem et kort eller op til årelangt forløb med at genopbygge deres liv og hverdag. Det gælder menige, sergenter og officerer, hvor nogle har fået mulighed for at snakke ud her mange år senere.

Artiklen er blevet skrevet under konstant søgen efter fejl af Carsten Rasmussen og specielt Johnny C. Jensen, hvor jeg trods naturlig stædighed har givet mig, når argumenterne blev for overbevisende. Uden Lars R. Møller og Bjarne Hesselberg havde jeg manglet den overordnede ramme. Mine kontakter til Bosnien havde ikke været mulige uden Arben Delius hjælp.

Jeg må i øvrigt som gammel kampvognseskadronchef fra det andet panserregiment konstatere, at Rasmussens Niels Kjeldsen-eskadron var et solidt og effektivt samarbejdende team med misundelsesværdigt dygtige, højt motiverede mænd, over officerer, befalingsmænd af sergentgruppen og konstabler. Hvis det ikke havde været sådan ville det med stor sikkerhed være gået galt den nat, katastrofalt galt.

Veteranerne fortalte *Folkebladet Lemvig* den 30. april 2014 i artiklen "Bøllebankerne 20 år efter, at "Vi gjorde det rigtige."

Johnny Jensen, Peter Lyngbye og Erik Kirk den 30. april 2014. (Foto: Jesper Markussen/Folkebladet Lemvig)

»Vi havde trænet til det. Vi var et sammentømret hold. Men det er først, når det for alvor går løs, at man ved, hvordan man reagerer. Indtil da havde vi jo kun skudt efter skiver eller andre mål. Pludselig skød vi efter mennesker. Vi kunne godt nok ikke se dem, men vi vidste jo, at der var mennesker i den anden ende,« fortæller Johnny Clemen Jensen.

De var et sammentømret hold. Kan resterne flikkes sammen igen, så man kunne mødes i en bredere kreds på 30-året for begivenhederne og gentage det?

Jeg kan forestille mig, at læsere kan blive stødt over det forhold, at NORDBAT i sin rapport fra 30. april 1994 til Sverige og Danmark (og derigennem i FN-myndighederne) gav den bevidst ukorrekte oplysning, at man kørte med lys til Sarači. Det skete med sætningen: "Forskydningen foregik med stor hastighed og med køreløys for at markere over BSA, at her kom NORDBAT 2.

Hertil er kun at sige, at jeg ville også i oberst Svenssons sted have været tilbageholdende med sandheden, selvom mørklagt kørsel ikke var i modsætning til Rules of Engagement eller aftaler med serberne. Det sidste ville kun være tilfældet, hvis man fortsatte mørklagt. Den bedste måde ville dog have været helt at udelade sætningen, for så havde den normale FN-stabsofficer fejlagtigt forudsat kørsel med køreløys.

Det var bl.a. svensk og dansk politik at støtte Kofi Annans aktive linje i Bosnien, og som det fremgår af Bjarne Hesselbergs oplevelser af reaktionen på Bøllebank var organisationen for meget i splid med sig selv til at følge Sikkerhedsrådets hensigt. Man var hos "Pacifisterne i Zagreb" ikke modne til at få hele sandheden. Derfor var det fornuftigt at gøre, som det skete.

Vi skal huske, at FN året efter måtte afløses i Bosnien som uegnet til at opnå og sikre freden.

GENNEMGÅENDE PERSONER

UNPROFOR, Zagreb:

Yasushi Akashi, FNs Generalsekretærs Specielle Repræsentant for Det Tidligere Jugoslavien

UNPROFOR, Sarajevo:

Sir Michael Rose, general, chef for FN-styrkerne i Bosnien og Hercegovina

København:

Hans Hækkerup, Forsvarsminister

Jørgen Lyng, general, Forsvarschef

NORDBAT 01:

Ulf Henricsson, överste-1, bataljonschef og chef for UNPROFORs Sektor Nord i Bosnien

Jens Alsing, kaptajn, næstkommanderende for DANSQN1

NORDBAT 02:

Christer Svensson, överste, bataljonschef

Lars Reinhardt Møller, oberstløjtnant, næstkommanderende

Lars Eliasson, överstelöjtnant, stabschef

DANSQN2 (Niels Kjeldsen-eskadronen)

Carsten Rasmussen, major, eskadronchef

Johnny Clemen Jensen ("JC"), oversergent, eskadronens skydeinstruktør for kampvognsvåben og i Bosnien MILOPSINFO (operations- og efterretningsbefalingsmand, der fra O-PMV'en støttede eskadronchefens føring)

Torben Schou, overkonstabel, kampvognsskytte på chefskampvognen

Per "Sui" Sørensen, overkonstabel, kører på chefskampvognen

Claus Rose Andreasen, premierløjtnant, delingsfører for 1. Kampvognsdeling

Klaus Andresen ("Lille Andres"), oversergent, overskydende kampvognskommandør på firervognen (delingens lette køretøj), og under Operation Bøllebank kampvognskommandør på treerkampvognen

Erik Kirk, oversergent, midlertidig premierløjtnant, delingsfører for 2. Kampvognsdeling.

Jakob M.B. Hansen, sergent, midlertidig oversergent, kampvognskommandør for toervognen i 2. Kampvognsdeling

Peter Lyngbye, sergent, kampvognskommandør for treervognen i 2. kampvognsdeling

Henrik Liljenberg Christensen, premierløjtnant, delingsfører for 3. Kampvognsdeling

Johnny Nielsen, sergent, kampvognskommandør for treervognen i 3. kampvognsdeling

DANSQN3

Asbjørn Kyhl Paulsen, premierløjtnant, fører for 4. Deling (støttedeling)

SERBERNE

Vinko Pandurević, major, chef for 1. Zvornik Lette Infanteribrigade

Svetozar Andrić, oberst, chef for 1. Birčanske Lette Infanteribrigade "Šeković"

HOLLÆNDEREN

Thomas Karremans, oberstløjtnant, chef for DUTCHBAT III

BRITERNE FRA GORAŽDE

Jonathon Peter Riley, Lieutenant Colonel, chef for First Battalion, The Royal Welch Fusiliers

Richard Westley, major, chef for B-kompagniet, First Battalion, The Royal Welch Fusiliers

ANDRE NAVNGIVNE BIDRAGYDERE TIL ARTIKLEN

Bjarne Hesselberg, oberst (p)

Arben Deliu, gymnasielærer, dansk-bosnisk historiker

Dragan Vuković, bosnisk-serbisk generalmajor (p.), bl.a. tidligere chef for den bosnisk-serbiske generalstab.

Frederik Harhoff, professor (em), folkeretsspecialist